

307.14
ค 223ก
ร.3

การศึกษาทัศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ในจังหวัดนครสวรรค์

๒๖ เม.ย. 2541

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่

มีนาคม 2541

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๙๖๑๙

การศึกษาทัศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์
ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่

มีนาคม 2541

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการเมืองและการปกครอง และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน จำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาและอาชีพ พร้อมทั้งเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน และรวบรวมข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 360 คน ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การทดสอบค่าเอฟ และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีการเซฟเฟ

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง
2. กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพและด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
4. กรรมการหมู่บ้านที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5. กรรมการหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. กรรมการหมู่บ้านเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความสำคัญมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาด้านการศึกษา เป็นอันดับที่ 2 ด้านการเมืองการปกครอง เป็นอันดับที่ 3 ด้านสาธารณสุข เป็นอันดับที่ 4 และ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้อยที่สุด ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นอันดับที่ 5

7. กรรมการหมู่บ้านให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนมากที่สุด 5 ด้าน ดังนี้

7.1 ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญและ ธรรมะ เพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถจะไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมได้ทุกโอกาส

7.2 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ควรตั้งกองทุนมูลนิธิสหกรณ์การผลิตจำหน่ายสินค้า ที่จำเป็นโดยมีชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ฝึกอบรม แนะนำ การจัดการการเพิ่มผลผลิต

7.3 ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสัตว์เลี้ยงที่นำมาเลี้ยง หรือเข้า มาอาศัยในวัด ปลอดจากการเป็นตัวนำพาหะของโรคภัยต่าง ๆ ที่อาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้

7.4 ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำ แนวคิดเกี่ยวกับการ นำระบบการลงแขกกลับมาใช้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานหรืออาจตั้งธนาคารแรงงาน อาสาสมัครช่วยการผลิตงาน

7.5 ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางการต่อรองคำเช่า หรือ เป็นผู้ค้าประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้าน

**A STUDY ON OPINIONS OF VILLAGE COMMITTEES TOWARD
THE ROLES OF BUDDHIST MONKS IN COMMUNITY
DEVELOPMENT IN CHANGWAT NAKHONSAWAN**

**Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Adult Education
at Srinakharinwirot University**

March 1998

The purposes of this research were to study on opinions of village committees toward the roles of buddhist monks in community development in changwat Nakhonsawan in five activities : education, economic and occupation, public health, social and culture, politics and administration, then to compare those opinions, according to age, marital status, education and occupation. Also to arrange the important series of the roles of buddhist monks in committees development. Finally the suggestions were collected as well.

The stratified random sampling were composed of 360 village committees in changwat Nakhonsawan. The statistic used to analysis data were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test and sheffe method.

The main research findings revealed as follows :

1. The opinions of village committees toward the roles of buddhist monks in community development in changwat Nakhonsawan both as a whole and in each activity were at moderate level.
2. The village committees, with different age group had no significantly different as a whole, when considered in each activity it was found that occupation was significantly different at .05 level.
3. The village committees with different marital statuses had no significantly different as a whole when considered in each activity it was found that economic and occupation and public health were significantly different at .05 level.
4. The village committees with different educations had no significantly different as a whole when considered in each activity it was found that economic and occupation was significantly different at .05 level.
5. The village committees with different occupations had no significantly different as a whole when considered in each activity it was found that economic and occupation was significantly different at .05 level.

6. The village committees arranged order in the roles of buddhist monks in community development in changwat Nakhonsawan that social and culture were the most important and first order, education was the second order, political and administration was the third order, public health was the fourth order, and economic and vocation was the fifth order.

7. The village committees gave suggestions about the roles of the buddhist monks in there should community development as follows :

7.1 The buddhist monks should be supported to study in formal education and Dharma so that they will earn knowledge and experience to be the trainer.

7.2 The co-operation foundation should be established in order to sale and produce goods.

7.3 The buddhist monks should take care the animals in the temple.

7.4 The buddhist monks should guide and brought the idea of co-operation back in the way of life.

7.5 The buddhist monks should be a middle persons to help in arranging things in the village.

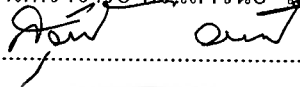
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

ประธาน

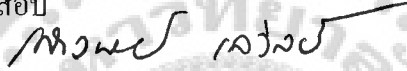
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลีวิต)

กรรมการ

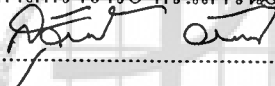
(รองศาสตราจารย์สุวัฒน์ วัฒนวงศ์)

คณะกรรมการสอบ

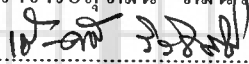
ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลีวิต)

กรรมการ

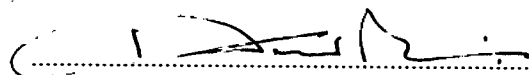
(รองศาสตราจารย์สุวัฒน์ วัฒนวงศ์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ไชยศรี วิวิษศิริ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิสาภาภรณ์)

วันที่ 13 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2541

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้โดยได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลวลีย์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ แนะนำเอาใจใส่และให้กำลังใจตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องเป็นอย่างดียิ่งมาโดยตลอด และรองศาสตราจารย์สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ช่วยชี้แนะแก้ไข และให้ความเมตตา เสียสละเวลาอันมีค่าอ่านปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงลงได้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความอนุเคราะห์และขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์เชียรศรี วิวิธสิริ ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นกรรมการสอบปากเปล่า โดยให้คำปรึกษาและช่วยชี้แนะแก้ไขในการทำปริญญานิพนธ์ มาโดยตลอดด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิคมานนท์, นายรณพจน์ จุ้ยศิริ และนายบุญเทียม พันธุ์รอด ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนและประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้กับผู้วิจัยจนจบปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ นายอำเภอหนองบัว นายอำเภอตากาลี นายอำเภอตากฟ้า นายอำเภอไพศาลี นายอำเภอท่าตะโก นายอำเภอพยุหะคีรี และนายอำเภอเก้าเลี้ยว ที่ให้ความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

นอกจากนี้ขอขอบคุณ คุณถาวร จันทศิริ ประธานรุ่นและเพื่อนเอกการศึกษาผู้ใหญ่ รุ่น 13 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจ จนกระทั่งปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณ คุณจิตรา ปรารักษ์วิเศษ ที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษาและช่วยรวบรวมข้อมูลจนแล้วเสร็จทันกำหนดเวลา ตลอดจนขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน คุณความดีแห่งปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขอเทิดพระคุณให้แก่คุณพ่อ พ.ท.จำเป็น คุณแม่รำไพ ปรารักษ์วิเศษ และทุกท่านที่ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

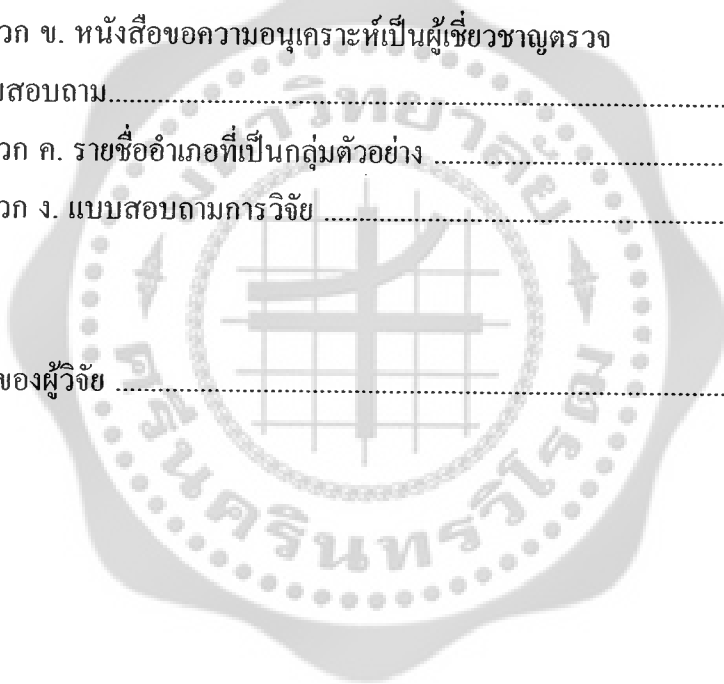
จักรพงษ์ ปรารักษ์วิเศษ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท.....	8
	ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท.....	10
	บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม.....	11
	การพัฒนาชุมชน.....	17
	คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.).....	26
	สภาพทั่วไปของจังหวัดนครสวรรค์.....	37
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
	สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า.....	52
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	53
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	53
	การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ.....	54
	ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ.....	54
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	56

4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
	การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
	ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	61
	ตอนที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของ กรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์.....	63
	ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัด นครสวรรค์.....	75
	ตอนที่ 4 การเรียงอันดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม.....	83
5	สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	92
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	92
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	92
	วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	93
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	94
	อภิปรายผล	96
	ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ.....	104
	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย.....	104

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	105
ภาคผนวก	111
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	112
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ แบบสอบถาม.....	114
ภาคผนวก ค. รายชื่ออำเภอที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง	118
ภาคผนวก ง. แบบสอบถามการวิจัย	120
ประวัติย่อของผู้วิจัย	132

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	61
2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน.....	64
3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการศึกษา จำแนกเป็นรายข้อ.....	65
4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ จำแนกเป็นรายข้อ.....	67
5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านสาธารณสุข จำแนกเป็นรายข้อ.....	69
6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายข้อ.....	71
7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการเมืองและการปกครอง จำแนกเป็นรายข้อ.....	73
8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ.....	75
9 ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นรายคู่.....	77

10	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพสมรส.....	78
11	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา.....	79
12	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามการประกอบอาชีพหลัก.....	80
13	ทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นกรรมการหมู่บ้าน ที่มี อาชีพหลักต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นรายคู่.....	82
14	อันดับความสำคัญตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	84
15	ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการศึกษา	85
16	ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ.....	86
17	ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสาธารณสุข.....	88
18	ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	89
19	ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการเมืองและการปกครอง.....	90

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

- 1 โครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้าน..... 36

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

คำแถลงนโยบายรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ข้อ 9 นโยบายกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค สรุปได้ว่าการขยายบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค เพื่อให้การพัฒนาชนบทเป็นการพัฒนาที่สมดุลย์และยั่งยืน โดยสนับสนุนสถาบันการเงินกระจายสินเชื่อแก่เกษตรกรด้านการลงทุนในภูมิภาค ขยายอุตสาหกรรมไปสู่เขตชนบท เพื่อขยายรายได้ของประชาชนในชนบท ปรับปรุงระบบสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพ จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้และเอื้ออาทรช่วยเหลือร่วมมือกันในชุมชน (“คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี” มติชน. 25 กรกฎาคม 2538. หน้า 2,7) ...และพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะผู้บริหารงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2512 ความตอนหนึ่งว่า

การนำความเจริญ การพัฒนาไปสู่ชนบท หมายถึง ไปสู่ประชาชนในชนบทนั้น มีเหตุผลหลายประการ เหตุผลใหญ่ที่สุดข้อแรกก็คือมนุษยธรรม ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมประเทศกับเรา ซึ่งถ้าพูดถึงทางหนึ่งก็เป็นเพื่อนร่วมชาติ เป็นผู้ที่เรารู้ว่าอยู่ในความแร้นแค้น จำเป็นที่ทางราชการ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้มากกว่าเป็นผู้มีฐานะดีกว่าควรจะไปช่วย เหตุผลที่ 2 ที่จะต้องพัฒนาชนบทก็คือความปลอดภัยของบ้านเมือง เพื่อความก้าวหน้า เพราะว่าบ้านเมืองเรามีความเจริญ มีความมั่นคง ก็ทำให้เราอยู่ได้ ความมั่นคงของประชาชนทั่วไปในชนบท เพราะประชาชนในชนบทส่วนใหญ่เป็นประชาชนส่วนรวมและประชาชนส่วนรวมหรือประชาชนทั้งหมดนั้นคือชาติ เราจึงต้องปฏิบัติให้ชาติ คือให้ประชาชนส่วนรวมมีความมั่นคงซึ่งงานพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยากเป็นงานที่จะต้องทำให้ได้ด้วยความสามารถ ด้วยความเฉลียวฉลาด คือ ทั้งเฉลียว ทั้ง

ฉลาดต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิใช่มุ่งที่จะหากินด้วยวิธีการใด ๆ ใครอยากหากิน ขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าดีกว่าเพราะว่าทำผิดพลาดไปแล้วบ้านเมืองเราล่มจม และเมื่อบ้านเมืองของเราล่มจมแล้วเราอยู่ไม่ได้...(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2530 : 3 - 8)

จากพระบรมราโชวาทและนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชนบท เป็นนโยบายสำคัญอย่างยิ่งของรัฐบาลที่ได้กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติ ปัจจุบันมีหน่วยงานของ รัฐบาลหลายฝ่ายได้ผนึกกำลังเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบท โดยมีกระทรวงหลักถึงสี่ กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงร่วมอีกสองกระทรวง คือ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวง อุตสาหกรรม จากการทำมีหลายหน่วยงานต้องรับผิดชอบในการพัฒนาชนบท เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ความอยู่รอดของชุมชนทุกรูปแบบ ซึ่งวิรัช วิรัชนิภาภรณ์ (2534 : 1) ได้ กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยมีแผนพัฒนาประเทศมาเกือบ 3 ทศวรรษแล้ว การพัฒนาชนบท แม้ว่า รัฐบาลได้เพียรพยายามในการแก้ไขปัญหาคอขวดของการพัฒนาชนบทตลอดเวลา แต่การพัฒนา ชนบทในภาครัฐก็ยังไม่ประสบความสำเร็จจนเป็นที่ประทับใจของประชาชน ผู้ปฏิบัติงานพัฒนา และนักวิชาการทั่วไป ทั้งนี้เพราะความยากจน ความเจ็บป่วย การด้อยการศึกษาและความเฉื่อยชา ของประชาชนในชนบทยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางศาสนา คือ พุทธศาสนา ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นศาสนา ประจำชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของสถาบันหลักในปัจจุบัน คือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ (พระประชา ปสนุนธมโม. 2529 : 17) ที่สมควรจะให้วัดและพระสงฆ์ได้มีส่วนเกี่ยวข้องและ ช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศ ดังที่ ประเวศ วะสี (2526 : 87 - 88) ได้เสนอความคิดไว้ว่า เมื่อประเทศไทยรับความเจริญจากอารยธรรมประเทศตะวันตกเข้ามาเปลี่ยนแปลงการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมเดิมออกไปจากวัด เกิดของใหม่ขึ้นมา เช่น บาร์ ไนต์คลับ อาบ อบ นวด ฯลฯ ขณะที่การศึกษา การสาธารณสุข ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ประเทศมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น เพราะ การพัฒนาตามอย่างประเทศตะวันตก ความล้มเหลวของการพัฒนาแบบนี้ ทำใ้หนักถึงวิธีการแบบ ไทยของเราว่าทำอะไรที่จะพึ่งตนเองด้วยตัวของเราเองได้ การให้วัดและพระสงฆ์เข้ามามีบทบาท ช่วยในการพัฒนาประเทศ และมีความสำคัญต่อประชาชนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะความที่มี ศรัทธาเชื่อถือในสิ่งที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว ย่อมทำให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ได้ทันตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุประเทศไทยมีวัด 29,555 วัด

พระภิกษุ 278, 960 รูป สามเณร 99,890 รูป (กรมการศาสนา. 2536 : 7) เป็นโครงสร้างที่ครอบคลุมไปทั่วทุกสังคม บ้านกับวัดย่อมพึ่งพาอาศัยกันอยู่แล้วตามวัฒนธรรมไทย พระสงฆ์และวัดจึงเป็นองค์กรที่สำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศได้ ในชนบทประชาชนมีความใกล้ชิดและให้ความเคารพนับถือ เชื้อพึ่งพระสงฆ์มากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐดังนั้นการนำวิทยาการใหม่ ๆ เข้าไปเผยแพร่ให้เกิดการพัฒนาโดยการช่วยเหลือแนะนำจะได้ผลมากขึ้น ในเรื่องนี้ พระราชวรมุนี (ประยุทธ ประยุตโต. 2527 : 10 - 19) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า นับตั้งแต่อดีตพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสมณกิจ เพื่อประโยชน์แก่สังคมอย่างมากจนทำให้วัดวาอาราม ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันศาสนานั้นกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางทางสังคม เป็นส่วนประกอบที่ขาดไม่ได้ของชุมชนทุกขนาด แม้สร้างหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นใหม่ก็ต้องสร้างวัดขึ้นด้วยจึงกล่าวได้ว่าวัดทำหน้าที่เป็นสถาบันสังคมครบทุกแบบเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สภา สโมสร ที่พักแรมคนเดินทาง สถานบันเทิง พิศิธภัณฑ์ เป็นต้น เรียกได้ว่าเป็นทุกอย่างของชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำทั้งทางจิตใจและทางสังคมได้รับความเคารพนับถือและบูชาเป็นที่เชื่อถือสูงสุด ความจริงในเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปและมีหลักฐานที่ยังให้เห็นผลสืบมาแม้ถึงปัจจุบัน

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นพื้นที่ยากจน แต่ยังมีพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไป อาทิเช่น พระครูวาปีปทุมรักษ์ เจ้าอาวาสวัดหนองกลับ และเจ้าคณะอำเภอหนองบัว ซึ่งได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ ในสาขาพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนร่วมและเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชนบทโครงการต่าง ๆ มากมาย เช่น เป็นผู้ก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์กลางหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน สร้างถนนในชุมชน 7 สาย ยาวประมาณ 16 กิโลเมตร สร้างแหล่งเก็บกักน้ำและคลองส่งน้ำ 14 แห่ง สร้างหอกระจายข่าว 11 หมู่บ้าน เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนที่ตั้งในวัดและข้างเคียงจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานที่บ้านที่วัดหนองกลับ จัดตั้งธนาคารข้าว แนะนำเกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจเสริมรายได้ และโครงการปลูกป่าชุมชนในบริเวณวัด จากบทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าว หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์โดยเฉพาะหน่วยงานสี่กระทรวงหลัก ซึ่งเข้าไปพัฒนาชนบทในระดับพื้นที่ ต้องอาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้วยเช่นกัน อาจเป็นเพราะว่าพระสงฆ์ส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการพัฒนาสังคม และอีกประการหนึ่งบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท พัฒนาสังคมหรือการพัฒนาชุมชนมิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนแน่นอน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า พระสงฆ์ที่พำนักอยู่ในวัดในชนบทของจังหวัดนครสวรรค์ มีบทบาทหรือได้ทำหน้าที่เพียงใดต่อการพัฒนาชุมชน ในฐานะที่พระสงฆ์

เคยมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างมากมาแล้วในอดีต และวัดก็เป็นองค์กรที่สำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ทั้งยังเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดชีวิตจิตใจของประชาชน ที่ประชาชนมีความเคารพนับถือเชื่อมั่นศรัทธา และอีกประการหนึ่งจังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ ของภาคเหนือด้วยกัน อันเนื่องมาจากเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบกและทางน้ำไปสู่ภาคเหนือ หรือภาคกลางที่สะดวกยิ่ง โดยศึกษาจากความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ผู้ซึ่งมีความใกล้ชิดกับวัด เพราะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความไว้วางใจ มีขีดความสามารถสูงที่อุทิศประโยชน์เพื่อให้เกิดผลดีแก่ส่วนรวมนำความรู้และวิธีการใหม่ไปปฏิบัติก่อนผู้อื่น สนใจในกิจกรรมชาวบ้าน และประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอกได้ดี ประกอบกับเรื่องนี้ยังไม่เคยมีผู้ใดสนใจศึกษาอย่างจริงจังมาก่อน ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนี้ ซึ่งผลของการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลที่จะใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนให้ตรงกับความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยพิจารณาจำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ
3. เพื่อเรียงอันดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ตามทัศนคติของกรรมการหมู่บ้าน ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาชุมชนให้ตรงกับความต้องการของชุมชนและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบัน

2. ผลของการวิจัยจะเป็นข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้เข้าใจบทบาทของพระสงฆ์และนำความรู้นี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนยิ่งขึ้น

3. ผลของการวิจัยจะทำให้ทราบถึงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในระดับท้องถิ่น ซึ่งสามารถจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่จะศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 1,277 หมู่บ้าน รวมเป็นประชากร จำนวน 10,216 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะสุ่มจากกรรมการหมู่บ้าน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น จำนวน 360 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.1.1 อายุ แบ่งเป็น

2.1.1.1 25 - 35 ปี

2.1.1.2 36 - 45 ปี

2.1.1.3 46 ปีขึ้นไป

2.1.2 สถานภาพสมรส แบ่งเป็น

2.1.2.1 สมรส

2.1.2.2 โสด

2.1.3 ระดับการศึกษา แบ่งเป็น

2.1.3.1 ประถมศึกษา

2.1.3.2 มัธยมศึกษา

2.1.3.3 สูงกว่ามัธยมศึกษา

2.1.4 การประกอบอาชีพหลัก แบ่งเป็น

2.1.4.1 เกษตรกรรม

2.1.4.1 ค้าขาย (เจ้าของ, กิจการย่อย)

2.1.4.3 รับจ้าง

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน 5 กิจกรรม คือ

2.2.1 ด้านการศึกษา

2.2.2 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

2.2.3 ด้านสาธารณสุข

2.2.4 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.2.5 ด้านการเมืองและการปกครอง

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ทักษะ หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้ที่เฉพาะตัวของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยประธานฝ่ายกิจการต่าง ๆ 8 ฝ่าย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 5 กิจกรรม

2. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) หมายถึง ประธานฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ 8 ฝ่าย คือ ประธานฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ประธานฝ่ายกิจการปกครอง ประธานฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย ประธานฝ่ายกิจการคลัง ประธานฝ่ายกิจการสาธารณสุข ประธานฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม ประธานฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคมและประธานฝ่ายกิจการสตรี

3. บทบาท หมายถึง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการแสดงออกโดยการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนงานพิเศษที่ควรกระทำตามสิทธิหน้าที่อันชอบธรรม หรือการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางการพัฒนาชุมชน ในที่นี้ได้ศึกษาใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการศึกษา หมายถึง บทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนประสานงานหรือดำเนินการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนในปัจจุบัน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาความต้องการของชุมชนด้านการศึกษา กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ หมายถึง บทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้นำ สนับสนุนประสานงานหรือดำเนินการส่งเสริมเศรษฐกิจฝึอาชีพ จัดสาริต ศึกษาคุณงานเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ เพิ่มพูนทักษะความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการจัดการ

3.3 ด้านสาธารณสุข หมายถึง บทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้นำในการจัดดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุน รมรงค์ ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตที่ปลอดภัยในปัจจุบัน 4 สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการป้องกันอุบัติภัยต่าง ๆ อย่างไม่ประมาท

3.4 ด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง บทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้นำในการส่งเสริม สนับสนุน การฟื้นฟู ดูแลรักษา อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดงามให้คงสืบตลอดไป จัดกิจกรรมเผยแพร่ ชักชวนประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น

3.5 ด้านการเมืองและการปกครอง หมายถึง บทบาทที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน ส่งเสริม การประสานงาน การให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การลด เลิก อบายมุข ด้านกฎหมายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การปกป้องดูแลทรัพย์สินส่วนตนและส่วนรวม ด้านสาธารณูปโภค การจัดฝึกอบรมผู้นำ และการคัดเลือกผู้นำที่จะไปสร้างประโยชน์ให้กับสังคม

4. พระสงฆ์ หมายถึง ผู้บวชประพฤติปฏิบัติธรรมวินัยในพุทธศาสนา ซึ่งพำนักประจำอยู่ในวัดที่ตั้งในจังหวัดนครสวรรค์

5. การพัฒนาชุมชน หมายถึง การสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนทั้งในด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง โดยยึดหลักความร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชน สนับสนุนให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม วางแผนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในชุมชนนั้น ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
2. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม
3. การพัฒนาชุมชน
4. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)
5. สภาพทั่วไปของจังหวัดนครสวรรค์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับบทบาทที่จะกล่าวถึงนี้ เป็นการศึกษานแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ ความหมาย หลักการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 54) ได้อธิบายถึงบทบาทและหน้าที่ไว้ว่า การที่มนุษย์ตั้งแต่สองคนขึ้นไปอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะต้องมีสิทธิและหน้าที่รับผิดชอบในฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม สิทธิและหน้าที่ที่รับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มนี้ สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ และสามารถใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่ บทบาทสมาชิกของแต่ละคนได้ ตลอดจนอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนได้อีกด้วย

ภิญโญ สาร (2523 : 259) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่เป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งได้รับการคาดหวังให้เขาทำ บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่และหมายรวมถึงหน้าที่หรือเงื่อนไขที่บุคคลนั้นครองอยู่ บทบาทหน้าที่จึงหมายรวมถึงหน้าที่หรือเงื่อนไขที่ต้องกระทำ และบรรดาสิทธิต่าง ๆ

อุทัย หิรัญโต (2526 : 197) ได้อธิบายว่า บทบาทหรือหน้าที่ คือ พฤติกรรมอันพึงคาดหวังของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ๆ หน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าวโดยปกติเป็นสิ่งของกลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

พรพิทยา แก้วสามสี (2529 : 1) ได้ให้ความหมายบทบาทว่า เป็นการกระทำหรือแสดงออกของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบหรือได้รับมอบหมาย เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งวัดและประเมินผลได้จากทักษะของกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษา บทบาทแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ บทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวัง

พิพัฒน์ โกศลวัฒน์ (2531 : 1) กล่าวว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ผู้อื่นคาดหวังจะต้องแสดงออกให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่การงานที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

ราล์ฟ (Ralp. 1964 : 113 - 114) ได้ให้แนวคิดเรื่องสถานภาพหรือฐานะ (Status) และบทบาท (Role) โดยเห็นว่าสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่งซึ่งกำหนดบทบาทของตำแหน่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือ ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญคือ บทบาท

ฮอยล์ (Hoyle. 1969 : 39) ได้กล่าวไว้ว่า “บทบาท” มาจากคำเต็มว่า “บทบาททางสังคม” ซึ่งหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมที่เหมือนกันของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเดียวกันหรืออยู่ในสังคมเดียวกัน และรวมตลอดถึงแบบพฤติกรรมที่ผูกพันหรือขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสมาชิกอื่นๆ ในสังคมด้วย นอกจากนั้น แมคโดนัลและสเชลเลนเบิร์ก (McDonal and Schellenberg. 1971 : 4) กล่าวถึงบทบาทในเชิงพฤติกรรมทางสังคมว่า บทบาทหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพฤติกรรมซึ่งสมาชิกในสังคมคาดหวังจะให้บุคคลนั้นประพฤติ และปฏิบัติ (Good. 1973 : 502)

อธิบายความหมายของบทบาทไว้ 2 ลักษณะด้วยกันคือ ลักษณะที่แสดงออกของบุคคลภายในกลุ่มและลักษณะที่เป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่คาดหวังตามตำแหน่งหน้าที่หรือการแสดงออกของแต่ละบุคคลตามความคาดหวังของสังคม

จากแนวคิดที่กล่าวสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ หน้าที่และสิทธิ ซึ่งจะอยู่ในขอบเขตของสถานภาพหรือฐานะของตำแหน่งทางสังคมที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ และจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่กำหนด ลักษณะของบทบาทจะประกอบด้วยบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน บทบาทกรรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและบทบาทเฉพาะตน

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ความเชื่อพื้นฐานหรือแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทในทางสังคมวิทยาการและจิตวิทยา สังคมนั้น ทักนา บุญทอง (2524 : 95) ได้ให้แนวคิดในเรื่องของมโนทัศน์ของทฤษฎีบทบาทว่า บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้นได้ถูกคาดหวังจากสังคมนั้น เช่น จากผู้อยู่ใน ตำแหน่งอื่น ๆ รอบตัว (ผู้ร่วมงาน) รวมทั้งตัวเราเองด้วย ซึ่งเหล่านี้เกิดจากกระบวนการซึ่งเรียกว่า “กระบวนการทางสังคม” (Socialization) ถ้าความคาดหวังจากทุกฝ่ายไม่ตรงกัน และผู้ดำรง ตำแหน่งอยู่ในบทบาทไม่สามารถปรับให้มีความพอดีก็จะเกิดปัญหาต่อต้านขัดแย้งในบทบาทหรือ ความล้มเหลวในบทบาทได้ และผลที่ตามมาก็คือ ความล้มเหลวของงานดังนั้นการแสดงบทบาท ของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะเป็นไปได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย อย่าง และที่สำคัญได้แก่ ความเข้าใจในบทบาท ที่ตนต้องแสดง ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบท บทบาทและบุคลิกของผู้แสดงบทบาทนั้น

ทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมนี้ นักวิชาการหลายท่านได้คิดค้นและนำมาใช้ในหลายรูปแบบแต่ที่วิเคราะห์ถึงบทบาทของผู้บริหารได้ใกล้เคียงที่สุด ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมสังคมของเกท เซลส์และกูบา (Getzel and Guba. 1957 : 65) ซึ่งได้จำแนกสังคมออกเป็นฝ่ายสถาบันและฝ่าย บุคคล เรียกว่า “ระบบสังคม” ดังนี้คือ

1. ฝ่ายสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบัน การศึกษา สถาบันการปกครอง เป็นต้น สังคมจะมอบบทบาทหรือหน้าที่ให้แก่แต่ละสถาบันนำไป ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ดังนั้นเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่สังคมมุ่งหวัง หรือคาดหวัง แต่ละสถาบันจึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ และผล ประโยชน์เพื่อให้บุคคลนำไปปฏิบัติ ดังนั้นผู้บริหารที่ยึดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย นโยบาย และ ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมโดยมุ่งให้บุคคลปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงาน และให้ได้ผลงานมากที่สุด แม้ว่าจะเป็นการฝืนใจผู้ปฏิบัติก็ตาม ผู้บริหารลักษณะนี้ตามสถาบันมิติ ของเกทเซลส์ และกูบา เรียกว่า “ผู้บริหารที่ยึดสถาบันเป็นหลัก” หรือธรรมาธิฐาน

2. ฝ่ายบุคคล ได้แก่ บุคคลผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสถาบันซึ่งแต่ละคนมีบุคลิกภาพ และมีความต้องการไม่เหมือนกัน ผู้บริหารที่มุ่งครองใจคนยิ่งกว่าครองงาน หรือเป็นประเภทที่ เอาใจผู้ปฏิบัติงานมากกว่าระเบียบกฎเกณฑ์ของงาน ผู้บริหารประเภทนี้ทฤษฎีบุคลามิติของเกท เซลส์ และกูบา เรียกว่า “ผู้บริหารที่ยึดบุคคลเป็นหลัก” หรือบุคลาธิฐาน

ในระบบสังคม นอกจากจะมีสถาบันสังคมและมีบุคคลผู้ปฏิบัติงานแล้ว ยังมีวัฒนธรรม ธรรมเนียม และค่านิยม สิ่งดังกล่าวเหล่านี้จะเป็นกรอบอันสำคัญที่มีผลต่อบทบาทของสถาบันและ สังคม นักบริหารที่มีประสิทธิภาพนั้นคือ ผู้ที่มององค์การเป็นระบบ ให้ความสำคัญแก่ทั้งสถาบัน

และบุคลากรพอเหมาะ พอควรเสมอกัน พยายามให้ความต้องการของบุคคลตรงกับความต้องการ (วัตถุประสงค์) ของสังคม

จะเห็นว่าบุคคลหนึ่งอาจจะแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกันได้ โดยมีข้อที่น่าสังเกตว่า สังคมยิ่งซับซ้อนมากขึ้นบทบาทก็ยิ่งแตกต่างออกไปเท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้ เกทเซล (Getzel, 1969 : 153) ให้ความเห็นว่าบทบาทหนึ่ง ๆ จะมีข้อตกลงและความรับผิดชอบหลายอย่างที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน เมื่อบุคคลเข้าประจำบทบาทโดยมีข้อตกลงและความรับผิดชอบต่าง ๆ กำกับด้วย เราเรียกว่า เขากำลังกระทำบทบาท การที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ย่อมจะเป็นผลคืออย่างยิ่ง เพราะการที่มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของตนนั้น จะเป็นทางช่วยให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ตามที่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นคาดหวังไว้ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่งานในหน้าที่ของตนเองและสังคมต่อไปอีกด้วย

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม

สถาบันพุทธศาสนา ได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน จนพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นศาสนาประจำชาติ หล่อหลอมการดำเนินชีวิตของไทย วัฒนธรรมต่าง ๆ อิทธิพลของหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ได้หยั่งรากลึกในชีวิตและจิตใจของคนไทยดูได้จากผลสะท้อนต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต พฤติกรรม นิสัยใจคอ วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ดังที่สมเด็จพระญาณสังวร (2532 : 7) ได้ตรัสไว้ว่า หากมองย้อนไปในอดีตเราจะเห็นว่า พระสงฆ์ได้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสติปัญญาและการพัฒนา และก็เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำในทางสติปัญญา พระสงฆ์จึงได้เป็นครูของประชาชนและการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในชนบทก็มักเกิดจากความริเริ่มของพระสงฆ์ หรือมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งมีตัวอย่างให้เราเห็นได้มากมาย ยิ่งมองย้อนไปไกลเท่าใด ก็ยิ่งเห็นความเป็นผู้นำสังคมของพระสงฆ์มากขึ้นเท่านั้น แต่บทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าวนี้ได้ค่อย ๆ ลดลงไปตามสัดส่วนของความเจริญขึ้นของสังคมโลก กระทั่งปัจจุบันนี้คนโดยทั่วไปมักจะเห็นว่าพระสงฆ์ไม่มีความจำเป็นอะไรต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมของประชาชนแล้ว เพราะวิทยาการทางโลกเจริญก้าวหน้าไปไกล เกินกว่าที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีบทบาทอะไรได้ ในการพัฒนาดังกล่าวนั้นถึงกับมีบางคนกล่าวว่า ไม่ใช่เรื่องของสงฆ์ แต่ในความเป็นจริงนั้น แม้ในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ก็ยังมีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อยในสังคมชนบท สำหรับผู้ที่สนใจสังเกต ศึกษา ก็คงจะยอมรับในความจริงข้อนี้ และชวนะ ภูวกันันท์ (2527 : 51 :52) สรุปได้ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมีดังนี้คือ

1. สั่งสอนธรรม อบรมศีลธรรม ให้ประชาชนละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดี มีเมตตาต่อกัน

2. กระทำตนเป็นตัวอย่างแห่งความดี ให้เห็นเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่จะประพฤติปฏิบัติตาม

3. ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจเพราะตามวิสัยสงฆ์มีเครื่องใช้ที่จำเป็นเท่านั้น คัดสิ่งไม่จำเป็นต่อชีวิตทั้งหลายออก

4. ช่วยด้านการศึกษาอบรมกุลบุตร กุลธิดา ผู้มาบวชเรียนมีโอกาสศึกษาหาความรู้ สร้างความเจริญให้แก่หมู่บ้านตน เมื่อลาสิกขา ในเมื่อวัดเป็นที่พึ่งของเด็กวัดที่เข้ามาศึกษาโดยอาศัยวัด เนื่องจากฐานะทางครอบครัวไม่ดี

5. การสงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจโดยยึดหลักธรรมะ

6. สังคมชนบทที่ยังล้าหลัง ค่อยพัฒนาทางด้านต่าง ๆ พระสงฆ์จะมีบทบาทในฐานะผู้นำในการพัฒนาสังคมเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า วัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็นของคู่กันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนาแล้ววัดยังทำหน้าที่อื่น ๆ อีกดังที่ พระราชวรมุนี (2527 : 205 - 206) กล่าวไว้ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

2. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

3. เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวักยา รักษาผู้เจ็บป่วย

4. เป็นที่พักคนเดินทาง

5. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

6. เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

7. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ

8. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ

9. เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ

10. เป็นศูนย์กลางการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ

11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ

กล่าวได้ว่า วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดในบทบาทเหล่านี้ ก็กลายเป็นผู้นำจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและการร่วมมือโดยนัยนี้วัดก็กลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความสามัคคีและให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยงานหนึ่ง ๆ ได้

จางง์ อภิวัฒน์สิทธิ์ (2525 : 145 - 152) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบันว่า พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมาก พระสงฆ์และวัดต้องอยู่ข้างเคียงกันขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังนั้นเมื่อเอ่ยถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิต พระสงฆ์ในฐานะผู้อยู่อาศัยและปกปิดรักษาวัด ก็ย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนธรรม เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอดภัยประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์ และช่วยตัดสินใจปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวันและพัวพันกับปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาททางสังคมของพระสงฆ์จะเป็นการสนองตอบต่อช่องทางที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้ เช่น ขาดสถานที่เรียนหนังสือ ขาดที่รักษาพยาบาล ไม่มีระบบตำรวจและศาลยุติธรรม ในการบริการทางสังคมและสวัสดิการชุมชน เมื่อไม่มีสิ่งดังกล่าวพระสงฆ์จึงเป็นผู้ตัดสินใจความขัดแย้ง ทำการอบรมเด็กคือที่พ่อแม่ไม่อาจจะอบรมได้และช่วยอนุเคราะห์เด็กกำพร้า พระสงฆ์ช่วยสร้างและสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งเรียนได้ในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้รับใช้ประชาชนในชนบท ช่วยรักษาประเพณีและพิธีกรรมนำเสถียรภาพมาสู่สังคมและช่วยสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดังนั้นผู้นำที่แท้จริงคือพระสงฆ์ ซึ่งช่วยวางแผน แนะนำ และสนับสนุนงานของชาวบ้าน

อนันต์ วิริยะพินิจ (2525 : 45 - 46) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่างานที่กระทำโดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำได้โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปโดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย

1. การให้แนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
2. การเป็นที่พึ่งให้ความร่วมมือทางจิตใจด้วยความประพฤตินี้เป็นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดวาอารามที่สงฆ์รับเป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจสังคมอย่างหนึ่ง
3. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น
4. ในสังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระสงฆ์ผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่นให้ได้รับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วย การเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่า ในท้องถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้วเป็นศูนย์รวมชักชวนให้ประชาชนทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาชาวบ้านมาขอความเห็นว่าจะทำสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควร

5. การสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในศาสนาทั้งหลาย และยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลดปล่อยจิตใจเนื่องจากความเร้นลับของชีวิต อย่างที่บางท่านเรียกว่า การบำรุงขวัญ อันได้แก่ บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ

รัชนิกร เศรษฐ (2528 : 246 - 247) กล่าวถึง บทบาทที่เด่นและสำคัญของพระสงฆ์ในชนบทไทย สรุปได้ดังนี้

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรม และส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ
2. ภิกษุอาวุโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอมและบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
3. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว
4. พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กคือ ที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
5. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่างปรับปรุงการเกษตร เป็นต้น และในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ได้เรียนรู้วิธีการสาธารณสุข แล้วนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนให้รู้จัก การสร้างบ่อน้ำ การสร้างและใช้ส้วมซึม ตลอดจนถึงหลักการสาธารณสุข
6. พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

7. พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญูณ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ พระสงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อน

8. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริก ซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำอะไรเลือนลอย และหันมานับถือพุทธศาสนา

ขำเลียง วุฒิจันทร์ (2526 : 38 - 40) กล่าวถึงงานของพระสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติไทยในสังคมปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลืองานของทางราชการ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง คุณภาพของพลเมืองโดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติ งานของพระสงฆ์ในด้านนี้ ได้แก่

1.1 การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรของชาติทุกระดับอายุ ให้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัย ศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย

1.2 การเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และให้งานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ การเทศน์ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแผ่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมะเผยแผ่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล

1.3 การจัดสอนศาสนศึกษาแก่เด็กและประชาชน

1.4 การดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาของวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ได้สงเคราะห์ประชาชนทั้งทางด้านขวัญและกำลังใจและวัตถุอีกด้วย ดังนี้

2.1 การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชน ตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญ บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียน อยู่ในเมืองการให้ที่พักอาศัยแก่นักบวชที่มารักษาตัว การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกให้ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านอาศัย

2.4 การดูแลสุขภาพจิต การประพรมน้ำพระพุทธรูป การให้ถุภษยาม

2.5 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัดประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการให้ใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยจากธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น

3. การช่วยเหลืองานของทางราชการ พระสงฆ์พยายามที่จะช่วยเหลืองานทางราชการ ทั้งในด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ เช่น

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่าง ๆ

3.2 ช่วยกิจการวิหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล

3.3 ช่วยสงเคราะห์ประชาชน โดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลให้การสงเคราะห์ในท้องถิ่นกันดารที่วัดตั้งอยู่

3.4 การช่วยทางราชการเกี่ยวกับกิจการอันเกี่ยวกับความมั่นคง

กীরดี ศรีวิเชียร (2527 : 111 - 113) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรจะเป็นในอนาคตอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนว่าควรจะต้องประกอบด้วย

1. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและประหยัด

2. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของทั้งพระสงฆ์ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด

3. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด

4. บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษา และศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ปฏิมากรม และวรรณกรรมในท้องถิ่น

5. บทบาทในการเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน

6. บทบาทในการให้การสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

7. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวคิดใหม่ ๆ มาช่วยเหลือเกษตรกร

บทบาทของพระสงฆ์ในการบริการชุมชน พระสงฆ์มีภาระที่จะต้องจัดกิจกรรมช่วยแก้ปัญหาชนบท ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับความไม่รู้ (มีการศึกษาน้อย) ความจน ความเจ็บป่วย การจีบปล้น พระสงฆ์ช่วยได้โดยการจัดกิจกรรมด้านการศึกษา ส่งเสริมวิชาชีพการสนับสนุนตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ จัดสาธารณสุขมูลฐานอบรมจิตใจให้มีคุณธรรม ฯลฯ สรรูปบทบาทที่สำคัญของวัดต่อชุมชนชนบทคือเป็นแหล่งกระจายข่าวให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่ชุมชนและเป็นผู้ช่วยในการตัดสินใจที่ปรึกษากิจการต่าง ๆ (พระมหาณรงค์ จิตตโสภณ. 2526 : 93 - 100)

บทบาทของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ พระสงฆ์ในชนบทยังคงมีบทบาทที่สำคัญอยู่มาก สมบูรณ์ สุขสำราญ (2529 : 8) กล่าวว่า หากจะพิจารณาจากบริการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา อนามัย สาธารณสุข ฯลฯ ยังคงกระจายไปถึงชนบทในอัตราส่วนที่ต่ำมาก พระสงฆ์ยังคงเป็นหน่วยบริการสำรองที่ช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชนอยู่ เช่น การขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ พระสงฆ์มักจะใช้ภาวะความเป็นผู้นำท้องถิ่นตามธรรมชาติ ระดมชาวบ้านให้ขุดบ่อน้ำในวัด หรือเป็นผู้นำในการแนะนำการขุดบ่อสาธารณะ การทำส้วมที่ถูกสุขลักษณะ รู้จักรักษาอนามัย เป็นต้น การป้องกันสุขภาพโภชนาศาสตร์ และการใช้ยา พระสงฆ์ยอมเป็นผู้เผยแพร่ความรู้ในด้านเหล่านี้ได้อย่างไม่มีข้อขัดขวาง การชักชวนให้ชาวบ้านรู้จักป้องกันสุขภาพตัวเอง ในการก่อสร้าง เช่น ถนน บ่อน้ำ ฯลฯ พระสงฆ์จะเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือทำงานในด้านทฤษฎีเป็นนายงาน การที่พระสงฆ์มีบทบาทในขบวนการพัฒนาชาตินั้น พระสงฆ์ในท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และจะช่วยให้ความเกี่ยวพันที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นนั้นเข้มแข็งขึ้น ขณะเดียวกันการบริการชุมชนของพระสงฆ์ยังจะช่วยสร้างและประสานให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างความเชื่อและข้อปฏิบัติทางศาสนาที่มีแต่เดิมกับแรงกระตุ้นการพัฒนา พุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในวิถีชีวิตสังคมไทยในทางการเมือง แม้พระสงฆ์ไม่ได้รับอนุญาตให้พัวพันทางการเมือง แต่ก็มิมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองโดยทางอ้อม และมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญ โดยไม่รู้ตัว และในปัจจุบันองค์กรทางศาสนาได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่หลายอย่างในทางสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประเทศ เช่น มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่สำคัญ ได้กำหนดให้พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาแล้วไปปฏิบัติศาสนกิจในฐานะครูสอนและแนะนำประชาชนชนบท ตลอดจนได้จัดให้มีการอบรมและสัมมนาให้พระสงฆ์ในชนบทที่มีความรู้ด้านสาธารณสุข การอนามัย และโครงการตลอดจนพุทธวิธีการพัฒนาชนบทด้วย

การพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” (Community Development) มีที่มาจากคำว่า “การศึกษามวลชน” (Mass Education) ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษาของรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของประเทศอังกฤษ นำมาใช้ครั้งแรกในรายงานเรื่อง Mass Education in African Society เมื่อ ค.ศ. 1944 แต่คำว่า “การศึกษามวลชน” นี้นิยมใช้ไม่นานก็ยกเลิกเพราะคำว่า “มวลชน” มีความหมายไปทางการเมืองมากเกินไป และคำว่า “การศึกษา” ทำให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้เมื่อแปลเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ด้วยเหตุนี้ที่ประชุมสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ ณ

มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ที่กำหนดให้มีขึ้น เมื่อ ค.ศ.1948 ซึ่งประชุมสัมมนาด้วยเรื่อง “African Administration” จึงได้เสนอให้ใช้คำว่า “การพัฒนาชุมชน” แทน โดยให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกัน แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง” (สุวิทย์ ยี่วรพันธุ์. 2521 : 56)

การพัฒนาชุมชนประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ พัฒนา กับ ชุมชน ความหมายของคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ความเจริญเติบโต ก้าวหน้า หรือหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2525 : 5) ส่วนคำว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ซึ่งองค์ประกอบของชุมชนจะต้องมีกลุ่มคน พื้นที่หรืออาณาเขตของพื้นที่ที่แน่นอน มีการปฏิบัติต่อกันและสมาชิกมีความสัมพันธ์กัน (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. 2525 : 3) ดังนั้น รวมทั้งสองคำนี้เป็น “การพัฒนาชุมชน” ก็จะได้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงชุมชนให้มีความเจริญทุก ๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (ทวี ทิมขำ. 2528 : 3)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2525 : 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้” และได้สรุปว่า การพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change) นั้นเอง

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2527 : 148) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหมู่บ้าน ด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างประชาชนและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน เพื่อให้หมู่บ้านเป็นหน่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้อย่างมั่นคงด้วยการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่นนั้นเองและถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลงแล้ว ฝ่ายรัฐหรือเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้”

วิทยากร เชียงกูล (2527 : 17 - 18) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนในความหมายที่กว้าง คือ การพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้นจะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า”

ทวี ทิมขำ (2528 : 4) กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาชุมชน ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยการร่วมกำลังของราษฎรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ (Life of the Nation) และเพื่อให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

โดยสรุปแล้วการพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม การพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผนและประชาชนในชุมชนนั้น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและได้รับการสนับสนุนจากนอกชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

ยูว์ฌน์ วูฌเมรี (2525 : 2) ได้กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ยึดหลักการง่าย ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งทางกายภาพและจิตใจ โดยความเป็นจริงแล้วมนุษย์โดยสภาวะธรรมชาติ มีลักษณะทางกายภาพที่มีลักษณะแตกต่างกัน ฉะนั้นโดยสภาวะของธรรมชาติมนุษย์จึงไม่มีทางเท่าเทียมกันได้ แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะระบุไว้ว่า ทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่แท้จริงแล้วมนุษย์ไม่มีทางที่จะมีสิทธิและความเสมอภาคในทางกายและจิตใจได้ ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะเจริญก้าวหน้า แต่โอกาสที่มนุษย์จะประสบความสำเร็จในชีวิตมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะทางกายภาพของแต่ละบุคคล ฉะนั้นมนุษย์ย่อมจะไม่มีสิทธิและเสมอภาคในความสำเร็จของชีวิตเท่าเทียมกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถที่จะจำแนกปรัชญาของการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ข้อใหญ่ ๆ คือ

1. การพัฒนาชุมชนนั้น ให้ความสำคัญเชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินการทั้งปวงและเชื่ออย่างแน่วแน่นว่า มนุษย์ทุกคนมีความสามารถทางกายภาพของตนที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

2. การพัฒนาชุมชน เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เป็นที่ยอมรับในสังคมด้วย (Social Acceptability) จากปรัชญาขั้นมูลฐานทั้ง 2 ประการนี้ ถูกนำไปเป็นมาตรการในการกำหนดหลักการดำเนินการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สามารถเป็นกลวิธีที่เป็นแกนในการดำเนินการพัฒนาชุมชนของสังคมในทุก ๆ ด้าน

จากพื้นฐานความเชื่อดังกล่าว พัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ (2517 : 2) ได้สรุปว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความศรัทธาในตัวคน ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์สามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ถ้ามีโอกาส การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังที่ซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกับกลุ่ม กับทั้งมีศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม โดยมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำในสังคม

แนวความคิดในการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดเป็นสิ่งสืบเนื่องจากปรัชญาความเชื่อที่แต่ละคนยึดถือ ฉะนั้นแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนจึงไม่เป็นแนวเดียว ทั้งนี้เนื่องจากการนำไปปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปตามความเข้าใจและสภาพการณ์ที่นำไปใช้ อย่างไรก็ดี ยุวัฒน์ วุฒิเมธิ (2533 : 14 - 15) ได้สรุปไว้ว่า

1. แนวความคิดทั่วไป

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน ถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งเป็นในรูปของการบำบัดทุกข์-บำรุงสุข แก่ประชาชนนั่นเอง

สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการคือการบำบัดทุกข์ ซึ่งกระทำได้ก็แต่โดยการทราบปัญหาอันแท้จริงของประชาชนแล้วก็หาทางดับปัญหานั้น ๆ เสียก่อน แล้วก็เริ่มดำเนินการด้านบำรุงสุขโดยวิธีสอบถามความต้องการอันแท้จริงของประชาชนแล้วหาวิธีตอบสนองความต้องการนั้น กล่าวโดยย่อแล้วแนวความคิดในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้นด้วยการแก้ปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของประชาชนจากประชาชน มิใช่ให้คนภายนอกบอกถึงปัญหาความต้องการของคนในชุมชน

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังมีแนวความคิดที่จะระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเองต่อไป

2. แนวความคิดเชิงกลยุทธ์

นอกจากแนวความคิดกว้าง ๆ แล้ว การพัฒนาชุมชนยังมีแนวความคิดในกลยุทธ์ของการดำเนินงานใน 4 ลักษณะ คือ

2.1 การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นกระบวนการ (As a Process) ซึ่งหมายความว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนต้องกระทำอย่างต่อเนื่องครบกระบวนการและขั้นตอนจะขาดช่วงขาดตอนมิได้

2.2 การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีหรือวิธีการ (As a Method) หมายถึงการดำเนินงานจะต้องกำหนดจุดหมายปลายทางหรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน แล้วมีการกำหนดมรรควิธี (Means) ที่จะให้บรรลุจุดหมายปลายทางนั้น

2.3 การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (As a Program) หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องประกอบด้วยชุดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

2.4 การพัฒนาชุมชนในลักษณะที่เป็นขบวนการ (As a Movement) หมายถึง การที่จะต้องเข้าไปกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกัน เกิดความรู้สึกร่วมกันหรืออารมณ์ที่จะตระหนักถึงปัญหาและร่วมมือกันแก้ปัญหา

แต่ไม่ว่าแนวความคิดการพัฒนาชุมชนจะถูกมองในลักษณะใด สิ่งสำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่คิดริเริ่มตัดสินใจ ปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

หลักการพัฒนาชุมชน

ได้มีผู้กำหนดหลักการของงานพัฒนาชุมชนไว้หลายท่าน ดังที่ สนธยา พลศรี (2533 : 54 - 55) ได้รวบรวมหลักการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติในการประชุม เมื่อเดือนมีนาคม 2500 มี 10 ประการ คือ

1. โครงการพัฒนาชุมชน จะต้องสอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน เริ่มจากโครงการง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อย ๆ ไปสู่โครงการที่ยากขึ้น

2. โครงการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญ ได้ในหลาย ๆ ด้าน พร้อม ๆ กัน

3. การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเริ่มการดำเนินการ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนพร้อม ๆ กัน การพัฒนาชุมชน หรือพร้อม ๆ กับการดำเนินการของชุมชน
4. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริหารของประชาชนขึ้น
5. ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่น และพัฒนาผู้นำของท้องถิ่น ขึ้นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน
6. ให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของงานและแนวความคิดต่าง ๆ ส่วนเยาวชนสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานและขยายผลงานได้เป็นอย่างดี
7. รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อม เพื่อสนับสนุนงานและเป็นหลักประกันในประสิทธิภาพของผลงานและเป็นกำลังใจให้แก่ประชาชน
8. ต้องมีการวางแผนงาน เพื่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่นและการบริหารงานในทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง
9. ในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนนั้น ควรสนับสนุนให้องค์การของเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย
10. ในการวางแผนการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนให้มีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ระดับกับทุกส่วนของประเทศ

นอกจากนี้ ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524 : 14 - 15) ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชน โดยยึดคำนิยามเป็นหลัก รวม 10 ประการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
2. เป็นวิธีการนำทรัพยากรธรรมชาติ และคนในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด
3. เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติแนวความคิดให้ถูกต้องทิศทาง
4. แผนงานพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน และแนวนโยบายของรัฐบาล
5. เป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมให้ราษฎรในชุมชนรู้จักวิธีช่วยตนเองโดยพลังกลุ่มคนเป็นสำคัญ

6. เป็นแผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชนและประชาชนกับหน่วยงานรัฐบาลและองค์การอาสาสมัครเอกชน

7. เป็นโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือทางวัสดุอุปกรณ์ วิชาการจากรัฐบาลและเอกชนภายนอกชุมชนเมื่อเหลือกำลังความสามารถของชุมชน

8. เป็นกรรมวิธีที่ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

9. เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก

10. เป็นวิธีการพัฒนาโดยใช้หลักการแนวทางระบอบประชาธิปไตย เป็นพื้นฐานในการดำเนินการ

ดังนั้น จึงอาจสรุปหลักการของการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้คือ

1. การพัฒนาชุมชน ต้องเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐบาลและเอกชน มีรัฐบาลและเอกชนภายนอกสนับสนุน ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ โดยเน้นให้ประชาชนช่วยตนเอง

2. การพัฒนาชุมชน ต้องมุ่งที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ กล่าวคือ มุ่งพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาชุมชนไปพร้อมกันทุก ๆ ด้าน

3. การพัฒนาชุมชนต้องใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์

4. การพัฒนาชุมชน จะต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน

กระบวนการพัฒนาชุมชน

सानานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (2525 : 148 - 153) ได้สรุปกระบวนการพัฒนาชุมชน อาศัยกระบวนการเดียวกันกับการวางแผนคือ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวางแผนพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

1.1 ขั้นการประเมินสภาพ ได้แก่ การประเมินสภาพแวดล้อม สภาพปัญหา และความต้องการ ประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเมินขีดความสามารถของชุมชนและหน่วยงานที่สนับสนุน ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลมากำหนดความต้องการในการพัฒนา

1.2 ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย เป็นการกำหนดแนวการแก้ไขปัญหาโดยกำหนดไว้เป็นวัตถุประสงค์หลักและนโยบายระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชาติและระดับอื่น ๆ

1.3 ขั้นการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งควรกำหนดเป้าหมายทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม

1.4 ขั้นจัดทำแผนงานและโครงการ เป็นขั้นจัดทำรายละเอียดของแผน โดยกำหนดว่านโยบายและวัตถุประสงค์แต่ละข้อจะมีแผนงาน โครงการใดรองรับบ้าง

2. การดำเนินงานพัฒนาชุมชน เป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ต้องมีหน่วยงานที่จะรับผิดชอบ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กร และความสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจน และต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้ที่จะร่วมงานการพัฒนาไว้ด้วย

3. การประเมินผลการพัฒนาชุมชน ต้องกำหนดเกณฑ์เพื่อเป็นแนวในการประเมินผล ซึ่งควรประเมินทั้งปัจจัยที่เป็นตัวป้อน ประเมินกระบวนการ และประเมินผลผลิต หรือผลในการพัฒนาชุมชนด้วย

วิธีดำเนินงานพัฒนาชุมชน

วิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในทางหลักวิชานั้น ทองคุณ หงส์พันธุ์ (2526 : 18) ได้สรุปว่า ปัจจุบันได้ดำเนินการอยู่ในขอบเขต 2 ประการ คือ

1. การให้การศึกษา หมายถึง การให้ศึกษาอบรมแก่ประชาชนในทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ โดยใช้วิธีการศึกษาอบรมแบบต่าง ๆ เช่น การให้ข่าวสาร เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์ การสาธิตวิธีปฏิบัติ การประชุมบรรยาย การจัดทัศนศึกษาและอื่น ๆ เพื่อเร่งเร้าให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในอันที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่ไม่ดีของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น

2. การรวมกลุ่ม งานพัฒนาชุมชนคือ งานพัฒนาความคิด พัฒนาเจตคติ พัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ มีประสิทธิภาพในขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังกลุ่มเป็นเครื่องมือ นักพัฒนาจะใช้กลุ่มไปในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ใช้กลุ่มเพื่อการเรียนรู้ของบุคคล เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

2.2 ใช้กลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มทอผ้า กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มปลูกพืช ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น และนำไปสู่การตั้งกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

ปัญหาการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

ปัญหาในการพัฒนาชุมชน หมายถึง ปัญหาที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ อาจเนื่องมาจาก 6 สาเหตุใหญ่ ๆ คือ

1. ปัญหาความพร้อมของชุมชน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สรุปว่ามีปัญหาที่สำคัญ 4 ด้าน คือ ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ และปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านรูปธรรม ส่วนปัญหาในแง่นามธรรมที่เป็นผลต่อการพัฒนา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเจตคติในการพัฒนาคนส่วนใหญ่มักถือว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของทางราชการ ตลอดทั้งการสร้างอุดมการณ์ในชาติ

2. ปัญหาเกี่ยวกับความพร้อมของหน่วยราชการ ซึ่งไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524 : 685 - 688) ได้กล่าวถึงปัญหาในระบบราชการที่เป็นผลกระทบต่อการพัฒนาไว้คือ หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมีอยู่หลายหน่วยงาน และอยู่ในสังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ จนขาดเอกภาพในวิธีการพัฒนาและการสั่งการ ไม่สามารถจัดปัญหางานเข้าซ้อนได้ ขาดการประสานงาน การจัดสรรงบประมาณล่าช้าและไม่เพียงพอ ข้าราชการขาดความรับผิดชอบและขาดการเอาใจใส่อย่างแท้จริง ไม่ได้รับการส่งเสริมด้านประสิทธิภาพและสมรรถภาพในการทำงาน ตลอดทั้งองค์กรประชาชนหรือองค์กรปกครองท้องถิ่น ขาดความเข้มแข็ง และคุณภาพไม่เพียงพอที่จะรับผิดชอบต่องาน

3. ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการ ซึ่งได้แก่ ขาดกระบวนการวางแผนที่ดี เช่น ไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ขาดยุทธวิธีที่จะนำไปแก้ปัญหา และปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการเตรียมคนเพื่อการพัฒนา สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (2525 : 161) รายได้ การร่วมมือกับโครงการผลิต ฯลฯ ซึ่งต้องการความร่วมมืออย่างดียิ่งทั้งในแง่ของการลงทุนและการบริหารรัฐบาลจะให้สิ่งจูงใจเฉพาะผู้ที่สามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้เท่านั้น

4. ความตื่นตัวและความร่วมมือของประชาชน ได้แก่ การที่ประชาชนตระหนักในความสามารถของตนและอาสาเข้าไปมีส่วนร่วม เมื่อทุกคนตระหนักในข้อเท็จจริงที่ว่า ความล้มเหลวเป็นผลมาจากความบกพร่องของตนเอง และวิธีที่ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นก็คือ ทำงานหนักการมีจิตใจที่พร้อมจะร่วมมือและการให้ความร่วมมืออย่างจริงจังของทุกคน

5. การให้ความสำคัญต่อสิ่งที่เป็นความต้องการร่วมของชุมชน ความสำเร็จของโครงการ คือ การให้ประชาชนเลือกโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อชุมชนหรือสังคม โดยส่วนรวม โดยมุ่งพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป

6. การชี้แนะอย่างมีประสิทธิภาพของฝ่ายบริหาร โดยการแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่มตามระดับของการพัฒนา คือ กลุ่มด้อยพัฒนา และกลุ่มพัฒนา แล้วประเมินผลโครงการตอนสิ้นปี และจัดกลุ่มหมู่บ้านใหม่ วิธีการบริหารดังกล่าวเป็นสิ่งกระตุ้นให้ประชาชนร่วมมือจนกระทั่งโครงการประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้โครงการพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ และคุณภาพของการวางแผนนั่นเอง

คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)

หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดและอยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด หมู่บ้านเป็นสังคมขนาดเล็กแต่มีจำนวนมากที่สุด หมู่บ้านจึงเป็นพื้นฐานการปกครองของประเทศ ประเทศจะเจริญก้าวหน้า รุ่งเรือง และมั่นคงทั้งด้านการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ประชาชนในหมู่บ้านทุกคนจะต้องมีการกินดีอยู่ดี มีความคิดก้าวหน้ามีระเบียบวินัยร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน การพัฒนาประเทศจึงต้องเริ่มที่หมู่บ้านก่อน ซึ่งกรมการปกครอง (2539 : 15 - 20) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน คุณสมบัติรวมตลอดถึงอำนาจหน้าที่ และการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการหมู่บ้าน

การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย กรรมการ 2 ประเภท

1. กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง การดำรงตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งนี้ เมื่อผู้ใดได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองแล้ว ผู้นั้นจะต้องดำรงตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านด้วย

2. กรรมการโดยการเลือกตั้ง ได้แก่ ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เลือกกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวน 5 - 9 คน แล้วแต่ขนาดของหมู่บ้านใหญ่หรือเล็ก ให้อยู่ในดุลพินิจของนายอำเภอ

การดำรงตำแหน่งกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 28 ตรี

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน

กล่าวคือ

1. มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะแล้ว
2. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
3. ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ
4. มีภูมิลำเนาหรือดินที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 เดือน จนถึงวันเลือก

วิธีการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

1. การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เลือกโดยให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อยหนึ่งคน
2. วิธีเลือกจะกระทำโดยลับหรือเปิดเผยก็ได้ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ พ.ศ. 2533
3. เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิและให้นายอำเภอออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน (สน.20)
4. ในกรณีผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก

เหตุที่กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องออกจากตำแหน่ง

1. ครบวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี
2. เสียสัญชาติไทย
3. ขาดคุณสมบัติตามข้อ 3-10
4. เหตุเช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (8) ได้แก่
 - 1) ตาย
 - 2) ได้รับอนุญาตให้ลาออก
 - 3) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
 - 4) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน
 - 5) ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง

6) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่งเมื่อได้สอบสวนเห็นว่า บกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

ในการปฏิบัติงานของ กม. นั้น ให้ยึดถือพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 เป็นหลัก และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 ซึ่งจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน กม. โดยตำแหน่ง และให้ กม. เลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน เป็นรองประธาน ตลอดจนถึงกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิอีก 2 คน เป็นเลขานุการ 1 คน ผู้ช่วยเลขานุการ 1 คน ส่วนกรรมการหมู่บ้านคนอื่น ๆ ก็จะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของฝ่ายกิจการต่าง ๆ

การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

เงื่อนไขที่ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ถ้าตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิว่างลง ให้มีการเลือกตั้งแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่างและให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน
2. การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กระทำภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดออกตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่เลือกตั้งแทนก็ได้

คุณสมบัติของกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

1. มีสัญชาติไทย
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์ในวันเลือก
3. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวันเลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
4. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
5. ไม่เป็นพระภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ดิคาเสพติดให้โทษหรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา
7. ไม่เป็นข้าราชการประจำ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง พนักงานส่วนท้องถิ่นหรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หรือลูกจ้างเอกชน

8. ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
 9. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก หรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี นับแต่วันถูกไล่ออก หรือปลดออก

10. ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษและยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันพ้นโทษ

เมื่อกฎหมายกำหนดให้กรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี อำเภอก็ต้องดำเนินการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่เมื่อครบกำหนด 5 ปี และต้องจัดทำทะเบียนของกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิไว้เป็นหลักฐาน เพื่อตรวจสอบว่ากรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิจะครบกำหนดวาระ 5 ปี เมื่อใดซึ่งจะต้องดำเนินการเลือกตั้งต่อไป

ในการดำเนินงานตามอำนาจและหน้าที่ดังกล่าวของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 กำหนดให้นายอำเภอมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลและข้าราชการจากส่วนราชการต่าง ๆ เป็นคณะที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านวิชาการ ระเบียบกฎหมาย ความเห็นหรือประสบการณ์แก่ที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนั้นการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังมีการแต่งตั้งฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้มีผู้ช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการศึกษาปัญหาของหมู่บ้านตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อเกิดมีปัญหาค้นเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของฝ่ายกิจการใด ๆ ฝ่ายกิจการนั้นจะรับไปพิจารณาศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ในรายละเอียด พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไขไปให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาต่อไป ซึ่งจะมีฝ่ายใดบ้างแล้วแต่คณะกรรมการหมู่บ้านจะเห็นสมควร โดยปกติมีฝ่ายกิจการต่าง ๆ 8 ฝ่าย ดังนี้

1. ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ
2. ฝ่ายกิจการปกครอง
3. ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย
4. ฝ่ายกิจการคลัง
5. ฝ่ายกิจการสาธารณสุข
6. ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม
7. ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม
8. ฝ่ายกิจการสตรี

นอกจากนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านอาจจัดตั้งฝ่ายกิจการอื่น ๆ ได้อีก ถ้าพิจารณาเห็นว่าจำเป็นจะต้องจัดตั้งฝ่ายกิจการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายอำเภอด้วย แต่ละฝ่ายกิจการจะประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

1. กรรมการฝ่าย ประมาณอย่างน้อย 5 คน อย่างมากไม่เกิน 9 คน

- ประธานฝ่ายกิจการ เป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยฯ กำหนด
- เลขานุการฝ่าย โดย กม. เป็นผู้คัดเลือก
- กรรมการฝ่าย ทั้งโดยตำแหน่ง และ โดย กม. คัดเลือกจากรายกรผู้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับกิจการของฝ่ายนั้น ๆ

สามารถที่เหมาะสมกับกิจการของฝ่ายนั้น ๆ

2. ที่ปรึกษาฝ่าย

- นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบล หมู่บ้านเป็นที่ปรึกษาแต่ละฝ่ายกิจการ ส่วนใครจะเป็นที่ปรึกษาของฝ่ายกิจการใดนั้น ให้เป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยฯ กำหนดไว้

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)

วัตถุประสงค์ในการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านนั้นก็เพื่อต้องการให้ประชาชนรู้จักปกครองตนเอง ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เจริญยิ่งขึ้น นำความสุขสมบูรณ์มาสู่ตนเอง ครอบครัว และหมู่บ้านของตน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านในการที่จะบริการและพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปตามความต้องการของส่วนรวม การทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นการร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันทำงาน ความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้าของหมู่บ้านขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกคน กรรมการหมู่บ้านทุกคนมีบทบาทเท่ากัน มองปัญหาาร่วมกัน มีความต้องการอย่างเดียวกัน และต้องมีการประชุมแลกเปลี่ยน ข้อคิดเห็นร่วมกันเสมอ เพื่อจะได้นำแนวทางที่ดีที่สุดมาปฏิบัติตน

ดังนั้นเมื่อได้พิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงมีอำนาจหน้าที่มากมายสรุปได้ดังนี้

การปกครองท้องถิ่น

พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 มาตรา 28 ตรี กำหนดให้หมู่บ้านหนึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่ง มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำ และให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

การพัฒนาชนบท

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบทและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค พ.ศ.2535 ได้กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท โดยสำรวจข้อมูลตามแบบ จปฐ.กชช. 2 ค และข้อมูลแหล่งน้ำ รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และปฏิบัติตามโครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ปราช.)

การบริหารการใช้น้ำและบำรุงรักษาแหล่งน้ำขนาดเล็ก

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการใช้น้ำและบำรุงรักษาแหล่งน้ำขนาดเล็ก พ.ศ. 2525 กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่รับผิดชอบแหล่งน้ำขนาดเล็ก ที่อยู่ในเขตท้องที่ ดังนี้

1. การจัดทำทะเบียนแหล่งน้ำขนาดเล็ก
2. การบริหารการใช้น้ำ
3. การดูแลและบำรุงรักษาแหล่งน้ำ

กองทุนพัฒนาชนบท (กพช.)

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยกองทุนพัฒนาชนบท พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารกองทุนพัฒนาชนบท ในฐานะหน่วยดำเนินการ หากมีการยืมเงินสมทบจากกองทุนพัฒนาชนบทในเรื่องต่อไปนี้

1. การบริหารและควบคุมดูแลบัญชีพัฒนาหมู่บ้าน
2. การจัดทำโครงการขอรับเงินสมทบจากกองทุนพัฒนาชนบท
3. การตั้งและเบิกจ่ายเงินยืมสมทบโครงการ
4. การใช้คืนเงินยืมสมทบ
5. การดำเนินโครงการที่ได้รับเงินยืมสมทบ การจัดเก็บรายได้ ตลอดจนการใช้คืนเงิน

ยืมสมทบ

6. การรายงานผลการดำเนินงาน

การประนีประนอมข้อพิพาทในระดับหมู่บ้าน

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านในกรณีดังต่อไปนี้

1. เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความกันได้
2. คู่กรณีทั้งสองฝ่ายตกลงให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท
3. ข้อพิพาทดังกล่าวเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน

การสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2527 กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาออกบัตรสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ในฐานะเป็นองค์คณะในการพิจารณาผู้มีสิทธิได้รับการสงเคราะห์ระดับหมู่บ้าน

ฝ่ายกิจการต่าง ๆ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านตั้งฝ่ายกิจการต่าง ๆ ขึ้น เพื่อช่วยเหลือภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้านในแต่ละสาขางาน ส่วนจะมีฝ่ายกิจการใด ๆ บ้างนั้นย่อมขึ้นอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านที่จะต้องพิจารณาเห็นสมควรโดยปกติควรจะมีฝ่ายกิจการต่าง ๆ 8 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายกิจการปกครอง โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

1.1 การบำบัดทุกข์ บำรุงสุขราษฎร เช่น งานบริการประชาชน

1.2 การดูแลหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และนโยบายส่วนรวมของชาติ เช่น การแนะนำให้ปฏิบัติตามกฎหมาย

1.3 การส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านมีความสนใจในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการปกครองท้องถิ่น เช่น การประชาสัมพันธ์ การเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย กระจายข่าวสารจากรัฐบาล

1.4 การส่งเสริมความสามัคคีของส่วนรวม รวมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน เช่น ใกล้เคียงข้อกรณีพิพาทต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

2. ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

2.1 การทำแผนและโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

2.2 สร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง สาธารณสมบัติในหมู่บ้าน เช่น ถนน สะพาน คู คลอง ขุดลอกแหล่งน้ำ ฯลฯ

2.3 พัฒนาอาชีพของราษฎร เช่น เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ปลูกพืชผักสวนครัว อุตสาหกรรมในครัวเรือน รวมทั้งการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต

2.4 จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

2.5 ดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เช่น การประกันราคาข้าว การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ โครงการ กสช.

3. ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

3.1 การจัดหน่วยคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน เช่น จัดเวรยาม จัดทำสัญญาเตือนภัย เป็นต้น

3.2 รมรงค์ลัดดาบายมุข เช่น คัมสุรา เล่นการพนัน ฯลฯ

3.3 ป้องกันยาเสพติด เช่น เฮโรอีน ฝิ่น กัญชา คมกาว คมทินเนอร์ ฯลฯ

3.4 จัดกำลังป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในหมู่บ้าน เช่น เครื่องดับเพลิงอบรม อาสาสมัครป้องกันพลเรือน (อปพร.)

4. ฝ่ายกิจการการคลัง โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

4.1 วางแผนจัดหา เก็บรักษาและควบคุมการใช้จ่ายเงินของหมู่บ้าน

4.2 ช่วยเหลือทางราชการเร่งรัดจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน ฯลฯ

4.3 จัดทำทะเบียนทรัพย์สินของหมู่บ้าน

4.4 จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

5. ฝ่ายกิจการสาธารณสุข โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

5.1 ช่วยเหลือแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ทำงานในหมู่บ้าน

5.2 การป้องกันโรคระบาด เช่น ฉีดวัคซีนป้องกันโรคอหิวาตกโรค ไข้ทรพิษ โรคคอตีบ ฯลฯ

5.3 การวางแผนครอบครัว

5.4 การตั้งกองทุนเวชภัณฑ์และยา และกองทุนโภชนาการ

5.5 การสุขาภิบาลและรักษาความสะอาด เช่น จัดสร้างถังขยะ ทำรางระบายน้ำ หลุมขี้ม กำจัดน้ำเสีย จัดสร้างส้วมขี้ม สร้างภาชนะเก็บกักน้ำสะอาด

6. ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อเสนอแนะหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

6.1 ช่วยเหลือโรงเรียน ครู

6.2 จัดการศึกษานอกโรงเรียน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

6.3 ส่งเสริมรักษาศิลปกรรม คำสอนทางศาสนา และประเพณีท้องถิ่น บูรณะและพัฒนาศาสนสถานต่าง ๆ

6.4 ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มเยาวชน ลูกเสือ

6.5 ส่งเสริมกิจกรรมกีฬา และพักผ่อนหย่อนใจ เช่น จัดสร้างสนามเด็กเล่น สนามกีฬาหมู่บ้าน

7. ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อเสนอแนะหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

7.1 สำรวจและจัดทำบัญชีคนยากจนในหมู่บ้าน

7.2 ร่วมมือกับทางราชการและเอกชนในการช่วยเหลือสงเคราะห์ต่าง ๆ

7.3 ให้ความช่วยเหลือดูแลคนพิการ เด็กกำพร้า และคนชรา

7.4 จัดสวัสดิการประชาชนในหมู่บ้าน เช่น ร้านค้าสวัสดิการ ฯลฯ

7.5 จัดให้มีที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น สวนสาธารณะ ฯลฯ

8. ฝ่ายกิจการสตรี โดยปกติมีหน้าที่เสนอข้อเสนอแนะหรือคำปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับ

8.1 การจัดทำแผนและโครงการเพื่อพัฒนาสตรีและเด็กในหมู่บ้าน

8.2 ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ของสตรีในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว อนามัยแม่และเด็ก การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

8.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสตรีและดูแลการปฏิบัติงานของกลุ่มสตรีให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

8.4 จัดทำข้อมูลทะเบียนของสตรีและเด็กในหมู่บ้าน และสำรวจปัญหาความต้องการของสตรีในหมู่บ้าน

8.5 ประสานงานและให้ความร่วมมือในโครงการพัฒนาสตรีและเด็กของภาครัฐบาลและเอกชนที่เข้าไปดำเนินงานหมู่บ้าน

นอกจากทั้ง 8 ฝ่ายกิจการแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านอาจตั้งฝ่ายกิจการอื่นได้อีก ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของนายอำเภอ

ผู้เป็นกรรมการฝ่ายกิจการต่าง ๆ จะประกอบด้วยบุคคล 5-9 คน โดยกำหนดไว้ 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 เป็นโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย

- ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานฝ่ายกิจการปกครอง ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ และฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยตำแหน่ง (สำหรับฝ่ายกิจการอื่น ๆ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งเป็นประธาน)

- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครองทั้ง 2 คน จะแบ่งหน้าที่เป็นกรรมการฝ่ายกิจการปกครองและฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยตำแหน่ง

- เกษตรหมู่บ้าน เป็นกรรมการฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้าน และส่งเสริมอาชีพโดยตำแหน่ง

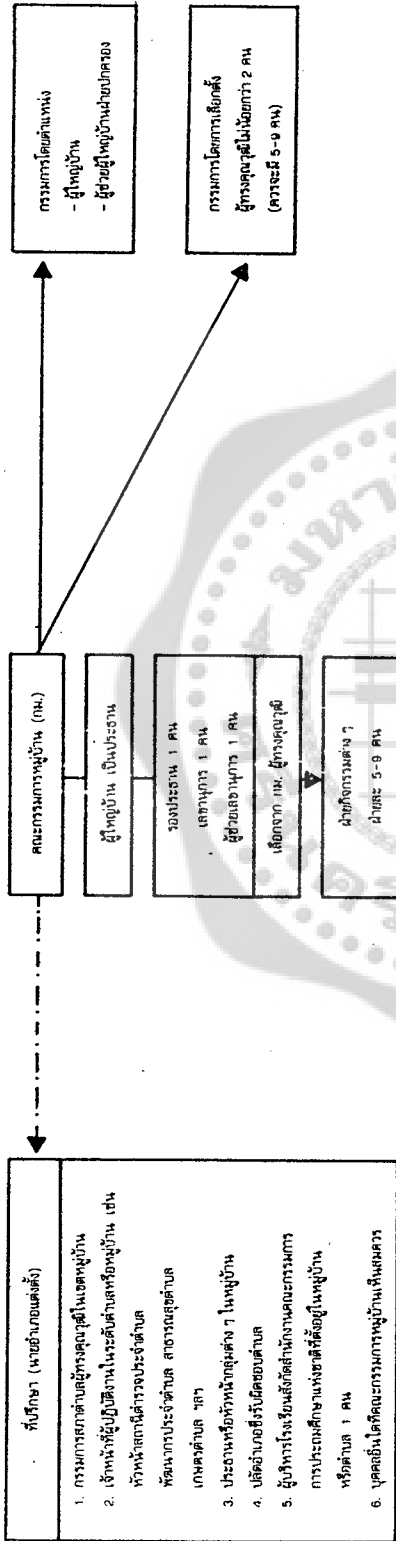
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายรักษาความสงบเป็นกรรมการฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยตำแหน่ง

- แพทย์ประจำตำบลซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกรรมการฝ่ายกิจการสาธารณสุขโดยตำแหน่ง

ประเภทที่ 2 เป็นโดยการเลือกจากบุคคลที่มีสิทธิเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

โครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังปรากฏในภาพประกอบ 1 (คู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม) กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย 2539)

โครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้าน ตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (ปรับปรุงใหม่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย 2526)

ฝ่ายกิจการ พัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมอาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ปลัดอำเภอ 1 คน - พัฒนาการ 1 คน - เจ้าหน้าที่การ เกษตร 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการ ป้องกัน และรักษาความ สงบเรียบร้อย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ปลัดอำเภอฝ่าย ป้องกันฯ หรือ ปลัดอำเภอฝ่าย ส่งเสริมการ ปกครอง - ตำรวจใหญ่ หรือสารวัตร - สารวัตร ปกครองป้องกัน - วิทยุวิทยุภาค ตำรวจภูธร ตำบล	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการ ปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ปลัดอำเภอ 1 คน - พัฒนาการ 1 คน - เจ้าหน้าที่การ เกษตร 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการ สาธารณสุข ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - เจ้าหน้าที สาธารณสุข ประจำสถานี อนามัยใน หมู่บ้านหรือ ตำบล 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการ ศึกษา และวัฒนธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ผู้บริหารโรงเรียน สังกัด สำนักงาน คณะกรรมการ การประถมศึกษา แห่งชาติ 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการ สวัสดิการและสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ปลัดอำเภอ 1 คน - พัฒนาการ 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการสตรี ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา - ปลัดอำเภอ 1 คน - พัฒนาการ 1 คน - เจ้าหน้าที่การ เกษตร 1 คน	(นายอำเภอแต่งตั้ง)
ฝ่ายกิจการอื่น (ถ้ามี) ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน	เลขานุการ 1 คน เลือกจากบุคคล ในฝ่าย	ที่ปรึกษา	(นายอำเภอแต่งตั้ง)

สภาพทั่วไปของจังหวัดนครสวรรค์

ประวัติจังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย ปรากฏชื่อในศิลาจารึกว่า “เมืองพระบาง” (ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติและในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 3) เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่บนที่ดอนบริเวณเชิงเขาขาด (เขาถ้ำยี่จรด) วัดหัวเมือง (วัดนครสวรรค์) ซึ่งปัจจุบันมีแนวเชิงเทินดินปรากฏให้เห็นเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ได้รวมหัวเมืองกำแพงเพชร เมืองตาก และเมืองพระบาง เข้าเป็นแขวง เรียกว่า “นครพังกา”

นอกจากนี้ ยังมีชื่อเรียกอีกว่า “เมืองซอนตะวัน” เพราะตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และหันหน้าเมืองไปทางแม่น้ำซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ทำให้แสงอาทิตย์ส่องเข้าหน้าเมืองตลอดเวลา ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองนครสวรรค์” เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองนครสวรรค์ยังเรียกว่า “เมืองพระบาง” ต่อมาในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการเปลี่ยนชื่อเมืองต่าง ๆ ครั้งใหญ่ “เมืองพระบาง” จึงเปลี่ยนเป็น “เมืองนครสวรรค์”

อีกชื่อหนึ่งที่รู้จักกันแพร่หลายมาแต่เดิมคือ “ปากน้ำโพ” เรียกกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาคราวที่พระเจ้าหงสาวดี (บุเรงนอง) ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กองทัพเรือจากอยุธยาได้ยกทัพไปรบเข้าศึกที่ปากน้ำโพ แต่ด้านทัพเข้าศึกไม่ไหวจึงล่าถอยกลับ

ที่มาของคำว่า “ปากน้ำโพ” สันนิษฐานได้ 2 ประการคือ มาจากคำว่า “ปากน้ำไหล” เพราะเป็นบริเวณปากน้ำ ที่แม่น้ำปิง (ปิงรวมกับวัง) และแม่น้ำน่าน (น่านรวมกับยม) ไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา อีกประการหนึ่งคือ มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่ตรงปากน้ำ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศาลเจ้ากวนอู เรียกกันว่า “ปากน้ำโพธิ์” จากการที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำน่านไหลมาบรรจบกันนั้นเสมือนแม่น้ำ 4 สาย คือ ปิง วัง ยม และน่าน ไหลมาบรรจบกันด้วย จึงมีชื่อเรียกอีกเมืองหนึ่งว่า “เมืองสี่แคว”

เมืองนครสวรรค์ ปัจจุบันเป็นจังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่บนพื้นที่ครอบคลุมเมืองโบราณที่มีชื่อว่า เมืองพระบาง เมืองซอนตะวัน นครพังกา เมืองปากน้ำโพ เมืองสี่แคว และเมืองนครสวรรค์

นครสวรรค์อยู่ที่ยอดต่อระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง อาจถือเป็นเมืองคั่นทางของภาคเหนือได้เท่า ๆ กับเมืองหน้าด่านของภาคกลาง ยิ่งเมื่อคำนึงถึงจุดเริ่มแห่งเจ้าพระยาด้วยแล้ว นครสวรรค์จึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ของชุมชนทางที่สำคัญยิ่งมาแต่โบราณกาล

คำขวัญประจำจังหวัดนครสวรรค์

“เมืองสี่แคว แห่มังกร พักผ่อนบึงบอระเพ็ด ปลารสเด็ดปากน้ำโพ”

ข้อมูลจังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินไปทางทิศเหนือ โดยทางรถยนต์ เป็นระยะทาง 237 กิโลเมตร โดยทางรถไฟ เป็นระยะทาง 250 กิโลเมตร

พื้นที่	9,597.67	ตารางกิโลเมตร
หรือ	5,998,548	ไร่
ประชากร	1,090,216	คน
ชาย	539,409	คน
หญิง	550,807	คน
ความหนาแน่นของประชากร	114	คน : ตารางกิโลเมตร
อัตราการเพิ่มประชากรร้อยละ	0.77	
อัตราการเกิดของประชากรพันละ	12.76	
อัตราการตายของประชากรพันละ	4.28	
จำนวนครอบครัว(ครัวเรือน)	251,297	ครอบครัว
จำนวนบ้าน	264,942	หลัง
จำนวนอำเภอ	12	อำเภอ
จำนวนกิ่งอำเภอ	2	กิ่งอำเภอ
จำนวนตำบล	128	ตำบล
จำนวนหมู่บ้าน	1,277	หมู่บ้าน
จำนวนเทศบาล	3	แห่ง
- เทศบาลนคร	1	แห่ง
- เทศบาลเมือง	1	แห่ง
- เทศบาลตำบล	1	แห่ง
จำนวนสุขาภิบาล	15	แห่ง
จำนวนสภาตำบล	62	แห่ง
จำนวนสมาชิกสภาจังหวัด	36	คน
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (3 เขตเลือกตั้ง)	7	คน
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	แห่ง

องค์การบริหารส่วนตำบล	64	แห่ง	
สถานบริการด้านสาธารณสุข			
- สถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐ	165	แห่ง	
- โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม	2	แห่ง	
- สถานบริการสาธารณสุขสังกัดกระทรวงมหาดไทย (เทศบาล)		3 แห่ง	
- สถานบริการสาธารณสุขเอกชน	540	แห่ง	
(รวมทั้งร้านขายยาแผนโบราณและแผนปัจจุบัน)			
จำนวน โรงเรียน/วิทยาลัย	739	แห่ง	
- จำนวน โรงเรียน/วิทยาลัยของรัฐบาล	679	แห่ง	
- จำนวน โรงเรียน/วิทยาลัยของเอกชน	60	แห่ง	
จำนวนครู/อาจารย์	11,264	คน	
จำนวนนักเรียน/นักศึกษา	210,502	คน	
จำนวนวัด	632	วัด	
พระอารามหลวง	3	แห่ง	
ศูนย์วัฒนธรรม	3	ศูนย์	
หอวัฒนธรรม	1	แห่ง	
ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์	12	แห่ง	
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด (กรมการศาสนา)	20	ศูนย์	
- ผู้สอน 39 คน ผู้เรียน	1,018	คน	
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด (กรมประชาสงเคราะห์)	4	ศูนย์	
- ผู้สอน 4 คน ผู้เรียน 85 คน			
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	33	ศูนย์	
- ผู้สอน 74 คน ผู้เรียน 1,884 คน			
จำนวน โรงงานอุตสาหกรรม	1,271	แห่ง	
- โรงงานขนาดใหญ่	7	แห่ง	
- โรงงานขนาดกลาง	40	แห่ง	
- โรงงานขนาดเล็ก	776	แห่ง	
- โรงสีข้าว	448	แห่ง	

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด	27,884,994	บาท
(Gross Provincial Product /GPP)		
รายได้ของประชากรต่อครอบครัวต่อปีประมาณ	125,436	บาท
รายได้ของประชากรต่อคนต่อปีประมาณ	31,359	บาท

ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง หรือภาคกลางตอนบนประมาณเส้นรุ้งที่ 15 องศา 15 ลิปดาเหนือ ถึง 16 องศา 7 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 7 ลิปดาตะวันออก ถึง 100 องศา 46 ลิปดาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 50-150 เมตร มีพื้นที่ 9,597.677 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,998,548 ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ติดอำเภอชุมแสง จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ติดอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ติดอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ติดอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันออก	ติดอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศคล้ายแอ่งกระทะ ลาดเอียงจากทางทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกลงสู่ทิศใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ด้านตะวันตกมีภูเขาและป่า ด้านตะวันออกมีป่าไม้ มีป่าไม้เบญจพรรณ ตอนกลางเป็นพื้นที่แอ่งต่ำ มีแม่น้ำปิง (ปิงรวมกับวัง) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน (น่านรวมกับยม) ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ คือ “บึงบอระเพ็ด” มีเนื้อที่ประมาณ 132,737 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่างเขตติดต่อ 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอชุมแสง และอำเภอท่าตะโก เป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญของจังหวัด

ลักษณะภูมิอากาศ

ตั้งอยู่ในเขตอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ลักษณะอากาศค่อนข้างร้อนและแห้งแล้งในฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 40.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยประมาณ 10.5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 28.5 องศาเซลเซียส

สภาพภูมิอากาศสัมพันธ์กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี ปีใดปริมาณน้ำฝนมากกว่า 1,200 มม./ปี จะประสบกับปัญหาน้ำท่วม และถ้าปริมาณน้ำฝนต่ำกว่า 1,000 มม./ปี จะประสบปัญหาฝนแล้ง ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดที่มีลักษณะคล้ายท้องทะเลหรือฝืนเสื่อทางปีกบิน

ทรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำ ซึ่งมีแม่น้ำสายสำคัญ ๆ หลายสายไหลผ่าน ได้แก่

- แม่น้ำปิง เป็นที่รวมของแม่น้ำปิงและแม่น้ำวัง ไหลมาบรรจบกันที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ไหลผ่านจังหวัดกำแพงเพชร เข้าเขตจังหวัดนครสวรรค์ ผ่านอำเภอบรรพตพิสัย อำเภอเมืองนครสวรรค์ มาบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์

- แม่น้ำน่าน เป็นที่รวมของแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ไหลมาบรรจบกันที่ตำบลเกลียวชัย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ และมาบรรจบกับแม่น้ำปิงที่ตำบลปากน้ำโพ

- แม่น้ำเจ้าพระยา เกิดจากแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่าน ไหลมาบรรจบกันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำเจ้าพระยา ไหลจากจังหวัดนครสวรรค์ ผ่านจังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร ออกสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรปราการ รวมระยะทางประมาณ 360 กิโลเมตร

- บึงบอระเพ็ด เป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และเป็นที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด

ป่าไม้

จังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 2,285.41 ตร.กม. (1,428,381.2 ไร่) พื้นที่ดังกล่าวได้กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 6 ป่า เนื้อที่ 2,129.11 ตร.กม. (1,330,693.7 ไร่) ป่าเตรียมการสงวน 1 ป่า เนื้อที่ 156.30 ตร.กม. (97,687.5 ไร่) สภาพป่าไม้ของจังหวัดถูกทำลายลงไปมาก เนื่องจากการบุกรุกทำลายป่าเพื่อใช้เป็นที่ทำกินและการลักลอบตัดไม้ ทำให้เกิดปัญหาฝนแล้งและน้ำท่วมอยู่เป็นประจำ พื้นที่ป่าไม้ทั้ง 7 แห่ง ได้แก่

1. ป่าแม่वंก - แม่เป็น อยู่ในเขตอำเภอลาดยาว และกิ่งอำเภอแม่वंก เนื้อที่ 1,080,725 ไร่ เป็นป่าไม้ที่มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

2. ป่าเขาหลวง แปลงที่ 1 อยู่ในเขตติดต่อระหว่างอำเภอลาดยาว อำเภอเมืองฯ และ อำเภอโกรกพระ เนื้อที่ 55,312 ไร่ เป็นป่าไม้ที่มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

3. ป่าเขาสูง - เขาพระ อยู่ในเขตอำเภอหนองบัวและอำเภอไพศาลี เนื้อที่ 77,220 ไร่ ปัจจุบันพื้นที่ที่เป็นที่ราบได้ถูกบุกรุก แล้ววางกลายสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย เกือบหมดแล้ว ส่วนสภาพที่เป็นป่าเหลืออยู่ในส่วนที่เป็นภูเขาและพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การเกษตร ประมาณ 10% ของเนื้อที่ทั้งหมด

4. ป่าดงยาง - ห้วยพลับ อยู่ในเขตอำเภอบรรพตพิสัย เนื้อที่ 1,000 ไร่ ปัจจุบันได้หมดสภาพป่าแล้ว

5. ป่าเขาสนามชัย อยู่ในเขตอำเภอพยุหะคีรี เนื้อที่ 10,856.25 ไร่

6. ป่าเขาคอก-เขานางโลม-เขาสอยดาว อยู่ในเขตอำเภอไพศาลี เนื้อที่ 105,600 ไร่

7. ป่าลำโรงชัย-เขาคอก อยู่ในเขตอำเภอหนองบัวและอำเภอไพศาลี เนื้อที่ 9,768.50 ไร่ (เป็นป่าเตรียมการสงวน)

นอกจากป่าสงวนแห่งชาติแล้วยังมีอุทยานแห่งชาติ “แม่वंก” อยู่เขตติดต่อระหว่าง จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดกำแพงเพชร มีพื้นที่อยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ประมาณ 307,500 ไร่

เหมืองแร่

จังหวัดนครสวรรค์ทรัพยากรแร่ธาตุหลายชนิด ที่สำคัญได้แก่

- ยิปซัม พบที่ อ.หนองบัว
- เหล็กพบที่ อ.ตากาลี และเขาบ่อเหล็ก - เขาบ่อแก้ว อ.พยุหะคีรี
- หินอ่อน หินแกรนิต พบที่ อ.บรรพตพิสัย
- หินอ่อนสีชมพู พบที่ อ.หนองบัว
- ดินมาร์ลหรือดินสอพอง พบที่ อ.ตากาลี

นอกจากนี้มีหินปูนและทรายกระจายทั่วไปตามบริเวณกลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีการเปิดเหมืองเพื่อนำแร่ธาตุไปใช้ จำนวน 26 เหมือง มีผู้ได้รับสัมปทานบัตร 26 ราย

การประกอบอาชีพและแรงงาน

ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพการเกษตร ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และทำการประมง ร้อยละ 15 ประกอบอาชีพด้านพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ร้อยละ 4.2 รับจ้างและร้อยละ 1.09 รับราชการ และถ้าพิจารณาในด้านกำลังแรงงาน ร้อยละ 81.11 เป็นผู้ใช้กำลังแรงงาน และร้อยละ 18.89 เป็นผู้ไม่ใช้กำลังแรงงาน ในด้านผู้ใช้แรงงาน เป็นแรงงานในภาคเกษตรร้อยละ 56.69 และแรงงานนอกภาคการเกษตรร้อยละ 35.39 ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.63 ว่างงาน ร้อยละ 3.29 เป็นแรงงานที่รอการทำงานตามฤดูกาล

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางธุรกิจต่าง ๆ และการผลิตของภาคเหนือตอนล่าง โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัดในอัตราส่วนที่สูงรองจากจังหวัดเชียงใหม่ ผลผลิตสาขาที่สำคัญคือสาขาการเกษตร รองลงไปคือ การอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การประมงน้ำจืด การปศุสัตว์ และการบริการ

เกษตรกรรม

เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักสำคัญ พืชเศรษฐกิจที่ปลูกได้แก่

1. ข้าว เป็นแหล่งปลูกข้าวนาปีที่ใหญ่ที่สุดของภาคเหนือ บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด

2. ข้าวโพด เป็นพืชเศรษฐกิจรองลงมาจากรายข้าว มีแหล่งปลูกแทบทุกอำเภอ

3. อ้อย ปลูกมาเป็นอันดับ 3 รองจากข้าวและข้าวโพด

นอกจากนี้ ยังมีพืชที่สำคัญอีก อาทิ ถั่วเหลือง อ้อย มันสำปะหลัง ฝ้าย งา และถั่วลิสง เป็นต้น สำหรับการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้จังหวัดสูงอาชีพหนึ่ง สัตว์เลี้ยงที่สำคัญ ได้แก่ โค เป็ด ไก่ กระบือ และสุกร

จังหวัดนครสวรรค์ มีแหล่งประมงน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุด คือ บึงบอระเพ็ด และยังมีแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่สามารถจับสัตว์น้ำได้ถึง 971 แห่ง

นอกจากนี้ ยังมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ยึดเป็นอาชีพได้ คือ

- การเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อ เช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน และปลานวลจันทร์
- การเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง เช่น ปลาบู่ และปลาชะโด เป็นต้น

การพาณิชย์กรรม

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางคมนาคมและเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือตอนล่าง ทำให้การพาณิชย์กรรม และการบริการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง มีปริมาณเงินฝากและสินเชื่อของระบบธนาคารมากที่สุดรองจากจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดในภาคเหนือ และเป็นแหล่งที่ตั้งทำข้าวเปลือกที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ คือทำข้าวก้านนทรง โดยมีสาขาธนาคารพาณิชย์ เปิดดำเนินการจำนวน 46 แห่ง และบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ที่เปิดดำเนินการอีก 3 แห่ง

- สินค้าเข้าที่สำคัญ ได้แก่ หมวดสินค้าเชื้อเพลิงต่าง ๆ หมวดสินค้าอื่น เช่น ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืช วัสดุก่อสร้างเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องจักรกล เพอร์นิเจอร์ เครื่องใช้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์การแพทย์ ตลอดจนยานพาหนะและอุปกรณ์ขนส่งต่าง ๆ

- สินค้าออกที่สำคัญ ได้แก่ สินค้าเกษตรกรรม เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง และผลิตภัณฑ์ ถั่ว งา ฝ้าย ปลาน้ำจืดและปลาเกลือแห้ง และสินค้าปศุสัตว์ สินค้าอุตสาหกรรม เช่น น้ำตาล น้ำอัดลม ปูนซีเมนต์ เส้นก้วยเตี่ยว น้ำปลา วนเส้น ขนมห้าง ยา รักษาโรค ผลิตภัณฑ์คอนกรีต เหล็ก ยิปซัม หินอ่อน หินปูน

- โครงสร้างของตลาด และศูนย์กลางการตลาดที่สำคัญ มีตลาดกลางสินค้า การเกษตรที่สำคัญของประเทศซึ่งตั้งอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดรวม 6 แห่ง คือ ทำข้าวก้านนทรง ทำข้าวนายจรัส บริษัททำข้าวการเกษตร จำกัด บริษัททำข้าวกรุงไทย จำกัด ทำข้าวนายพิเชษฐ์ ศรีโสภณ และทำข้าวนายสันต์ ศรีโสภณ

การอุตสาหกรรม

ลักษณะอุตสาหกรรมในจังหวัดนครสวรรค์ ประมาณร้อยละ 50 จะเป็นอุตสาหกรรมทางด้านการเกษตร ซึ่งใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ โรงสีข้าว โรงงานมันเส้น โรงงานน้ำตาล โรงงานปูนซีเมนต์ เป็นต้น รองลงมาคืออุตสาหกรรมบริการ ซึ่งเป็นการบริการประเภทซ่อมและประกอบเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 20-30 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองมากที่สุดถึงร้อยละ 28.18 รองลงมาคืออำเภอลาดยาวและอำเภอตากดี 20.07 และ 9.58 ตามลำดับ ส่วนอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ทำชื่อเสียงให้แก่จังหวัด คือ ผลิตภัณฑ์ข้าว้าง ผลิตภัณฑ์เครื่องมือการเกษตร การทอผ้าด้วยกี่กระตุก ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผักตบชวา เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ และอุตสาหกรรมผลิตลำโพง

การประมง

แหล่งประมงน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครสวรรค์ คือ บึงบอระเพ็ด มีเนื้อที่ประมาณ 132,737 ไร่ และยังมีแม่น้ำอีก 4 สาย คือ ปิง วัง ยม และน่าน ไหลมารวมกันที่บริเวณปากน้ำโพ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำน้อยใหญ่ต่าง ๆ เช่น ลำคลอง หนอง บึง รวมทั้งสิ้น 921 แห่ง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติโดยเฉลี่ยประมาณ 3,000-4,000 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณหลายสิบล้านบาท มีการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดที่สำคัญ ได้แก่ ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน ในบ่อคิดเป็นจำนวนพื้นที่ประมาณ 1,675 ไร่ ผลผลิตประมาณ 500 ตัน มูลค่าประมาณ 12 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาในกระชัง ได้แก่ ปลาชะโด ปลานู และปลาสร้อย ซึ่งให้ผลผลิตประมาณ 1,600 ตัน คิดเป็นมูลค่า 50 ล้านบาท และยังมีผู้ผลิตพันธุ์ปลาเพื่อการจำหน่าย มีผลผลิตปีละประมาณ 100 ล้านตัว คิดเป็นมูลค่า 20 ล้านบาท นอกจากนี้สำนักงานประมงจังหวัดและศูนย์พัฒนาประมงน้ำจืดนครสวรรค์ ยังส่งเสริมการประมงควบคู่กับการอนุรักษ์แหล่งประมงด้วยการเพิ่มผลผลิตพันธุ์ปลาในแหล่งธรรมชาติปีละหลายล้านตัว

การปศุสัตว์

การเลี้ยงสัตว์เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สำคัญของจังหวัด มีทั้งเลี้ยงเพื่อไว้ใช้งาน เป็นอาหาร และเพื่อการจำหน่าย ซึ่งสามารถทำรายได้และก่อให้เกิดกระแสเงินหมุนเวียนในท้องตลาดสูง โดยส่วนใหญ่เป็นการทำฟาร์มปศุสัตว์ขนาดเล็ก ได้แก่ การเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการตามโครงการพัฒนาปศุสัตว์ภาคเหนือ รวมถึงการก่อสร้างโรงงานผลิตภัณฑ์อาหารสัตว์ เพื่อจำหน่ายแก่เกษตรกร ซึ่งจะเป็นการลดต้นทุนการผลิตและเป็นการสร้างเสริมรายได้ช่องทางหนึ่ง

การคมนาคมและการสื่อสาร

การคมนาคม

การคมนาคมทางบก

มีทั้งรถไฟและรถยนต์ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคเหนือตอนล่าง เป็นประตูสู่ภาคเหนือตอนบน มีทางหลวงแผ่นดินผ่าน 5 สาย คือ

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ผ่านจังหวัดนครสวรรค์ไปสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงราย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (อินทร์บุรี-เขาทราย) ผ่านจังหวัดนครสวรรค์
สู่จังหวัดพิจนุโลก ไปสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงใหม่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (บางปะอิน-นครสวรรค์) ผ่านจังหวัด
นครสวรรค์สู่จังหวัดพิจนุโลก ไปสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงใหม่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 (นครสวรรค์ - พิจนุโลก)

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 225 (นครสวรรค์ - ชัยภูมิ)

การคมนาคมทางน้ำ

มีสถานีขนส่งทางน้ำที่บริเวณเกาะบางปรอง (ใกล้สะพานเดชาติวงศ์) ทำการขนส่ง
ผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าต่าง ๆ จากภาคเหนือสู่กรุงเทพมหานคร และเป็นตลาดกลางสินค้า
ทางการเกษตร ชื่อ “ท่าข้าวกำนันทรง”

การคมนาคมทางอากาศ

จังหวัดนครสวรรค์ไม่มีสนามบินพาณิชย์ แต่มีสนามบินของกองบิน 4 ตาคลี ของ
กองทัพอากาศและสนามบินเกษตร ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ศักยภาพของสนามบิน
ทั้งสองนี้ สามารถปรับเข้าสู่สนามบินพาณิชย์ได้

การสื่อสารและโทรคมนาคม

มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขในทุกอำเภอ รวม 17 แห่ง 1 ศูนย์ไปรษณีย์ ไปรษณีย์เอก
ชนที่ได้รับอนุญาต 67 แห่ง การสื่อสารด้านอื่น ๆ มีสถานีวิทยุกระจายเสียง 7 สถานี สถานีถ่ายทอด
สัญญาณโทรทัศน์ 5 ช่อง มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 26 ฉบับ ชุมสายโทรศัพท์ 6 ชุมสาย

การสาธารณูปโภค

ไฟฟ้า

จังหวัดนครสวรรค์ได้ขยายบริการด้านไฟฟ้าไปสู่ประชาชนให้มีไฟฟ้าใช้ ปัจจุบันหมู่
บ้านที่มีไฟฟ้าใช้มีถึงร้อยละ 99 ของหมู่บ้านทั้งหมดและมีสถานีจ่ายไฟฟ้า 4 แห่ง คือ สถานีจ่าย
ไฟฟ้านครสวรรค์ จ่ายไฟฟ้าได้ 80 เมกกะวัตต์ สถานีจ่ายไฟฟ้าตาคลี จ่ายไฟฟ้าได้ 50 เมกกะ
วัตต์ สถานีไฟฟ้าสลกบาตรและสถานีจ่ายไฟฟ้าท่าตะโก

ประปา

ระบบประปาหลักของจังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานประปาเขต 10 การประปาส่วนภูมิภาค จำนวน 8 แห่ง และยังมี การประปาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์ การประปาของเทศบาล สุขาภิบาล และตำบลต่าง ๆ

การชลประทาน

จังหวัดนครสวรรค์ มีพื้นที่รับน้ำจากการชลประทานทั้งสิ้น 757,901 ไร่ หรือร้อยละ 16.27 ของพื้นที่เกษตรกรรม โครงการชลประทานส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่าน เป็นโครงการขนาดกลางและเล็ก โครงการชลประทานจะอำนวยความสะดวกให้แก่การทำนาเป็นหลัก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อำนาจ บัวศิริ (2528 : 76 - 80) ได้ทำการศึกษาคุณสมบัติและบทบาทเจ้าอาวาสวัดในพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ พระสงฆ์ พระสังฆาธิการ ประชาชนสาขาอาชีพต่าง ๆ จากการวิจัยพบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสวัดที่ช่วยพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ คือ ด้านการปลูกฝังและส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชน ประชาชนทุกกลุ่มเห็นด้วยกับบทบาทด้านนี้ บทบาทที่ได้รับความเห็นด้วยมากที่สุดมีสองประการ คือ การใช้สถานที่วัดเพื่อจัดการศึกษาอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาแก่ประชาชนเป็นประจำทุกวันพระและจัดบริเวณวัดให้ประชาชนได้เข้ามาทำจิตใจให้สงบด้านกิจกรรมระดับหมู่บ้าน พบว่า ประชาชนทุกกลุ่มเห็นด้วยกับบทบาทเจ้าอาวาสในด้านนี้ ได้แก่ งานพัฒนาแหล่งน้ำ งานธนาคาร โคกระบือ งานกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคาร และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น ด้านการบริการพื้นฐาน ประชาชนทุกกลุ่มเห็นด้วยกับบทบาทเจ้าอาวาสในด้านนี้ เช่น งานสาธารณสุข งานโภชนาการ งานบริการข้อมูลหมาย งานแหล่งน้ำสะอาด และงานผลิตหนังสือเพื่อส่งเสริมชีวิตและสังคม เป็นต้น

พินิจ ลากธนานนท์ (2529 : 125 - 129) ศึกษาถึงเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท โดยวิเคราะห์พระสงฆ์พัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบทคือ การที่พระสงฆ์พัฒนาได้พบเห็นสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของชาวบ้านจึงต้องการเข้ามาแก้ไขปัญหาให้แก่ชาวบ้าน จากการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสังคมพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกได้สี่ลักษณะ คือ

1. บทบาทผู้ส่งเสริมพัฒนา คือ บทบาทที่พระสงฆ์พัฒนาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่ตนเองเป็นผู้จัดหาทรัพยากรและบริหาร โครงการต่าง ๆ ด้วยตัวท่านเอง ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกโครงการต่าง ๆ

2. บทบาทผู้นำการพัฒนา เป็นบทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้นำชาวบ้านเข้ามาทำกิจกรรม สังคมพัฒนาต่าง ๆ โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้คิดค้นโครงการ หรือติดต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ มาดำเนินการ จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมปรึกษาหารือบ้าง จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์พัฒนาที่มีบทบาทเช่นนี้อยู่มากที่สุด

3. บทบาทผู้ประสานงาน โดยกิจกรรมและโครงการสังคมพัฒนาต่าง ๆ มักจะเป็นการดำเนินการโดยพยายามชักนำความร่วมมือ และความสนับสนุนจากหลายฝ่ายและพยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการชักจูงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

4. บทบาทที่เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ พระสงฆ์พัฒนาเป็นเพียงพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำ ปรึกษาและประสานการสนับสนุนจากภายนอกตามที่ชาวบ้านเห็นชอบร่วมกัน บทบาทแบบนี้ว่า เป็นแนวทางที่สอดคล้องเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักการพึ่งตนเอง เพราะชาวบ้านจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทั้งในการตัดสินใจคัดเลือก โครงการการปฏิบัติงานและติดตามรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะกิจกรรมการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของชาวชนบท แต่การดำเนินงานโครงการของพระสงฆ์พัฒนาส่วนใหญ่แสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้นำการพัฒนา โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองด้วย ความสำเร็จหรือล้มเหลวของงานสังคมพัฒนา จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวชาวชนบทเอง

โดจิ โนสุ (2530 : 127 - 130) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ที่พำนักประจำอยู่ในวัดในจังหวัดสงขลา จำนวน 170 รูป ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงมากที่สุดของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาด้านการศึกษา คือ การอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน บทบาทที่ปฏิบัติน้อยในด้านนี้คือ การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การจัดตั้งโรงเรียนการให้ความรู้ด้านช่างฝีมือในการประกอบอาชีพ ส่วนบทบาทในด้านการเผยแพร่ธรรมะ พบว่าบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ การจัดพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา รองลงมาได้แก่การรับนิมนต์ไป

ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกวัด การอบรมสั่งสอนประชาชนในงานเทศกาลต่าง ๆ ตามลำดับ ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทั้งสิ้น และบทบาทด้านการสงเคราะห์บทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุด คือ การช่วยอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน รองลงมาได้แก่ การร่วมมือปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัด การช่วยแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักการออมทรัพย์ ขยันหมั่นเพียรและขวนขวายในการประกอบอาชีพ ช่วยประชาชนในด้านให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ และรวมทั้งให้การสงเคราะห์ทางจิตใจด้วย

นางเยาว์ ปิฎกัรชต์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา จากพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสและพระลูกวัดซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 119 รูป พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดสงขลา มีบทบาทต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านตามตัวแปรต่าง ๆ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา วุฒิกการศึกษาทางโลก และมีภูมิฐานะต่างกัน มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุตามปีปฏิทิน วุฒิกการศึกษาทางคณะสงฆ์ มีสมณศักดิ์ และมีตำแหน่งพระสังฆาธิการต่างกัน มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

มาโนช ตันชนวนิชย์ (2532 : 60 - 63) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ 4 รูป ๆ ละหนึ่งวัด ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัด ชาวบ้านใกล้เคียง ๆ ละ 30 คน และผู้นำท้องถิ่น ๆ ละ 5 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมด้านศีลธรรม การศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพ หลายโครงการเป็นโครงการต่อเนื่องคล้าย ๆ กัน
2. รูปแบบการดำเนินงานทำเป็นคณะกรรมการมีวิธีการต่างกันของพระสงฆ์แต่ละรูปคือ
 - 2.1 เป็นผู้นำการพัฒนาโดยทำเองทุกอย่าง เพื่อให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายปฏิบัติตามแผนเท่านั้น
 - 2.2 การดำเนินงานร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก และมีชาวบ้านร่วมด้วย
 - 2.3 เป็นผู้ประสานงานการพัฒนา ปรีกษาคำความคิดเห็นกับผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน ซึ่งโครงการส่วนใหญ่มาจากความต้องการของชาวบ้าน

ทัศนคติของผู้เฒ่าและชาวบ้านมีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาสังคมชนบทให้ดำเนินงานแบบเป็นคณะกรรมการ ชาวบ้านมีส่วนร่วมวางแผนมิใช่พระสงฆ์ลงมือบริหารเองทุกอย่างควรเป็นที่ปรึกษาแนะนำ

พระสงฆ์รูปใดไม่ให้ความสำคัญในความคิดผู้อื่น จะได้รับความร่วมมือน้อยมาก ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรญาสูงวางตัวเหมาะสมผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ผลกระทบจากบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนา เป็นนามธรรมประเมินเป็นปริมาณไม่ได้ ด้านคุณภาพสิ่งที่เห็นชัดชาวบ้านใกล้วัดทั้ง 4 วัด ได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจดีกว่าเดิม เด็กได้รับอาหารเสริมเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ผู้ได้รับการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ผู้ใหญ่ได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจดีขึ้น มีคุณธรรม สมัยธรรมสามัคคีกันดีในชุมชน ห่วงอบายมุข รักความสงบ

3. ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของงานคือ ศรัทธาในตัวพระสงฆ์ที่มีพรญามาก และมีฐานะตำแหน่งทางสงฆ์สูง การจัดกิจกรรมเปิดโอกาสผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านมีส่วนร่วม ตั้งแต่ด้านการประชาสัมพันธ์ให้ทราบ ถึงปัญหาทางแก้ไขและความตั้งใจจริงของการอุทิศตนของพระสงฆ์

ปัญหาที่ประสบพระสงฆ์จัดทำโครงการวางแผนด้วยตนเอง แล้วมอบให้ชาวบ้านทำตามแผน ขาดการประชาสัมพันธ์หรือพระสงฆ์ลงมือทำเองทุกอย่าง ไม่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วม จะทำให้การปฏิบัติงานประสบปัญหา

โกศลย์ ตั้งใจ (2533 : 16 - 19) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นพระสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 189 รูป เฉพาะพระสงฆ์ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว 1 พรรษา และอยู่ในวัดที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนอย่างน้อย 1 กิจกรรม ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2527 ถึง 2530 ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับต่ำ ลักษณะการมีส่วนร่วมมี 2 ลักษณะ คือ เป็นผู้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปจัดดำเนินการในพื้นที่ และเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างโครงการและจัดดำเนินการเอง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปจัดในพื้นที่มากกว่าการเป็นผู้คิดริเริ่ม โดยรูปแบบการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ชักชวนชาวบ้าน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ แรงงาน การประชุมร่วมออกความคิดเห็น ร่วมแก้ปัญหา ตัดสินใจ เป็นวิทยากร เป็นผู้ประสานงาน ร่วมรับผิดชอบในการบริหาร จัดควบคุมดูแล สละทุนทรัพย์ ร่วมวางแผนจัดโครงการลงหมู่บ้าน และร่วมติดตามประเมินผลตามลำดับ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม พบว่าการติดต่อเจ้าหน้าที่ตำแหน่งหน้าที่ในวัด การได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาและการศึกษา และแรงจูงใจ

เป็นชุดปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้ถึงร้อยละ 57.29 และในด้านของปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วม พบว่าประชาชนไม่สนใจกิจกรรม ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ หน่วยงานราชการไม่ค่อยจริงจังในการปฏิบัติงานและผู้นำชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น

สมคิด เฟิงอุคม (2535 : 20 - 23) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานพัฒนาชุมชนตามพระศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงหลัก ระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 199 คน พบว่า เจ้าอาวาส พระลูกวัด เกษตรตำบล พัฒนาการ สาธารณสุขตำบล และครู คปต. มีพระศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับน้อย และเมื่อเปรียบเทียบพระศนะระหว่างกลุ่ม พบว่า มีพระศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการเมืองการปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุข แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

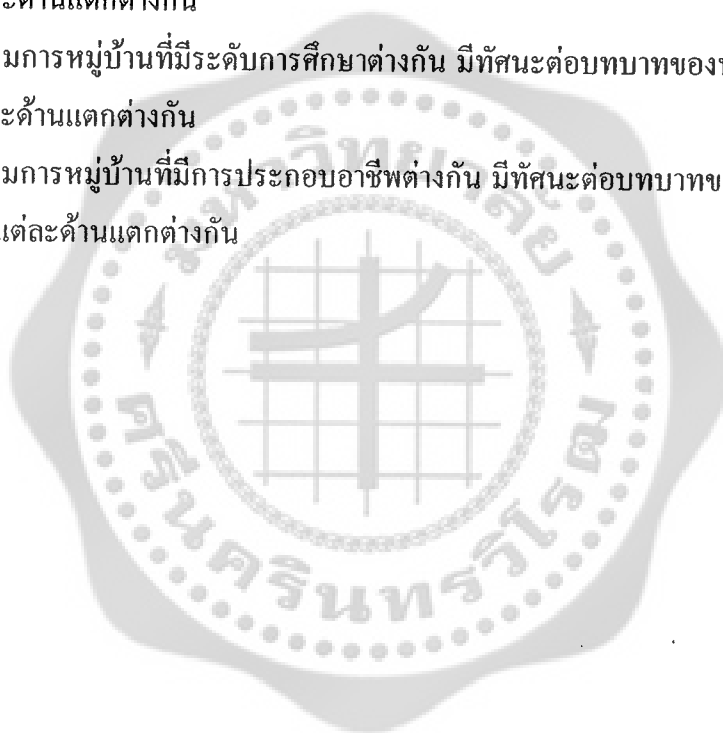
สมชาย เหล็กเพชร (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษางานของพระสงฆ์นักพัฒนาทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำชุมชน การวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิด ความเชื่อ และวิธีการในการพัฒนาของพระสงฆ์ พัฒนาชุมชนล้านนา และเงื่อนไขที่ทำให้พระสงฆ์พัฒนาชุมชนล้านนา มีแนวความคิด ความเชื่อ และวิธีการทำงานในแต่ละแนวทาง”

ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์พัฒนาชุมชนล้านนา เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยความสมัครใจ และมีความตื่นตัว เพื่อกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีแนวความคิดการพัฒนาที่หลากหลายขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิต พระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ให้พ้นจากความทุกข์ พ้นจากสภาพการด้อยพัฒนา ด้อยการศึกษาและความยากจน โดยการพึ่งตนเองของชุมชน ไม่หวังการช่วยเหลือจากองค์การภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ มีแนวความคิดพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เน้นปากท้องชาวบ้านเป็นหลัก การพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แรงจูงใจในการพัฒนาของพระสงฆ์มาจากพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ชอบเสียดสละประสบการณ์ของพระสงฆ์เองที่ได้ไปเห็นชุมชนอื่นที่ดีกว่า จึงนำแนวคิดที่ได้เห็นไปใช้ในชุมชนของตนเอง และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ที่จะช่วยเหลือกันตามศักยภาพที่จะทำได้ เงื่อนไขหรือปัจจัยที่จะทำให้พระสงฆ์มีแนวทางในการทำงานที่ต่างกันนั้น มาจากแนวความคิดและประสบการณ์ที่ต่างกันของพระสงฆ์แต่ละรูป รวมถึงความสอดคล้อง ความพร้อม ความ

ต้องการ สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน โดยคำนึงถึงพระธรรมวินัย และนโยบายคณะสงฆ์เป็นองค์ประกอบด้วย

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแต่ละด้านแตกต่างกัน
2. กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแต่ละด้านแตกต่างกัน
3. กรรมการหมู่บ้านที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแต่ละด้านแตกต่างกัน
4. กรรมการหมู่บ้านที่มีการประกอบอาชีพต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแต่ละด้านแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ
3. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเกี่ยวกับประชากรในจังหวัดนครสวรรค์ ที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 1,277 หมู่บ้านรวมเป็นประชากรจำนวนประมาณ 10,216 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้มาจากประชากรที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ซึ่งดำเนินการดังนี้

2.1 จังหวัดนครสวรรค์ มีอำเภอทั้งหมด 14 อำเภอ สุ่มอย่างง่ายร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่าง 7 อำเภอ คือ หนองบัว ดาคลี ดากฟ้า ไผศาลี ท่าตะโก พยุหะคีรี และเก้าเลี้ยว

2.2 จาก 7 อำเภอ เลือกหมู่บ้านมา 45 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอหนองบัว 7 หมู่บ้าน อำเภอดาคลี 9 หมู่บ้าน อำเภอตากฟ้า 5 หมู่บ้าน อำเภอไผศาลี 7 หมู่บ้าน อำเภอท่าตะโก 7 หมู่บ้าน อำเภอพยุหะคีรี 5 หมู่บ้าน และอำเภอเก้าเลี้ยว 5 หมู่บ้าน

2.3 กลุ่มตัวอย่าง 45 หมู่บ้าน ใช้กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นประธานฝ่ายกิจการต่าง ๆ 8 ฝ่าย เป็นกลุ่มตัวอย่าง รวมจำนวนทั้งสิ้น 360 คน

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ใน 5 กิจกรรม คือ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง แบบสอบถามตอนนี้มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

มาก หมายถึง บทบาทหรือกิจกรรมของพระสงฆ์ที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือให้การสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนดีมากหรือเหมาะสมดี ให้คะแนน 3 คะแนน

ปานกลาง หมายถึง บทบาทหรือกิจกรรมของพระสงฆ์ที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือให้การสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนระดับปานกลางหรือพอสมควร ให้คะแนน 2 คะแนน

น้อย หมายถึง บทบาทหรือกิจกรรมของพระสงฆ์ที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือให้การสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนค่อนข้างน้อย ให้คะแนน 1 คะแนน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended) ให้ผู้ตอบเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเรียงอันดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับบทบาท แนวคิด หลักการ และวิธีการดำเนินงานการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาในข้อ 1 มาสร้างเป็นข้อคำถาม

3. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้เชี่ยวชาญทางการพัฒนาชุมชน ศึกษาธิการจังหวัดนครสวรรค์ เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ นายอำเภอตากาลี หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท ศึกษาธิการอำเภอยะหริ่ง

4. ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยหาความเที่ยงตรงตามโครงสร้างหากมีข้อบกพร่องก็นำมาแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับการนำไปใช้

5. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try-out) กับกรรมการหมู่บ้านที่ตำบลโพธิ์นางคำ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัย จำนวน 40 คน

6. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (α -Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.94

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลแจกแบบสอบถามให้กรรมการหมู่บ้าน โดยมีนักวิชาการศึกษาแต่ละอำเภอช่วยเหลือรวบรวมแบบสอบถามให้ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลอยู่ระหว่างวันที่ 15 ธันวาคม 2538-20 กุมภาพันธ์ 2539 จากแบบสอบถามทั้งหมด 360 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา 329 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.38 และได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่า สามารถนำไปวิเคราะห์ได้จำนวน 327 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.83 ของแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณค่าความถี่และร้อยละ จำแนกอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนเป็นรายด้าน โดยใช้ (t-test) เปรียบเทียบทัศนะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้าน จากกลุ่มตัวแปร 2 กลุ่ม คือ สถานภาพสมรส วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม ใช้ F-test ตามตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ วิเคราะห์ความแปรปรวนตัวประกอบทางเดียว (One-way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2533 :240)

3. การวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับอันดับความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นโดยคิดคะแนนจากอันดับมากที่สุด ถึงน้อยที่สุด และข้อคิดเห็นเพิ่มเติมหาค่าความถี่

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สถิติที่เกี่ยวข้องและใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

1. การคำนวณค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ใช้สูตร (Ferguson. 1976 : 45)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 N แทน จำนวนคนในกลุ่ม

2. การคำนวณหาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สูตร (Ferguson. 1976 : 64)

$$S = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 $(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
 n แทน จำนวนคนในกลุ่ม

3. หาคความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยวิธีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ใช้สูตร
(∞ -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161)

$$\infty = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ ∞ แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
 $\sum S_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแบบสอบถามแต่ละข้อ
 S_t^2 แทน ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งหมด
 n แทน จำนวนข้อคำถามทั้งหมด

4. การทดสอบค่าที (t-test) สำหรับการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของตัวแปร 2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตร (ลัวน สายยศ และอังศณา สายยศ. 2531 : 86)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้การแจกแจงความถี่
 \bar{X}_1, \bar{X}_2 แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2
 S_1^2, S_2^2 แทน ค่าความแปรปรวนของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2
 n_1, n_2 แทน จำนวนกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2

5. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม โดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One way Anova) คำนวณจากสูตร (Winer. 1971 : 110)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F แทน ค่าที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
 MS_b แทน ค่า Mean Square ระหว่างกลุ่ม
 MS_w แทน ค่า Mean Square ภายในกลุ่ม

6. เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงใช้ตรวจสอบความแตกต่างระหว่างคู่โดยใช้วิธีของเชฟเฟ้ (Scheffé) คำนวณจากสูตร (Winer. 1971 : 210 - 218)

$$q = \frac{T_{largest} - T_{smallest}}{\sqrt{MS_{error} / n}}$$

เมื่อ q แทน ค่าที่ใช้พิจารณาใน q-distribution
 $T_{largest}$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มสูง
 $T_{smallest}$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
 MS_{error} แทน ค่า Mean Square ภายในกลุ่ม
 n แทน ตัวกลางฮาร์โมนิก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพหลัก

สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้กำหนดสัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์
S.D	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	ค่าที่พิจารณาใน t-distribution
F	แทน	ค่าวิกฤตของการแจกแจงแบบ F (F-distribution)
SS	แทน	ผลรวมกำลังสอง (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยกำลังสอง (Mean Square)
df	แทน	ชั้นแห่งความอิสระ (degree of freedom)
*	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งเป็น 4 ตอน เรียงตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนะของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 4 การเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน และข้อกีดกันเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพหลัก ได้นำเสนอในตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง	ความถี่ (N = 327)	ร้อยละ (100.00)
1. อายุ		
25 - 35 ปี	35	10.70
36 - 45 ปี	139	42.50
46 ปีขึ้นไป	153	46.80
2. สถานภาพสมรส		
โสด	18	5.50
สมรส	309	94.50
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	209	63.90
มัธยมศึกษา	118	36.10
4. การประกอบอาชีพ		
เกษตรกร	297	90.80
รับจ้าง	19	5.80
ค้าขาย	11	3.40

จากตาราง 1 พบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 327 คน ด้านอายุพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมากที่สุดคือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 46 ปีขึ้นไป คือจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 46.80 และกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 25-35 ปี คือ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 10.70 ด้านสถานภาพสมรส มีสถานภาพโสดจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5.50 และสมรสแล้วจำนวน 309 คน คิดเป็นร้อยละ 94.50 ด้านระดับการศึกษา มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 63.90 และการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 36.10 และด้านการประกอบอาชีพ พบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือ กลุ่มอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 90.80 และกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ กลุ่มอาชีพค้าขาย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 3.40

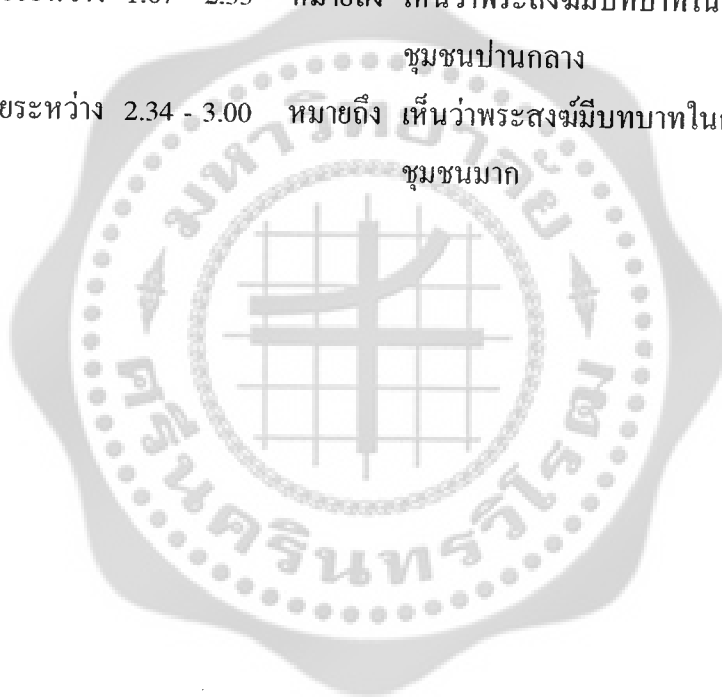
**ตอนที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มี
ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์**

ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มี
ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ดังปรากฏในตาราง 2-7 ซึ่ง
การวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเป็น 3 ระดับ คือ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา
ชุมชนน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา
ชุมชนปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา
ชุมชนมาก

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวม
และรายด้าน

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการศึกษา	2.11	0.41	ปานกลาง
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	1.88	0.48	ปานกลาง
3. ด้านสาธารณสุข	2.06	0.47	ปานกลาง
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	2.27	0.43	ปานกลาง
5. ด้านการเมืองและการปกครอง	2.21	0.46	ปานกลาง
รวม	2.11	0.39	ปานกลาง

จากตาราง 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.11$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=1.88-2.27$) และถ้าพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละด้านจะพบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรมค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 2.27$) รองลงมาด้านการเมืองและการปกครอง ($\bar{X} = 2.21$) ด้านการศึกษา ($\bar{X} = 2.11$) ด้านสาธารณสุข ($\bar{X} = 2.06$) และน้อยที่สุดได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ($\bar{X} = 1.88$)

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการศึกษา
จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. กระตุ้นแนะนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา	2.28	0.63	ปานกลาง
2. สนับสนุนการจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน	2.02	0.68	ปานกลาง
3. เข้าไปช่วยสอนหนังสือในชั้นเรียนตามตารางสอนของโรงเรียน	1.56	0.74	น้อย
4. ร่วมมือกับโรงเรียนในท้องถิ่นจัดประกวดเรียงความ เรื่องสั้น คติธรรม คำขวัญที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการกินอยู่ที่เหมาะสม	2.03	0.77	ปานกลาง
5. ส่งเสริมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน พระภิกษุ สามเณร ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เข้ารับบริการทางการศึกษาในระดับการศึกษาสายสามัญให้มากขึ้น	2.19	0.72	ปานกลาง
6. ส่งเสริมหรือจัดให้มีที่อ่านหนังสือในวัดหรือตั้งห้องสมุดในวัด เพื่อให้วัดเป็นแหล่งวิทยาการแก่ผู้สนใจ	2.06	0.72	ปานกลาง
7. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาศึกษาหาความรู้จากที่อ่านหนังสือและหรือห้องสมุดในวัด	2.06	0.69	ปานกลาง

ตาราง 3 (ต่อ)

ด้านการศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
8. จัดบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้กับนักเรียนและประชาชนในหมู่บ้าน โดยใช้หอกระจายข่าว สิ่งตีพิมพ์ ป้ายประกาศ	2.30	0.72	ปานกลาง
9. เป็นที่ปรึกษาด้านการศึกษาของโรงเรียนในหมู่บ้าน	2.15	0.73	ปานกลาง
10. ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนและนักเรียนในโรงเรียนที่ยากจน	2.04	0.77	ปานกลาง
11. ใช้สถานที่ในวัดเป็นที่จัดเผยแพร่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางศาสนาแก่ชุมชน	2.54	0.63	มาก
12. ออกเยี่ยมเยียนเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนตามหมู่บ้าน	2.09	0.77	ปานกลาง
รวม	2.11	0.41	ปานกลาง

จากตาราง 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากมี 1 ข้อ คือ ข้อ 11 ใช้สถานที่วัดเป็นที่จัดเผยแพร่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนาแก่ชุมชน ($\bar{X} = 2.54$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มี 10 ข้อ ($\bar{X} = 2.02 - 2.30$) และข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยมี 1 ข้อ คือ ข้อ 3 เข้าไปช่วยสอนหนังสือในชั้นเรียนตามตารางสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 1.56$)

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและ
อาชีพ จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. สำรวจปัญหาและความต้องการด้านอาชีพ ของประชาชน	1.93	0.70	ปานกลาง
2. ส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพเดิม (อาชีพหลัก) ของประชาชน โดยจัดอบรมให้มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น	1.96	0.69	ปานกลาง
3. ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ ๆ ที่เหมาะสม กับท้องถิ่นที่จะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน	2.02	0.75	ปานกลาง
4. สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนา ทักษะและอาชีพแก่ประชาชน	2.31	0.72	ปานกลาง
5. เป็นผู้นำแก่ประชาชนในการจัดกิจกรรม กลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ	2.08	0.79	ปานกลาง
6. มีส่วนร่วมในการผลิต จัดหา หรือแนะนำ แหล่งผลิตปุ๋ย พันธุ์พืชผัก พันธุ์สัตว์แก่ นักเรียนและประชาชน	1.54	0.68	น้อย
7. ทำแปลงสาธิตทางการเกษตรภายใน บริเวณวัด	1.82	0.83	ปานกลาง
8. เป็นผู้นำในการปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตทาง การเกษตร โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การทำและ การใช้ปุ๋ยหมัก	1.61	0.77	น้อย

ตาราง 4 (ต่อ)

ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
9. เป็นผู้นำในการสร้างและบำรุงสาธารณสมบัติ ประจำหมู่บ้านที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เช่น ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย ที่เลี้ยงสัตว์	2.18	0.74	ปานกลาง
10. เป็นผู้นำในการติดต่อแหล่งสินเชื่อและ แหล่งเงินทุนแก่สมาชิกในชุมชน	1.50	0.70	น้อย
11. จัดทำศนศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพที่ประสบ ผลสำเร็จ	1.68	0.71	ปานกลาง
12. อนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัดบางส่วนสร้างขุ้ นางเป็นธนาคารข้าว ตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออม ทรัพย์สหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้าน ฯลฯ ตามหมู่บ้าน	1.91	0.81	ปานกลาง
รวม	1.88	0.48	ปานกลาง

จากตาราง 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพโดยรวมอยู่ในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 1.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางมี
9 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 4 สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะและ
อาชีพแก่ประชาชน ($\bar{X} = 2.31$) และข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยมี 3 ข้อ ($\bar{X} = 1.50 - 1.61$)

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านสาธารณสุข
จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสาธารณสุข	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. เผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกัน และรักษาโรคต่าง ๆ ที่มักเกิดในชุมชนแก่ ประชาชน	2.03	0.68	ปานกลาง
2. เป็นผู้นำในการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค แก่ประชาชน	2.19	0.76	ปานกลาง
3. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขใน การบริการให้ภูมิคุ้มกัน โรคแก่นักเรียนและ ประชาชน	2.04	0.72	ปานกลาง
4. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จัดอบรม แนะนำความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเกี่ยวกับ ใช้ยา การโภชนาการ การวางแผนครอบครัว	1.98	0.73	ปานกลาง
5. แนะนำประชาชนให้ใช้บริการสาธารณสุข ของรัฐ	2.27	0.67	ปานกลาง
6. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจัดตั้งกองทุนยา ประจำหมู่บ้าน	2.09	0.73	ปานกลาง
7. นำประชาชนพัฒนาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน	2.37	0.73	มาก
8. จัดทำแปลงสมุนไพรในบริเวณวัด โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลเอาใจใส่	2.18	0.76	ปานกลาง

ตาราง 5 (ต่อ)

ด้านสาธารณสุข	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
9. ส่งเสริมสนับสนุนสาธารณสุขมูลฐาน เช่น สร้างพัฒนากลุ่ม ผสส./อสม.	1.99	0.66	ปานกลาง
10. ส่งเสริมสนับสนุนการอบรมช่างครุภัณฑ์ ประจำหมู่บ้าน	1.74	0.66	ปานกลาง
11. สาธิต แนะนำ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการ เลี้ยงเด็กแก่ประชาชน	1.69	0.74	ปานกลาง
12. ประสานงานกับสาธารณสุขตำบล พัฒนาการ เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างที่กำจัดขยะมูลฝอย และส้วมในหมู่บ้าน	2.20	0.75	ปานกลาง
รวม	2.06	0.47	ปานกลาง

จากตาราง 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านสาธารณสุข โดยรวมอยู่ในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 2.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มี 1 ข้อ
คือ ข้อ 7 นำประชาชนพัฒนาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน ($\bar{X} = 2.37$) นอกนั้นมีระดับความคิด
เห็นด้วยปานกลาง 11 ข้อ ($\bar{X} = 1.69 - 2.27$)

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์
ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. อบรมให้ประชาชนรู้จักการเสียสละเพื่อส่วนรวม	2.45	0.72	มาก
2. อบรมสั่งสอนให้ประชาชนรู้จักการรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน ส่งเสริม สนับสนุนในการประกวดกิจกรรมต่าง ๆ	2.28	0.76	ปานกลาง
3. ทำตนเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ดำเนินการต่อต้าน อบายมุข	2.54	0.64	มาก
4. ร่วมมือกับประชาชนจัดงานประเพณีและ วัฒนธรรมท้องถิ่น	2.52	0.64	มาก
5. ส่งเสริมให้มีการจัดสวัสดิการขึ้นในชุมชน เช่น การฃาปนกิจสงเคราะห์	2.33	0.73	ปานกลาง
6. รณรงค์ให้ประชาชนลดความฟุ่มเฟือยในการ จัดงาน	2.46	0.67	มาก
7. เป็นผู้นำหรือร่วมประสานงานกับหน่วยงาน อื่นจัดอบรมสมาชิกในชุมชนฟื้นฟูศีลธรรม และวัฒนธรรมของคนไทยที่กำลังเสื่อมลง	2.40	0.70	มาก
8. ดูแลรักษาและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สิ่งที่มีค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในวัด หรือแหล่งเก็บอื่น ๆ	2.31	0.73	ปานกลาง

ตาราง 6 (ต่อ)

ด้านสังคมและวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
9. เป็นผู้นำและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเก็บรวบรวม รักษา และจัดระบบข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้าน	1.90	0.73	ปานกลาง
10. จัดให้มีการบริการและให้ความสะดวกแก่ผู้ที่เข้าชมหรือเข้าศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เก็บรวบรวมและจัดแสดงไว้ในวัดหรือแหล่งเก็บอื่น ๆ	1.96	0.75	ปานกลาง
11. จัดให้มีการสาธิตเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างในโอกาสที่เหมาะสม	1.93	0.74	ปานกลาง
12. สนับสนุนให้มีการนำเอาวัฒนธรรมพื้นบ้านไปใช้ในการพัฒนาชุมชน	2.12	0.75	ปานกลาง
รวม	2.27	0.43	ปานกลาง

จากตาราง 6 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มี 5 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 3 ทำคนเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ดำเนินการต่อต้านอบายมุข ($\bar{X} = 2.54$) และข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มี 7 ข้อ ($\bar{X} = 1.90 - 2.33$)

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์
ด้านการเมืองและการปกครอง จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการเมืองและการปกครอง	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. แนะนำประชาชนให้เห็นความสำคัญของการ ป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน	2.35	0.65	มาก
2. แนะนำหรือให้ความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่ควรรู้แก่ ประชาชน	2.12	0.72	ปานกลาง
3. ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนเลื่อมใส การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระ มหากษัตริย์เป็นประมุข	2.49	0.64	มาก
4. ร่วมในการไกล่เกลี่ย สร้างความเข้าใจอันดีหรือ ระงับเหตุในกรณีชาวบ้านเกิดข้อขัดแย้งกันเอง หรือกับทางราชการ	2.24	0.74	ปานกลาง
5. ส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันดูแลมิให้มีการ ละเมิดสิทธิ เสรีภาพพื้นฐาน เพื่อประโยชน์สุข ของทุกคนภายในหมู่บ้าน	2.17	0.73	ปานกลาง
6. ส่งเสริมให้มีการจัดวางผังหมู่บ้านเพื่อความเป็น ระเบียบเรียบร้อย	2.03	0.71	ปานกลาง
7. ส่งเสริมสมาชิกในชุมชนให้เห็นความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน	1.98	0.70	ปานกลาง

ตาราง 7 (ต่อ)

ด้านการเมืองและการปกครอง	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
8. ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติ หรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี	2.34	0.61	มาก
9. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความมั่นคงปลอดภัยของชุมชนและประเทศชาติ	2.29	0.69	ปานกลาง
10. ประสานงานกับหน่วยงานอื่นจัดให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย	2.28	0.71	ปานกลาง
11. ฝึกให้ประชาชนรู้จักการทำงานในระบบกลุ่ม	2.05	0.68	ปานกลาง
12. สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่น เช่น สภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ	2.21	0.69	ปานกลาง
รวม	2.21	0.46	ปานกลาง

จากตาราง 7 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการเมืองและการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มี 3 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 3 ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนเลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ($\bar{X} = 2.49$) นอกนั้นมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มี 9 ข้อ ($\bar{X} = 1.98 - 2.29$)

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้เป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามตัวแปร 4 ตัวแปร คือ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพหลัก โดยปรากฏในตาราง 8-13

ตาราง 8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	df	ss	MS	F
1. ด้านการศึกษา				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.15	0.73	0.43
ภายในกลุ่ม	324	55.16	0.17	
รวม	326	55.31		
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.73	0.57	3.88*
ภายในกลุ่ม	324	72.39	0.22	
รวม	326	74.12		
3. ด้านสาธารณสุข				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.53	0.26	1.22
ภายในกลุ่ม	324	70.27	0.22	
รวม	326	70.79		

ตาราง 8 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	df	ss	MS	F
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.30	0.15	0.81
ภายในกลุ่ม	324	59.34	0.18	
รวม	326	59.64		
5. ด้านการเมืองและการปกครอง				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.07	0.54	2.58
ภายในกลุ่ม	324	67.37	0.21	
รวม	326	68.44		
6. รวมทุกด้าน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.32	0.16	1.08
ภายในกลุ่ม	324	48.39	0.15	
รวม	326	48.71		

จากตาราง 8 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เพื่อให้ทราบว่าในรายคู่ใดมีความแตกต่างกันบ้าง จึงนำไปทดสอบตามวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe) ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 ทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุ
แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นรายคู่

อายุ	\bar{X}	46 ปีขึ้นไป	36-45 ปี	25-35 ปี
		1.81	1.91	2.05
46 ปีขึ้นไป	1.81	-	0.10	0.24*
36 - 45 ปี	1.91		-	0.14
25 - 35 ปี	2.05			-

จากตาราง 9 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุระหว่าง 25-35 ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างจากกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุมากกว่า 46 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพสมรส

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	สถานภาพโสด (N=18)		สถานภาพสมรส (N=309)		t
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ด้านการศึกษา	2.19	0.31	2.11	0.42	0.89
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	2.12	0.38	1.86	0.48	2.32*
3. ด้านสาธารณสุข	2.29	0.28	2.05	0.47	2.09*
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	2.25	0.32	2.27	0.43	0.13
5. ด้านการเมืองและการปกครอง	2.29	0.30	2.21	0.47	0.71
รวม	2.23	0.25	2.10	0.39	1.40

จากตาราง 10 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพและด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้น แยกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	ระดับการศึกษาประถมศึกษา (N=209)		ระดับการศึกษามัธยมศึกษา (N=118)		t
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ด้านการศึกษา	2.08	0.42	2.16	0.38	1.79
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	1.93	0.48	1.79	0.45	2.47*
3. ด้านสาธารณสุข	2.07	0.47	2.06	0.46	0.06
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	2.23	0.45	2.32	0.38	1.84
5. ด้านการเมืองและการปกครอง	2.19	0.46	2.26	0.45	1.29
รวม	2.10	0.40	2.12	0.36	0.47

จากตาราง 11 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้น แยกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 12 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน
จำแนกตามการประกอบอาชีพหลัก

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	df	ss	MS	F
1. ด้านการศึกษา				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.04	0.02	0.13
ภายในกลุ่ม	324	55.26	0.17	
รวม	326	55.31		
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.64	0.82	3.67*
ภายในกลุ่ม	324	72.48	0.22	
รวม	326	74.12		
3. ด้านสาธารณสุข				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.67	0.34	1.55
ภายในกลุ่ม	324	70.12	0.22	
รวม	326	70.79		

ตาราง 12 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	df	ss	MS	F
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.52	0.26	0.43
ภายในกลุ่ม	324	59.11	0.18	
รวม	326	59.63		
5. ด้านการเมืองและการปกครอง				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.52	0.26	1.23
ภายในกลุ่ม	324	67.92	0.21	
รวม	326	68.44		
6. รวมทุกด้าน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.37	0.18	1.23
ภายในกลุ่ม	324	48.35	0.15	
รวม	326	48.71		

จากตาราง 12 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เพื่อให้ทราบว่าในรายคู่ใดมีความแตกต่างกันบ้าง จึงนำไปทดสอบตามวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé) ดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 ทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นกรรมการหมู่บ้านที่มี
อาชีพหลักต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นรายคู่

อาชีพหลัก	\bar{X}	ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้าง
		1.59	1.88	2.07
ค้าขาย	1.59	-	0.29	0.48*
เกษตรกรรม	1.88		-	0.19
รับจ้าง	2.07			

จากตาราง 13 พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างจากกรรมการหมู่บ้านที่มีอาชีพค้าขาย
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตอนที่ 4 การเรียงอันดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและข้อ คิดเห็นเพิ่มเติม

ข้อมูลที่น่าสนใจในตอนนี้ เป็นคำถามจากแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งเป็นการเรียงลำดับความสำคัญมากที่สุด ไปจนถึงน้อยที่สุด จากบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้าน และความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 192 คน จากแบบสอบถาม 327 คน คิดเป็นร้อยละ 58.72 การนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอนย่อย ดังนี้

4.1 เรียงอันดับความสำคัญมากที่สุด ไปจนน้อยที่สุด จากบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ทั้ง 5 ด้าน ซึ่งแสดงค่าคะแนนและอันดับความสำคัญ โดยแบ่งคะแนนเป็น 5 อันดับ คือ อันดับที่ 1 ให้ 5 คะแนน อันดับที่ 2 ให้ 4 คะแนน อันดับที่ 3 ให้ 3 คะแนน อันดับที่ 4 ให้ 2 คะแนน และอันดับที่ 5 ให้ 1 คะแนน ดังรายละเอียดในตาราง 14

4.2 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งแสดงค่าความถี่ ดังรายละเอียดในตาราง 15-19

ตาราง 14 อันดับความสำคัญ ตามความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	คะแนน	อันดับ ความสำคัญ
ด้านการศึกษา	668	2
ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	327	5
ด้านสาธารณสุข	432	4
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	883	1
ด้านการเมืองและการปกครอง	579	3

จากตาราง 14 พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความสำคัญมากเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือ ด้านการศึกษา เป็นอันดับที่ 2 ด้านการเมืองและการปกครอง เป็นอันดับที่ 3 ด้านสาธารณสุข เป็นอันดับที่ 4 ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้อยที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นอันดับที่ 5

ตาราง 15 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ท้องถิ่นด้านการศึกษา

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการศึกษา	ความถี่
1. ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญและธรรมะ เพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถจะไปเป็นวิทยากรให้การ อบรมได้ทุกโอกาส	13
2. ควรจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถเข้าสอนศีลธรรม จริยธรรม ทั้งในระบบ-นอกระบบโรงเรียน ทุกระดับเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา เกิดความสนใจและเห็นคุณค่าในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา	9
3. ควรส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่ธรรมะ โดยมุ่งเน้นที่เยาวชนด้วย การพูดคุยกันในการบรรยายธรรมะแทนการเทศน์ เพราะเข้าใจง่าย และทำให้เกิดความสนใจยิ่งขึ้นเยาวชนเป็นกำลังสำคัญในอนาคต ของประเทศที่ลงทุนน้อยและได้ผลคุ้มค่า	8
4. กรมการศาสนาควรจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้แก่ พระธรรมทูตที่เดินทางไปเผยแพร่ธรรมะอบรมสั่งสอน ซึ่งการอบรม กับประชาชน ควรเลือกช่วงเวลาที่ประชาชนไม่ติดภาระกิจการ ประกอบอาชีพ	6
รวม	36

จากตาราง 15 พบว่า ความคิดเห็นเพิ่มเติมของกรรมการหมู่บ้าน เกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการศึกษา ที่ควรได้รับพิจารณามากที่สุด คือ ควรส่งเสริมให้
พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญ และธรรมะเพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถ
จะไปเป็นวิทยากรให้การอบรมได้ทุกโอกาส ส่วนรองลงมาคือ ควรจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความ
สามารถเข้าสอนศีลธรรม จริยธรรม ทั้งในระบบ-นอกระบบโรงเรียน ทุกระดับเพื่อให้นักเรียน
นักศึกษาเกิดความสนใจและเห็นคุณค่าในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ตาราง 16 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	ความถี่
1. ควรตั้งกองทุนมูลนิธิ สหกรณ์การผลิต - จำหน่ายสินค้าที่จำเป็น โดยมีชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ฝึกอบรมแนะนำการจัดการ การเพิ่มผลผลิตซึ่งมีเงื่อนไขการสงเคราะห์ กับประชาชนที่มารับบริการต้องมีความประพฤติดีมีคุณธรรม สด สะ เลิกอบายมุข ทุกชนิด	14
2. พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่าง การประหยัดสร้างถาวรวัตถุตามความ จำเป็นของสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยตั้งกองทุนเพื่อนำดอกเบีย มาใช้บูรณะซ่อมแซมพัฒนาวัด ซึ่งจะไม่ต้องบอกบุญเรียไรบ่อยครั้ง	12
3. ควรสร้างงานภายในวัดให้กับคนว่างงานได้ทำ และจัดเครื่องมือ การผลิตให้ประชาชนที่ขาดแคลน วัสดุ หรือเสียค่าเช่าในราคาต่ำ	10
4. หาทุนสนับสนุนจัดส่งเยาวชนในหมู่บ้าน เข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ ที่ประชาชนในท้องถิ่นสนใจ เพื่อนำมาพัฒนาหมู่บ้านแบบรวมตัวเป็น กลุ่มอาชีพ โดยให้หน่วยงานของทางราชการให้การสนับสนุนและ ติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด	9
รวม	45

จากตาราง 16 พบว่า ความคิดเห็นเพิ่มเติมของกรรมการหมู่บ้าน เกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจและอาชีพที่ควรได้รับการพิจารณามากที่สุด คือ ควรตั้งกองทุนมูลนิธิ สหกรณ์การผลิต - จำหน่ายสินค้าที่จำเป็น โดยมีชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการ และเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ฝึกอบรมแนะนำการจัดการ การเพิ่มผลผลิตซึ่งมีเงื่อนไขการ สงเคราะห์กับประชาชนที่มารับบริการต้องมีความประพฤติดีมีคุณธรรม ลด ละ เลิกอบายมุข ทุกชนิด รองลงมาคือ พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่าง การประหยัดสร้างถาวรวัตถุตามความจำเป็น ของสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยตั้งกองทุนเพื่อนำดอกเบียมาใช้บูรณะซ่อมแซมพัฒนาวัด ซึ่งจะ ไม่ต้องบอกบุญเรียบไต่บ่อยครั้ง

ตาราง 17 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ท้องถิ่นด้านสาธารณสุข

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่นด้านสาธารณสุข	ความถี่
1. พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสัตว์ที่นำมาเลี้ยงหรือที่เข้ามาอาศัยในวัด ปลอดภัยจากการเป็นตัวนำพาหะของโรคภัยต่าง ๆ ที่อาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้	13
2. พระสงฆ์ควรมอบรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณ ให้แก่บุคคลหรือครอบครัว ที่มีความเป็นอยู่ถูกสุขลักษณะ รักษาความสะอาดของบ้านและชุมชน เนื่องในวันครอบครัว	12
3. พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำการพัฒนาด้านจิตใจของประชาชน รับผิดชอบต่อปัญหาชีวิต สุขภาพจิต เพื่อให้ผ่อนคลายความตึงเครียดของสังคมปัจจุบัน หรือรักษาโรคที่ไม่มีความรุนแรงด้วยใช้ยาสมุนไพรหรือยากกลางบ้าน	9
4. ควรจัดตั้งกองทุนจัดหานมเพื่อเป็นอาหารเสริมให้แก่เด็กในหมู่บ้าน ที่สุขภาพร่างกายไม่ได้เกณฑ์มาตรฐาน	6
รวม	40

จากตาราง 17 พบว่า ความคิดเห็นเพิ่มเติมของกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสาธารณสุข ที่ควรได้รับการพิจารณามากที่สุด คือ พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสัตว์ที่นำมาเลี้ยงหรือที่เข้ามาอาศัยในวัด ปลอดภัยจากการเป็นตัวนำพาหะของโรคภัยต่าง ๆ ที่อาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้ รองลงมาคือ พระสงฆ์ควรมอบรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณ ให้แก่บุคคลหรือครอบครัว ที่มีความเป็นอยู่ถูกสุขลักษณะ รักษาความสะอาดของบ้านและชุมชน เนื่องในวันครอบครัว

ตาราง 18 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ท้องถิ่นด้านสังคมและวัฒนธรรม

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ความถี่
1. พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำแนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบลงแขก กลับมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน หรืออาจตั้งธนาคาร แรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน	12
2. ควรสร้างพระสงฆ์สืบทอดงานพัฒนาเพื่อป้องกันปัญหาการหยุด ชะงัก อันอาจทำให้วัดกลายเป็นสถาบันที่ไม่มีบทบาทสำคัญในชุมชน	9
3. พระสงฆ์ควรประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนในทุกโอกาสอย่างต่อเนื่อง	8
4. คณะสงฆ์ผู้บริหารไม่ควรหว่านพระภิกษุ สามเณร ที่ลาสิกขาจำนวนมาก เพราะเป็นการเพิ่มคฤหัสถ์ที่รู้หลักธรรมทางศาสนาและอาจเป็น วิทยากรทางศาสนาทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส	5
รวม	34

จากตาราง 18 พบว่า ความคิดเห็นเพิ่มเติมของกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ควรได้รับการพิจารณามากที่สุด คือ
พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำ แนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบลงแขก กลับมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่าย
ในการจ้างแรงงาน หรืออาจตั้งธนาคารแรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน รองลงมาคือ ควรสร้าง
พระสงฆ์สืบทอดงานพัฒนาเพื่อป้องกันปัญหาการหยุดชะงัก อันอาจทำให้วัดกลายเป็นสถาบันที่
ไม่มีบทบาทสำคัญในชุมชน

ตาราง 19 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น
ด้านการเมืองและการปกครอง

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการเมืองและการปกครอง	ความถี่
1. พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางการต่อรองค่าเช่า หรือเป็นผู้ค้าประกัน ความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้านส่วนกิจกรรม ด้านอื่นควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมรับผิดชอบ	12
2. การแต่งตั้งเจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิประสบการณ์ ความตั้งใจจริงในการทำงาน การเสียสละเพื่อพระพุทธศาสนา มากกว่าคำนึงถึงอายุพรรษา และเจ้าอาวาสควรดูแลกวดขันความประพฤติ ของพระภิกษุ สามเณรในวัดอย่างใกล้ชิด โดยคัดพระภิกษุ สามเณร ที่ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนออกจากสถาบันสงฆ์	10
3. ปัจจุบันนี้ประชาชนเริ่มเบื่อหน่ายสิ้นความเคารพนับถือพระสงฆ์ น้อยลง ที่พระผู้ใหญ่มีชื่อเสียงบางรูปประพฤติปฏิบัติตนผิดศีลธรรม ตามที่เป็นข่าว ยังไม่มีผู้ใดเข้ามาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้หมดไปใน เวลาอันรวดเร็ว	8
4. พระสงฆ์ที่ออกเรียไรซึ่งมีทั้งพระภิกษุ จริ่งและปลอม เจ้าหน้าที่ บ้านเมืองควรเข้าแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง เพื่อลบภาพพจน์ที่ไม่ดี ออกจากวงการศาสนาให้หมดสิ้นไป	7
รวม	37

จากตาราง 19 พบว่า ความคิดเห็นเพิ่มเติมของกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการเมืองและการปกครองที่ควรได้รับการพิจารณามากที่สุดคือ พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางการต่อรองค่าเช่า หรือเป็นผู้ค้ำประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้านส่วนกิจกรรมด้านอื่น ควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมรับผิดชอบ รองลงมาคือ การแต่งตั้งเจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิประสบการณ์ความตั้งใจจริงในการทำงาน การเสียสละเพื่อพระพุทธศาสนา มากกว่าคำนึงถึงอายุพรรษา และเจ้าอาวาสควรดูแลกวาดขันความประพฤติของพระภิกษุ สามเณรในวัดอย่างใกล้ชิด โดยคัดพระภิกษุ สามเณรที่ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนออกจากสถาบันสงฆ์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอขั้นตอนเรียงลำดับคือ ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้ากลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล การวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาทัศนะของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนะของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยพิจารณาจำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ
3. เพื่อเรียงอันดับความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ตามทัศนะของกรรมการหมู่บ้านใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัดนครสวรรค์ 1,277 หมู่บ้าน รวมเป็นประชากร จำนวน 10,216 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นประธานฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ 8 ฝ่าย จำนวน 360 คน โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนะของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ บทบาทที่มีระดับความคิดเห็นด้วย มาก ปานกลาง และน้อย

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended) ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียงอันดับ ความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อออกหนังสือขอความร่วมมือผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกรรมการหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังอำเภอที่เป็นกลุ่มตัวอย่างคือ อำเภอหนองบัว ไผ่ศาลี ตากฟ้า ตาคลี ท่าตะโก พยุหะคีรี และ แก้วเลี้ยว จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 360 คน ได้แบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 329 ฉบับ เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามไปอธิบายชี้แจงการตอบคำถาม แล้วให้กรรมการหมู่บ้านตอบ ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลอยู่ระหว่างวันที่ 15 ธันวาคม 2538 - 20 กุมภาพันธ์ 2539 พร้อมทั้งนำส่งคืนที่ฝ่ายปกครอง สำนักงานอำเภอในวันประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านของเดือนถัดไป โดยมีนักวิชาการศึกษาแต่ละอำเภอของกลุ่มตัวอย่าง ช่วยเหลือรวบรวมแบบสอบถามไว้ให้ เมื่อนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ปรากฏว่ามีแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถวิเคราะห์ได้ จำนวน 327 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.83 ของแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้วิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยวิธีนับความถี่และคำนวณค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานคะแนนความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยการคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นรายข้อ รายด้าน และโดยรวม
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวม และรายด้าน เพื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่าง ตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ใช้สถิติทดสอบที (t - test) และมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้สถิติทดสอบเอฟ (F - test)
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมและรายด้าน เพื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่าง ตามอายุ และการประกอบอาชีพ โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่าง ก็นำไปทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe)
5. วิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับอันดับความสำคัญของบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น โดยคิดคะแนนจากอันดับมากที่สุดถึงน้อยที่สุด และข้อคิดเห็นเพิ่มเติม หากค่าความถี่

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทัศนคติของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาค้นคว้าจากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นด้วยปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.11 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง และถ้าพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละด้านจะพบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรมค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 2.27$) รองลงมา ด้านการเมืองและการปกครอง ($\bar{X} = 2.21$) ด้านการศึกษา ($\bar{X} = 2.11$) ด้านสาธารณสุข ($\bar{X} = 2.06$) และน้อยสุดได้แก่ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ($\bar{X} = 1.88$)

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

2.1 กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพและด้านสาธารณสุขแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 กรรมการหมู่บ้านที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระ สงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 กรรมการหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการหมู่บ้านประกอบอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาท ของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. การเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนและข้อ คิดเห็นเพิ่มเติม

3.1 กรรมการหมู่บ้านเรียงอันดับความสำคัญมากที่สุด ไปจนน้อยที่สุดของบทบาท พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองและการปกครอง และด้านสาธารณสุข ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนน้อยที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ จะเห็นได้ว่า อันดับที่ 1 อันดับที่ 4 และอันดับที่ 5 สอดคล้องกับตาราง 2 ที่ไม่สอดคล้องกับอันดับที่ 2 และ อันดับที่ 3 สลับกัน

3.2 กรรมการหมู่บ้านให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ท้องถิ่นมากที่สุด 5 ด้าน ดังนี้คือ ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้ง สายสามัญและธรรมะ เพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถจะไปเป็นวิทยากรให้การฝึก

อบรมได้ทุกโอกาส ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ควรตั้งกองทุนมูลนิธิ สหกรณ์การผลิตจำหน่ายสินค้าที่จำเป็น โดยมีชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ฝึกอบรม แนะนำการจัดการการเพิ่มผลผลิต ซึ่งมีเงื่อนไขการสงเคราะห์กับประชาชนที่มารับบริการต้องมีความประพฤติดีมีคุณธรรม ลด ละ เลิก อบายมุขทุกชนิด ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสัตว์เลี้ยงที่นำมาเลี้ยงหรือเข้ามาอาศัยในวัด ปลอดภัยจากการเป็นตัวนำพาหะของโรคภัยต่าง ๆ ที่อาจนำมาติดต่อกับประชาชนได้ ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำแนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบการลงแขกกลับมาใช้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานหรืออาจตั้งธนาคารแรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางการต่อรองค่าเช่า หรือเป็นผู้กำประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้าน ส่วนกิจกรรมด้านอื่นควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมรับผิดชอบ

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทัศนคติของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง มีข้อค้นพบที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลดังนี้คือ

1. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ใน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับความคิดเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 2.11$) ซึ่งแสดงว่าได้รับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการรับระบบเทคโนโลยีใหม่ ๆ วัฒนธรรมต่างชาติ การคมนาคมที่สะดวกขึ้น ส่งผลสะท้อนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน แตกต่างจากอดีตที่เคยเป็นมาว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของวิถีชีวิตสังคมไทย ปัจจุบันได้ถูกกลบบทบาทลงเมื่อแยกออกจากกันของพระสงฆ์กับประชาชน พระสงฆ์ไม่รับรู้และเกี่ยวข้องกับวิทยาการใหม่ ๆ ยึดสภาพเดิมให้คงอยู่ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงปล่อยให้ประชาชนไปสัมผัสสิ่งใหม่ตามลำพัง ขาดการเห็นยวรั้งจากพระสงฆ์ซึ่งเคยแนะนำแนวทางมาแต่เดิม การสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ วิชาการสาขาต่าง ๆ อันเป็นที่มาของความเจริญแบบใหม่ พระสงฆ์ไม่ได้ให้ความสนใจและไม่เข้าใจสภาพปัจจุบันของสังคม และยังเห็นว่าวิชาการที่พระสงฆ์เล่าเรียน ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต หรือช่วยเหลือสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519 : บทคัดย่อ) เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ที่ว่าจากความคิดเห็นของ

พระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์พยายามปรับปรุงบทบาทเดิมของตน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยการพัฒนาตนเองทางการศึกษาให้สูงขึ้น นอกเหนือจากการมีศีล สมาธิ และพระสงฆ์สามารถนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ตลอดจนการสงเคราะห์ช่วยเหลือต่าง ๆ จะเห็นได้ว่างานเหล่านี้ เป็นบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์ ซึ่งน่าจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

2.1 กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์ มีบทบาทเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนไทย เป็นเวลาช้านานในฐานะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติดนได้ถูกต้องกับสภาพของสังคม แสดงออกให้เห็นในลักษณะของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบกับลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นคนที่มีเมตตา ปราณี โอบอ้อมอารี เชื่อฟังผู้ที่อาวุโสสูงกว่า ทำให้มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เพราะต่างยังให้ความเคารพนับถือผู้ที่อาวุโสสูงกว่า ยิ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ และสถาบันทางศาสนา ความคิดเห็นย่อมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุ 25-35 ปี ได้รับอิทธิพลความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชน วัฒนธรรมต่างชาติ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ความเชื่อ ความมีศรัทธาต่อพระสงฆ์แปรเปลี่ยนไปในรูปวัตถุนิยม เกิดการแก่งแย่งแข่งขันการทำมาหากิน การผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดมากกว่าผลิตเพื่อการบริโภค โดยการบุกรุกป่าทำลายสภาพแวดล้อม ซึ่งความคิดแตกต่างไปจากกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุเกิน 46 ปีขึ้นไป ยังยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สั่งสมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คงผลิตสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์เพื่อการบริโภค ส่วนที่เหลือจากการบริโภค จึงนำไปขายเพื่อการสะสมทรัพย์ไว้ใช้ยามมีความจำเป็น โดยการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ดังที่ สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2526 : 2) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า ชนบทไทยเคยเป็นผืนแผ่นดินกว้าง อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำ แดด ลมฝน ร่วมรองรับทั้งมนุษย์กับสัตว์และพืช สมัยเมื่อผู้คนรู้จักรักและถนอมทุ่งนา ป่าเขา และต้นลำธาร ก็สามารถผลิตพืชผลไปพยุบลย์ ประกอบกับวัฒนธรรมทางจิตใจช่วยควบคุมความประพฤติขัดเกลาภิเลสหายาบ ชักจูงให้ผู้คนมีศีลธรรมเมตตาปราณีต่อกัน เป็นรากฐานให้เกิดสังคมที่สงบสุขและร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมให้ยั่งยืน สังคมนุชนเช่นนี้ไม่น่ามีปัญหาการพัฒนา

2.2 กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ตามสภาพสังคมไทยใน ชนบท ถึงแม้กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสจะมีความเป็นผู้ใหญ่ที่จะต้องเป็นผู้นำและมีความ รับผิดชอบต่อกันครบถ้วน ในการประกอบอาชีพแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังคงพักอาศัยอยู่ รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ในบ้านของ พ่อ แม่ ของฝ่ายหญิง ก็ยังคงให้ความสำคัญต่อผู้มีความ อาวุโสกว่า ความคิดเห็นความเชื่อถือย่อมเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น ความคิดเห็นของ กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรส ไม่แตกต่างกันไปจากกรรมการหมู่บ้านที่ยังไม่สมรส ถ้า พิจารณาโดยละเอียดกรรมการหมู่บ้านที่มีสภาพโสดในชนบทมีจำนวนน้อยมาก เพราะตามสภาพ การณ์สังคมชนบทให้ความสำคัญต่อการมีคู่ครอง เมื่อฝ่ายชายอายุครบ 20 ปี ต้องเข้ารับการบวช เรียนตามประเพณี สึกออกมาจึงถือว่ามีความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว พร้อมจะมีครอบครัวถือว่าเป็นช่วง วัยหนุ่ม-สาวด้วยกันทั้งคู่ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านกรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ด้านเศรษฐกิจ และอาชีพและด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ภาวะเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสมองเห็นโอกาสใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงเทคนิค วิทยาการ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเดิมของตนให้มีรายได้มีวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ ไปในทางที่ดีขึ้น การทำนุบำรุงทำทานตามลักษณะของสังคมชาวพุทธน้อยลง ขาดการช่วยเหลือซึ่ง กันและกัน ทำให้ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวหมดความนิยมเปลี่ยนเป็นการจ้างคนต่างหมู่บ้านมา เก็บเกี่ยวข้าวแทน เกิดการแก่งแย่งแรงงานมีการเรียกร้องค่าแรง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น สำหรับด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพโสดมีความเชื่อว่าวิทยาการด้านสาธารณสุขในปัจจุบันเปลี่ยนแปลง ไปตามระบบแผนใหม่แบบตะวันตก พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้คำแนะนำสั่งสอน อบรมศีลธรรมแก่ชาวบ้าน การทำหน้าที่แพทย์แผนโบราณรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้ชาวบ้าน ดำรับยา ส่วนใหญ่มักเป็นประเภทยาฝีบอก สูตรยาหรือตัวยาได้มาจากการฝันหรือนิมิตเห็น อาจไม่มีสูตร และไม่มีคุณภาพในการรักษาโรคตามเกณฑ์มาตรฐานของเภสัชกรรมและการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยคาดหวังว่าจะอาจจะหายเจ็บป่วยได้บ้าง ส่วนกรรมการหมู่บ้านที่มีสถานภาพสมรสอาจมีความ คิดเห็นว่าปัจจุบันรัฐก็มีได้ล้มรูปแบบและคุณค่าชีวิตแบบพื้นบ้านให้หมดไป ความรู้แพทย์ แผนโบราณและยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บและไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ ยังได้รับการอนุรักษ์รักษาไว้จากรัฐเป็นอย่างดี ดำราสมุนไพรเก็บรักษาไว้ที่ต่าง ๆ เช่น ที่วัดโพธิ์

ท่าเตียน กรุงเทพฯ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและห้องสมุด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำสั่งสอน ทั้งนี้รัฐได้สังเกตเห็นคุณค่าของการรักษาพยาบาลตำรายาพื้นบ้าน และยอมรับว่าพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถในการช่วยเหลือชาวบ้านอย่างได้ผล ในหมู่ประชาชนผู้ป่วยที่ยากจน ขาดการศึกษา ผู้ป่วยที่สิ้นหวังในชีวิตด้วยปัญหาสุขภาพของตนที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถช่วยเหลือได้ นอกจากนี้ วิไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม (2523 : 1 - 41) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในการบำบัดรักษาโรคแก่ชุมชน ผลจากการวิจัยครั้งนี้ยืนยันได้ว่า หมอพระมีส่วนในการช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนผู้ทุกข์ยาก ช่วยฟื้นฟูสภาวะทางจิตใจของผู้ป่วยที่มีความทุกข์ยากเพราะยากจน และเจ็บป่วยหรือบางคนที่เจ็บป่วยทางร่างกาย จนกระทั่งจิตใจอยู่ในสภาพที่วิตกกังวลสิ้นหวัง ให้มีสภาพทางจิตใจที่สดชื่นและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาทางสุขภาพของตนได้ดียิ่งขึ้น และได้รับคำแนะนำจากหมอพระให้ปรับการรักษาทางแผนปัจจุบันควบคู่กันด้วยในขณะที่กระบวนการรักษาโรคและสุขภาพของแผนปัจจุบัน มุ่งคำนึงการรักษาร่างกาย เฉพาะส่วน ละเลยการรักษาจิตใจควบคู่ไปการเข้าหาหมอพระไม่มีระเบียบการที่ย่งยาก และไม่มีลักษณะเป็นธุรกิจทำให้ผู้ป่วยที่ยากจน ขาดการศึกษาพอใจที่จะเข้ามาขอรับบริการ และการรักษาของหมอพระไม่มีบรรยากาศระดับขั้นทางเศรษฐกิจและสังคมหรืออภิสิทธิ์ การจำกัดบทบาทของหมอพระเป็นไปได้ยากเพราะขัดกับวัฒนธรรมและความต้องการของผู้ป่วย

2.3 กรรมการหมู่บ้านที่ระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าในสภาพความเป็นจริงขณะนี้ พระสงฆ์ไม่สามารถรักษาสถานภาพของความน่าเคารพเลื่อมใสได้ทุกกรณี ผู้ประพฤติน้อยยาน ห่างเหินจากชาวบ้านหรือด้อยการศึกษา ย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน และไม่ได้รับการเชื่อถือ เพราะชาวบ้านบางคนมีการศึกษาสูงกว่าหรือได้รับความรู้วิทยาการสมัยใหม่ อาจเห็นว่าคำสอนเป็นเรื่องโบราณล้าสมัย ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง เพราะขาดแนวการศึกษาที่ถูกต้อง ไม่เพียงแต่ชาวบ้านที่ขาดการศึกษาระดับพื้นฐาน แม้ผู้ที่มีการศึกษาก็ขาดแนวการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมทำให้การศึกษาที่ได้รับไม่สามารถพัฒนาศักยภาพและคุณธรรมของตนเองได้ การพัฒนาคุณธรรมความรู้ ความสามารถของพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็นก่อนที่จะให้การศึกษาชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในสังคมที่เปลี่ยนแปลง รู้จักประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้มีความเหมาะสม ที่ชาวบ้านสามารถนำไปถือปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่ากรรมการหมู่บ้านที่มีระดับ

การศึกษาสูงกว่าได้เรียนรู้ประสบการณ์จากอดีตว่าอาชีพเกษตรกรรมควบคู่กับวิถีชีวิตของสังคมชนบทมาช้านาน เป็นการผลิตเพื่อการดำรงชีพโดยอาศัยสภาวะทางธรรมชาติ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อขาย จึงได้นำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ โดยพึ่งพาสารเคมีเพื่อนำมาใช้ในการดูแลรักษาดินและปราบศัตรูพืช สิ่งเหล่านี้เป็นการลงทุนทั้งสิ้น เศรษฐกิจและอาชีพแบบทำเองใช้เอง พึ่งพาตนเองเป็นหลักไม่สามารถเอื้อต่อการยังชีพได้อย่างมั่นคง จึงจำต้องเปลี่ยนเป็นระบบซื้อขายทำให้ต้องเพิ่มการผลิตเพื่อผลกำไร มีการกักตุนแข่งขันในเชิงการค้ากอบโกยผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ผู้คนเริ่มเอาวัดเอาเปรียบกันเพื่อความอยู่รอด ทำให้คนที่มีโอกาสดีกว่าทางสังคมอันเนื่องมาจากมีความรู้ดีกว่าได้ใช้ความรู้ไปในทางที่ผิด เอาเปรียบกลุ่มคนที่ด้อยความรู้ด้อยโอกาสกว่าอาจนำไปสู่การล่มสลาย ของสถาบันทางสังคมและการทำลายล้างสิ่งแวดล้อมเป็นการสร้างปัญหาและความเสื่อมทรามทางสังคมระยะยาว ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมชาย เหล็กเพชร (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยงานของพระสงฆ์นักพัฒนา ในปี พ.ศ. 2538 เรื่อง “วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชน การวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา แนวคิด ความเชื่อ และวิธีการในการพัฒนาของพระสงฆ์ พัฒนาชุมชนล้านนา และเงื่อนไขที่ทำให้พระสงฆ์พัฒนาชุมชนล้านนา มีแนวคิด ความเชื่อ และวิธีการทำงานในแต่ละแนวทาง” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์พัฒนาชุมชนล้านนา เข้าไปมีส่วนในการพัฒนาด้วยความสมัครใจ และมีความตื่นตัวเพื่อกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีแนวคิดการพัฒนาที่หลากหลาย ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ พ้นจากสภาพการด้อยพัฒนา ด้อยการศึกษาและความยากจน โดยการพึ่งตนเองของชุมชน ไม่หวังการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ มีแนวความคิดพัฒนาด้านเศรษฐกิจเน้นปากท้องชาวบ้านเป็นหลักการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แรงจูงใจในการพัฒนาของพระสงฆ์ มาจากพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ชอบเสียสละมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ที่จะช่วยเหลือกันตามศักยภาพที่จะทำได้ เงื่อนไขหรือปัจจัยที่จะทำให้พระสงฆ์มีแนวทางในการทำงานที่ต่างกันนั้นมาจากแนวคิดและประสบการณ์ที่ต่างกันของพระสงฆ์แต่ละรูป รวมถึงความสอดคล้อง ความพร้อม ความต้องการสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน โดยคำนึงถึงพระธรรมวินัยและนโยบายคณะสงฆ์เป็นองค์ประกอบด้วย

2.4 กรรมากรหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า กรรมากรหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เพื่อการยังชีพเป็นหลักซึ่งได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาบรรพบุรุษมาหลายชั่วคนจนถือได้ว่า เป็นวิถีชีวิตของสังคมไทย จากการสังมประสบการณ์ด้านเกษตรกรรม

มายาวนาน เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น ความจำเป็นเพื่อการอยู่อาศัยจึงต้องแสวงหาพื้นที่ไว้ประกอบกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับสมาชิกในครอบครัว จึงนำไปสู่การบุกรุกตัดต้นไม้ทำลายป่า ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจะเห็นได้จากในพื้นที่หลายอำเภอในจังหวัดนครสวรรค์ ประชาชนบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนเพื่อจับจองที่ดินไว้ทำนา ทำไร่ ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่ประชาชน รวมทั้งกรรมการหมู่บ้านมีประสบการณ์มากที่สุด ส่วนอาชีพค้าขายเป็นเพียงการค้าขายสิ่งของจำเป็นแก่การดำรงชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่สามารถผลิตหรือมีเวลาผลิตไว้ใช้คงมีจำนวนไม่กี่รายในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งกรรมการหมู่บ้านที่ค้าขายบางรายยังคง ทำนา ทำไร่ ด้วยเช่นกัน จึงถือได้ว่ากรรมการหมู่บ้านที่อาชีพแตกต่างกันโดยรวมแล้ว ยังมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า กรรมการหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีแนวคิดที่จะให้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างกว้างขวางตลอดไป จึงเกิดการแข่งขันกันผลิต โดยปลูกพืชผลเหมือน ๆ กันตามอย่างผู้ที่เคยประสบผลสำเร็จมาแล้วในฤดูกาลก่อน ๆ ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ผลิตจะอยู่ในบริเวณหรือละแวกใกล้เคียงกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยา ทำให้สภาวะด้านเศรษฐกิจ ค่าครองชีพมีความแตกต่างและไม่แน่นอนเนื่องมาจากขาดการวางแผน การประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงของรัฐ ในการกำหนดจำนวนพื้นที่และพืชผลที่จะผลิตในแต่ละฤดูกาลจนเกินความต้องการของตลาด จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พ่อค้าคนกลางกดราคาการซื้อขายผลผลิตต่ำกว่ากำหนด หากมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการที่เหมือน ๆ กันน่าจะเป็นเครื่องช่วยการต่อรองการประกันราคาของผลผลิตได้อีกทางหนึ่ง ที่จะช่วยให้สภาวะด้านเศรษฐกิจและอาชีพเป็นไปในทางที่ดีขึ้น

3. การเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนและข้อคิดเพิ่มเติม

3.1 กรรมการหมู่บ้านเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญเป็นอันดับที่ 1 เพราะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมไทยชนบท มีความผูกพันกัน สถาบันทางศาสนามาตั้งแต่เริ่มเกิด จนกระทั่งถึงแก่กรรมโดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย ยังมีพบเห็นในวัดและพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบสานต่อ ๆ มา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมคิด เพ็งอุดม (2535 : 92-93) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทรรศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลักระดับตำบล ในจังหวัดสมุทรสงคราม” พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยส่วนรวมอยู่ใน

ระดับมาก เพราะวัดเป็นสถาบันหลักของชาติไทย เป็นศูนย์รวมแห่งการยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของสังคมอย่างสันติสุข เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้จากศาสตร์แขนงต่าง ๆ เป็นแหล่งเก็บรวบรวมศิลปวัตถุและเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และอารยธรรมของประชาชน พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดและศาสนาจึงเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ ศรัทธาและเชื่อถือ ตลอดจนการยอมรับในการเป็นผู้นำเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำชาวบ้านทั้งด้านความคิด สติปัญญาของประชาชนในหมู่บ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน

3.2 กรรมการหมู่บ้าน ให้ข้อคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาท้องถิ่นมากที่สุด 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในท้องถิ่นได้ศึกษาทั้งสายสามัญและธรรมะ เพื่อจะได้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถจะไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมได้ทุกโอกาส ทั้งนี้อาจเพราะขาดการร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐที่จัดการศึกษากับสถาบันสงฆ์ ที่จะปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้อง เอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน เพราะการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคนซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในสถานภาพใด สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม” พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในด้านให้การศึกษแก่ประชาชนทั้งทางโลก (สามัญศึกษา) ทางธรรม (ปริยัติธรรมศึกษา) การเผยแพร่ธรรม การสงเคราะห์ประชาชน และพระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องมีบทบาทด้านการศึกษามากขึ้น เช่นเข้าไปสอนในโรงเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่ เป็นต้น ให้พระสงฆ์พยายามปรับปรุงหน้าที่เดิมของตน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยการพัฒนาตนเองทางการศึกษา ให้สูงขึ้นนอกเหนือจากการมีศีลและสมาธิ

2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ควรตั้งกองทุน มูลนิธิ สหกรณ์การผลิตจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นโดยชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการและเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ฝึกอบรมแนะนำการจัดการ มีเงื่อนไขการให้สงเคราะห์แก่ประชาชนที่จะมารับการบริการ ต้องมีการประพฤติดี มีคุณธรรมลด ละ เลิก อบายมุขทุกชนิด ซึ่งการมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วม สร้างสรรค์กิจกรรมที่ต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจและร่วมหุ้นดำเนินงานด้วยการพึ่งตนเอง เสียสละเพื่อกิจการส่วนรวม เป็นการช่วยตนเองก่อนจะขอรับการช่วยเหลือจากภายนอก นับว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530 : 86-87) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา” กล่าวว่า พระเทพกวีวิศปาดาราภิรมย์ อำเภอแมริมจังหวัดเชียงใหม่ นำกองทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร ไปส่งเสริมให้

ชาวบ้านถูกไปลงทุนเพาะปลูกพืช-สวน ก็ประสบผลในการสนับสนุนชาวบ้านยากจน ได้มีทุนทางการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว นับเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เข้าไปกระตุ้นความตื่นตัวในการต่อสู้กับปัญหาความยากจน

3. ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรให้ความสนใจดูแลสุขภาพสัตว์เลี้ยงที่นำมาเลี้ยงหรือเข้ามาอาศัยในวัด ปลอดภัยจากการเป็นตัวนำพาหะของโรคภัยต่าง ๆ ที่จะนำมาติดต่อกับประชาชนได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วพระสงฆ์ให้ความสนใจดูแลสุขภาพสะอาด ความปลอดภัยของสัตว์เลี้ยงในวัด เพียงแต่ขอความร่วมมือ สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์มาดูแลอย่างใกล้ชิด ยังจะได้รับความร่วมมือด้วยดี เพราะมีโครงการสนับสนุน ถ้าได้รับการร้องขอมา ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี (2523 : 78 - 80) ให้ความคิดเห็นบทบาทของพระเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐานว่าควรเรียนรู้การรักษา เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน แนะนำหรือจัดหาน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านจะป้องกันโรคไปได้มาก และแนะนำเรื่องการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอย่างอื่น ๆ

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำแนะนำแนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบลงแขกกลับมาใช้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานหรือตั้งธนาคารแรงงานอาสาสมัครช่วยการผลิตงาน ทั้งนี้ต้องอาศัยการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กับการให้ความร่วมมือ เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยนำวัฒนธรรมดั้งเดิม ระบบลงแขกกลับมาใช้ จะมีประโยชน์ยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ตลอดจนเป็นการลดต้นทุนการผลิตและยังทำให้มีสุขภาพจิตดี สอดคล้องแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2530 :28-29) ที่กล่าวถึงหลวงพ่อนาน วัดสามัคคี ตำบลท่าสว่าง อำเภอท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ พระนักพัฒนา ใช้การฝึกอบรมกรรมฐาน เพื่อขัดเกลาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวัตถุ งานพัฒนาด้านวัตถุได้แก่ จัดตั้งธนาคารข้าว การทำนากระชับมิตร (การช่วยกันทำนาเพื่อเอาข้าวเข้าธนาคารข้าว) การจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้าน เพราะทุกคนถือว่าทำแล้วได้บุญ

5. ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์ควรเป็นตัวกลางต่อรองค่าเช่าหรือเป็นผู้กำกับประกันความมั่นคงการรับซื้อผลผลิตของประชาชนในหมู่บ้าน ส่วนกิจกรรมด้านอื่นควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันรับผิดชอบและการตัดสินใจร่วมกัน อาจเป็นเพราะว่า ชาวบ้านยังคงยึดมั่นพระสงฆ์ว่ามีความเป็นผู้นำของการต่อรอง ประกันการซื้อขาย เพราะทุกคนให้ความเคารพศรัทธา น่าเชื่อถือ เมื่อขอความร่วมมือ หรือขอรับการช่วยเหลือย่อมได้รับการตอบสนองตามประสงค์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสมคิด เพ็ญอุดม. (2535 : 96) เรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลักระดับตำบล ในจังหวัดสมุทรสงคราม” จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

ด้านการเมืองและการปกครอง ตามทรงพระชนมของเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงหลักระดับตำบล มองว่า เรื่องการเมืองและการปกครองน่าจะมิใช่เรื่องกิจของสงฆ์อันพึงปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ได้ความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ พอสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. ควรจัดอบรมพระสงฆ์นักพัฒนาโดยหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานองค์กรใด องค์กรหนึ่งที่มีหน้าที่ดังกล่าว เนื้อหาที่ให้การอบรมควรมีหลักสูตรการเรียนการสอน ที่พระสงฆ์ สามารถเข้าไปช่วยสอนหนังสือในชั้นเรียนตามตารางสอนของโรงเรียนได้

2. พระสงฆ์นักพัฒนา ควรร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ มูลนิธิ องค์กรการกุศลใน ประเทศและต่างประเทศ ให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอนุรักษ์สิ่งที่มี คุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมีวัดในแต่ละตำบล ๆ ละอย่างน้อย 1 วัด เป็นศูนย์รวบรวม ข้อมูล การประสานงานและการประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนและประชาชน

3. ควรจัดกิจกรรมให้การอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ นักพัฒนาเกี่ยวกับการ ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเก็บรวบรวมและแสดง ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเผยแพร่การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการ ปรับปรุงและการพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดอื่นหรือในภาค การปกครองของพระสงฆ์

2. ควรมีการวิจัยทัศนะของพระสงฆ์ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบันที่มี ผลต่อการพัฒนาชุมชน

3. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน องค์กรเอกชนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน

บรรณานุกรม

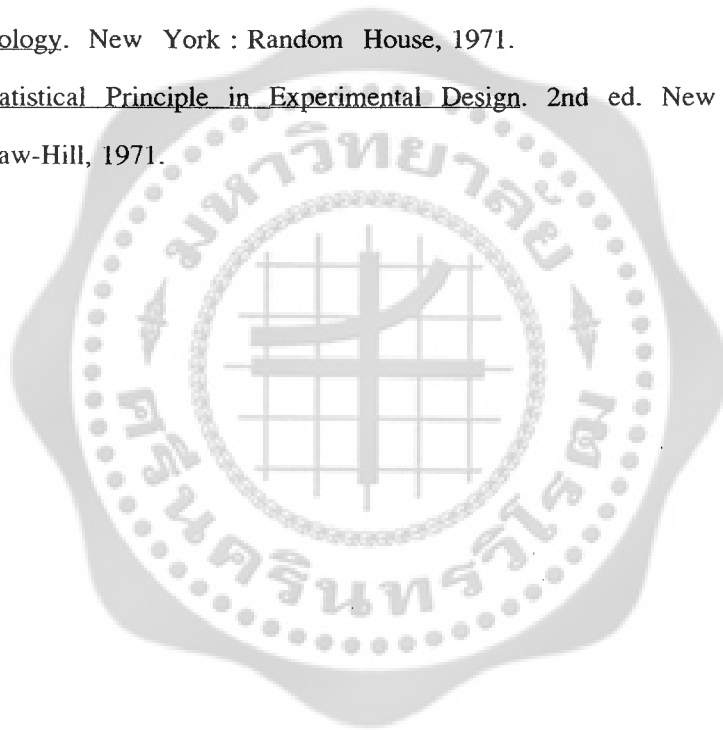
- การปกครอง, กรม. คู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.). กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2539.
- การฝึกหัดครู, กรม. บ้านเราสุขสันต์ร่วมกันพัฒนา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2529.
- การศาสนา, กรม. รายงานการศาสนา ประจำปี 2536. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.
- กীরติ ศรีวิเชียร. “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังคมวัด,” ใน แสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. หน้า 107 - 113. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.
- . “สถาบันสงฆ์กับงานการศึกษาออกโรงเรียนของวัด,” ครูปริทัศน์. 10 ; พฤษภาคม 2528.
- โกศลย์ ตั้งใจ. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเขตจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “พระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนา,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 24(6) : 3 - 8 ; พฤศจิกายน-ธันวาคม 2530.
- “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี,” มติชน. 25 กรกฎาคม 2538. หน้า 2,7.
- จ่านงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2525.
- เจียมพงษ์ วงษ์ธรรม. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519. อัดสำเนา.
- เฉลิม อุดกฤษฎ์. การศึกษามหาวิทยาลัยของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์, สส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521. อัดสำเนา.
- ชวนะ ภูวกันนท์. “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน,” ครูปริทัศน์. 9 : 50 - 55 ; ตุลาคม 2527.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.
- ณรงค์ จิตตโสภณ, พระมหา. การจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2527.
- โดจิ โนสุ. บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530. อัดสำเนา.
- ทวี ทิมขำ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- ทองคุณ หงส์พันธุ์. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา : แนวคิด ทฤษฎีและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2526.
- ทัศนาศ บุญทอง. “ทฤษฎีบทบาท : แนวคิดและการนำไปใช้ในวิชาชีพพยาบาล,” ในวารสาร
พยาบาล 31. 95 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2524.
- นงเยาว์ ปิฎกฤษต์. บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะ
กรณีจังหวัดสงขลา. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา, 2532. อัดสำเนา.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2. แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น, 2535.
- ประชา ปสนนธมโม, พระ. “สภาพความเป็นจริงของพุทธศาสนาในปัจจุบันและศักยภาพ
ของพระสงฆ์สำหรับอนาคต,” ปาจารย์สาร. 13(3) : 14 - 23 ; พฤษภาคม - มิถุนายน
2529.
- ประเวศ วะสี. พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มีเคียรพริ้นท์, 2526.
- _____. พุทธเกษตรกรรมกับศาสนคติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน,
2530.
- ประเวศ วะสี และคนอื่น ๆ. พึ่งตนเองในชนบทอีกบทหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์แห่ง
การพึ่งตนเอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.
- พระราชวรมณี (ประยงค์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527.
- _____. “การรักษาฐานะของสถาบันพุทธศาสนา,” พุทธจักร. 38 (5) : 10 - 19 ; พฤษภาคม
2527.
- พรพิทยา แก้วสามสี. การศึกษาบทบาทการบริหารงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดในประเทศไทย.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529. อัดสำเนา.

- พินิจ ลาภานานนท์. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- พิพัฒน์ โกศลวัฒน์. “บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา,” วารสารข้าราชการ. 33 : 7 ; มีนาคม 2531.
- พัฒน์ บุญรัตพันธ์. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2517.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : เจริญผล, 2531.
- ไพรัตน์ เฉชะรินทร์. การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- ภิญโญ สาธร. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2523.
- มาโนช ตันชนวิชัย. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,” วัฒนธรรมไทย. 28(1) : 60 - 63 ; มกราคม 2532.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. “การพัฒนาชุมชน,” วารสารพัฒนาชุมชน. 29 (6) : 13 - 17 ; มิถุนายน 2533.
- _____ การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525.
- _____ ปรัชญาแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525.
- วิไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. “บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในด้านการบำบัดรักษาโรคแก่ชุมชน.” วิทยานิพนธ์. สส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2522. อัดสำเนา.
- วิทยากร เชียงกุล. “การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย,” บทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ฉบับแกระ, 2527.
- วิรัช วิรัชภพวรรณ. การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534.
- รัชนิกร เศรษฐรัฐ. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร, 2531.
- ศึกษาธิการจังหวัดนครสวรรค์, สำนักงาน. ข้อมูลการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ปี 2540. นครสวรรค์ : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครสวรรค์, 2539.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2533.

- สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์. “แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน,” เอกสารการสอนชุดวิชา
โรงเรียนกับชุมชน เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1-7. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525.
- สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). “พุทธธรรมกับการพัฒนาชนบท,” ภาษาและวัฒนธรรม.
8(2) : 3 - 7 ; กรกฎาคม - ธันวาคม 2532.
- สมคิด เพ็งอุดม. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทรรศนะของ
พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม. ปรินญา
นิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.อัดสำเนา.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- _____ การพัฒนาตามแนวทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
บริษัทพิมพ์สวาย จำกัด, 2530.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. “พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท”, เอกสารประกอบการอภิปราย
เรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. ณ ดิกลันดิโมตรีทำเนียบรัฐบาล. กรุงเทพฯ :
สำนักนายกรัฐมนตรี. (27 มกราคม 2526.)
- สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. การพัฒนาชนบทในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อักษรสาส์น, 2521.
- อนันต์ วิริยพินิจ. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.
- อมร รักษาสัตย์ และยุวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน : แนวความคิดทฤษฎี
และทางปฏิบัติในการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนไทยอนุเคราะห์ไทย, 2524.
- อำนาจ บัวศิริ. คุณสมบัติและบทบาทของเจ้าอาวาสในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนา
ชนบทยากจนในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2528.
- อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.
- Cronbach, Lee Joseph. Essentials of Psychological Testing. 3rd ed. New York : Harper, 1970.
- Ferguson, George A. Statistical Analysis in Psychology and Education. 4th ed.
New York : McGraw-Hill, 1976.

- Getzel, Jacob W. Administration as Social Process Quoted in Danial F. Griffithe Administrative Theory in Education. London : The McMillan, 1969.
- Getzel, Jacob W. and G.W. Guba. "Social Behavior and the Administrative Process," Social Review. 15(7) : 102 ; Winter, 1957.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, 1973.
- Hoyle, Eric. The Role of the Teacher. London : Routledge and Kegan Paul, 1969.
- Linton, Ralp. The Study of Man. New York : D. Appleton Century Grofts, 1964.
- McDonal, Richard R. and James, Schellenberg. Selected Reading and Project in Social Psychology. New York : Random House, 1971.
- Winer, B.J. Statistical Principle in Experimental Design. 2nd ed. New York : McGraw-Hill, 1971.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

1. รศ.ดร.ปฐม	นิคมมานนท์	ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
กรุงเทพมหานคร
2. นายรณพจน์	จ้อยศิริ	นายอำเภอตากดี
อำเภอตากดี จังหวัดนครสวรรค์
3. นายบุญเทียม	พันธุ์รอด	ศึกษาธิการอำเภอพยุหะคีรี
อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและสอบถาม

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มศว ประสานมิตร โทร.122
 ที่ ทม 1007/4754 วันที่ 18 ตุลาคม 2538
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย ขอรับรองว่า นายจักรพงษ์ ปรางค์วิเศษ เป็นนิสิตระดับปริญญาโท
 วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 นิสิตผู้นี้มีความประสงค์จะมาติดต่อขอความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า เพื่อทำปริญญา
 นิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทักษะของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีคอบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
 ชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของ

รศ.ดร.เสาวนีย์ เสวต์ชัย

ประธาน

รศ.สุวัฒน์ วัฒนวงศ์

กรรมการ

สิ่งที่นิตินิดใครขอความอนุเคราะห์ คือ ขอเชิญ รศ.ดร.ปฐม นิคมานนท์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ
 เครื่องมือการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะกรุณาให้ความร่วมมือในครั้งนี้ และขอขอบคุณ
 ในความช่วยเหลืออนุเคราะห์ใด ๆ ที่ท่านจะโปรดให้แก่ นิสิตผู้นี้ด้วย

(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ทม 1007/4755

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ

10110

18 ตุลาคม 2538

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์

บัณฑิตวิทยาลัย ขอรับรองว่า นายจักรพงษ์ ปรางค์วิเศษ เป็นนิสิตระดับปริญญาโท
วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นิสิตผู้ที่มีความประสงค์จะมาติดต่อขอความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า เพื่อทำปริญญา
นิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทัศนคติของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของ

รศ.ดร.เสาวนีย์ เลวลีย์

ประธาน

รศ.สุวัฒน์ วัฒนวงศ์

กรรมการ

สิ่งที่นิสิตใคร่ขอกความอนุเคราะห์ คือ ขอเชิญ นายธณพจน์ จุ้ยศิริ ตำแหน่งนายอำเภอตากาลี
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะกรุณาให้ความร่วมมือในครั้งนี้ และขอขอบคุณ
ในความช่วยเหลืออนุเคราะห์ใด ๆ ที่ท่านจะโปรดให้แก่บัณฑิตผู้นี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร.2584119

ที่ ทม 1007/4756

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร สุขุมวิท 23
กรุงเทพฯ 10110

18 ตุลาคม 2538

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์

เรียน ศึกษาธิการจังหวัดนครสวรรค์

บัณฑิตวิทยาลัย ขอรับรองว่า นายจักรพงษ์ ปรางค์วิเศษ เป็นนิสิตระดับปริญญาโท
วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นิสิตผู้นี้มีความประสงค์จะมาติดต่อขอความช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้า เพื่อทำปริญญา
นิพนธ์ เรื่อง การศึกษาทักษะของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของ

รศ.ดร.เสาวนีย์ เลวลักษณ์	ประธาน
รศ.สุวัฒน์ วัฒนวงศ์	กรรมการ

สิ่งที่นิสิตใคร่ขอความอนุเคราะห์ คือ ขอเชิญ นายบุญเทียม พันธุ์รอด ตำแหน่งศึกษาธิการ
อำเภอพยุหะคีรี เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะกรุณาให้ความร่วมมือในครั้งนี้ และขอขอบคุณ
ในความช่วยเหลืออนุเคราะห์ใด ๆ ที่ท่านจะโปรดให้แก่นิสิตผู้นี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร.2584119

ภาคผนวก ค

รายชื่ออำเภอที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1. อำเภอหนองบัว	จำนวน	56	คน (7 หมู่บ้าน)
2. อำเภอดาคลี	จำนวน	72	คน (9 หมู่บ้าน)
3. อำเภอดากฟ้า	จำนวน	40	คน (5 หมู่บ้าน)
4. อำเภอไพศาลี	จำนวน	56	คน (7 หมู่บ้าน)
5. อำเภอท่าตะโก	จำนวน	56	คน (7 หมู่บ้าน)
6. อำเภอพยุหะคีรี	จำนวน	40	คน (5 หมู่บ้าน)
7. อำเภอเก้าเลี้ยว	จำนวน	40	คน (5 หมู่บ้าน)

แบบสอบถามสำหรับงานวิจัย

เรื่อง

การศึกษาทัศนะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ในจังหวัดนครสวรรค์

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชน ตามทัศนะของกรรมการหมู่บ้าน ในกิจกรรม 5 ด้าน และข้อคิดเห็น
เพิ่มเติม

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลต่อไปนี้ โดยใส่เครื่องหมาย / ลงใน [] หน้าข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

1. อายุ

[] 25- 35 ปี

[] 36- 45 ปี

[] 46 ปีขึ้นไป

2. สถานภาพสมรส

[] โสด

[] สมรส

3. ระดับการศึกษา

[] ประถมศึกษา

[] มัธยมศึกษา

[] สูงกว่ามัธยมศึกษา

4. การประกอบอาชีพหลัก

- [] เกษตรกรรม
 [] รับจ้าง
 [] ค้าขาย (เจ้าของ, กิจการย่อย)

ตอนที่ 2 บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้ ขอให้ท่านพิจารณาตามความคิดเห็นของท่านที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นของท่าน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง โดยพิจารณาว่าในแต่ละข้อคำถามพระสงฆ์มีบทบาทเพียงใด แล้วโปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ซึ่งมีระดับ คะแนน 1 - 3 ซึ่งหมายถึง ระดับการมีบทบาทของพระสงฆ์

คะแนน 3	หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาก
คะแนน 2	หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนปานกลาง
คะแนน 1	หมายถึง เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนน้อย

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
ด้านการศึกษา				
1. กระตุ้นแนะนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา
2. สนับสนุนการจัดการศึกษาแก่เด็กวัยก่อนเรียน
3. เข้าไปช่วยสอนหนังสือในชั้นเรียนตามตารางสอนของโรงเรียน
4. ร่วมมือกับโรงเรียนในท้องถิ่นจัดประกวดเรียงความ เรื่องสั้น คติธรรม คำขวัญ ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการกินอยู่ที่เหมาะสม
5. ส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนพระภิกษุ สามเณร ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเข้ารับบริการทางการศึกษาในระดับการศึกษาสายสามัญให้มากขึ้น
6. ส่งเสริมหรือจัดให้มีที่อ่านหนังสือในวัดหรือตั้งห้องสมุดในวัดเพื่อให้วัดเป็นแหล่งวิทยาการแก่ผู้สนใจ
7. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาศึกษาหาความรู้จากที่อ่านหนังสือและหรือห้องสมุดในวัด

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
8. จัดบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้กับ นักเรียนและประชาชนในหมู่บ้าน โดยใช้ หอกระจายข่าว สิ่งตีพิมพ์ ป้ายประกาศ
9. เป็นที่ปรึกษาด้านการศึกษาของโรงเรียน ในหมู่บ้าน
10. ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนและ นักเรียนในโรงเรียนที่ยากจน
11. ใช้สถานที่ในวัดเป็นที่จัดเผยแพร่กิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธ- ศาสนาแก่ชุมชน
12. ออกเยี่ยมเยียนเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน ตามหมู่บ้าน
<u>ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ</u>				
13. สสำรวจปัญหาและความต้องการด้านอาชีพ ของประชาชน
14. ส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพเดิม(อาชีพหลัก) ของประชาชน โดยจัดอบรมให้มีประสิทธิ- ภาพมากยิ่งขึ้น
15. ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ๆ ที่เหมาะสม กับท้องถิ่นที่จะเพิ่มพูนรายได้แก่ประชาชน

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
16. สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะและอาชีพแก่ประชาชน
17. เป็นผู้นำประชาชนในการจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ
18. มีส่วนร่วมในการผลิต จัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ยพันธุ์พืชผัก พันธุ์สัตว์แก่นักเรียนและประชาชน
19. ทำแปลงสาธิตทางด้านการเกษตรภายในบริเวณวัด
20. เป็นผู้นำในการปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นและเทคโนโลยีเหมาะสม เช่น การทำและการใช้ปุ๋ยหมัก
21. เป็นผู้นำในการสร้างและบำรุงสาธารณสมบัติประจำหมู่บ้านที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เช่น ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย ที่เลี้ยงสัตว์
22. เป็นผู้นำในการติดต่อแหล่งสินเชื่อและแหล่งเงินทุนแก่สมาชิกในชุมชน
23. จัดทัศนศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพที่ประสบผลสำเร็จ

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
24. อนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัดบางส่วนสร้างยูนิตนาง เป็นธนาคารข้าว ตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ ร้านค้าของหมู่บ้าน ฯลฯ ตามหมู่บ้าน
<u>ด้านสาธารณสุข</u>				
25. เผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคต่าง ๆ ที่มักเกิดในชุมชนแก่ประชาชน
26. เป็นผู้นำในการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคแก่ประชาชน
27. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนและประชาชน
28. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จัดอบรมแนะนำความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเกี่ยวกับการใช้ยา การโภชนาการ การวางแผนครอบครัว
29. แนะนำประชาชนให้ใช้บริการสาธารณสุขของรัฐ

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
30. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จัดตั้งกองทุนยา ประจำหมู่บ้าน
31. นำประชาชนพัฒนาสภาพแวดล้อมของ หมู่บ้าน
32. จัดทำแปลงสมุนไพรในบริเวณวัด โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลเอาใจใส่
33. ส่งเสริมสนับสนุนสาธารณสุขมูลฐาน เช่น สร้างพัฒนากลุ่ม ผสส./อสม.
34. ส่งเสริมสนับสนุนการอบรมช่างครุภัณฑ์ ประจำหมู่บ้าน
35. สาธิต แนะนำเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการ เลี้ยงเด็กแก่ประชาชน
36. ประสานงานกับสาธารณสุขตำบล พัฒนาการ เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างที่กำจัดขยะมูลฝอย และส้วมในหมู่บ้าน
<u>ด้านสังคมและวัฒนธรรม</u>				
37. อบรมให้ประชาชนรู้จักการเสียสละเพื่อ ส่วนรวม

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
38. อบรมสั่งสอนให้ประชาชนรู้จักการ รับผิดชอบตนเอง ครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนในการประกวดกิจกรรม ต่าง ๆ
39. ทำตนเป็นตัวอย่างและเป็นผู้นำในการ ต่อต้านอบายมุข
40. ร่วมมือกับประชาชนจัดงานประเพณีและ วัฒนธรรมท้องถิ่น
41. ส่งเสริมให้มีการจัดสวัสดิการขึ้นในชุมชน เช่น การฃาปนกิจสงเคราะห์
42. รณรงค์ให้ประชาชนลดความฟุ่มเฟือยใน การจัดงาน
43. เป็นผู้นำหรือร่วมประสานงานกับหน่วยงาน อื่น จัดอบรมสมาชิกในชุมชนฟื้นฟูศีลธรรม และวัฒนธรรมของคนไทยที่กำลังเสื่อมลง
44. ดูแลรักษาและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สิ่งที่มีค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในวัด หรือแหล่งเก็บอื่น ๆ
45. เป็นผู้นำและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุน เพื่อการเก็บรวบรวม รักษาและจัดระบบ ข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้าน

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
46. จัดให้มีการบริการและให้ความสะดวกแก่ผู้ ที่เข้าชมหรือเข้าศึกษาข้อมูลวัฒนธรรม ที่บ้านที่เก็บรวบรวมและจัดแสดงไว้ในวัด หรือแหล่งเก็บอื่น ๆ
47. จัดให้มีการสาธิตเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่บ้าน บางอย่างในโอกาสที่เหมาะสม
48. สนับสนุนให้มีการนำเอาวัฒนธรรมที่บ้าน ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน
ด้านการเมืองและการปกครอง				
49. แนะนำประชาชนให้เห็นความสำคัญของการ ป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน
50. แนะนำหรือให้ความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้น ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่ควรรู้ แก่ประชาชน
51. ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนเลื่อมใส การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข
52. ร่วมในการไกล่เกลี่ย สร้างความเข้าใจอันดี หรือระงับเหตุในกรณีชาวบ้านเกิดข้อขัดแย้ง กันเอง หรือกับทางราชการ

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับความคิดเห็น			สำหรับ ผู้วิจัย
	มาก 3	ปานกลาง 2	น้อย 1	
53. ส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันดูแลมิให้มีการ ละเมิดสิทธิเสรีภาพพื้นฐาน เพื่อประโยชน์สุข ของทุกคนภายในหมู่บ้าน
54. ส่งเสริมให้มีการจัดวางผังหมู่บ้านเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย
55. ส่งเสริมสมาชิกในชุมชนให้เห็นความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชน
56. ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติ หรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทาง ประชาธิปไตย ด้วยการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
57. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อ เพิ่มความมั่นคงปลอดภัยของชุมชนและ ของประเทศชาติ
58. ประสานงานกับหน่วยงานอื่นจัดให้ความรู้ แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของ ประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย
59. ฝึกให้ประชาชนรู้จักการทำงานในระบบกลุ่ม
60 สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่น เช่น สภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียงอันดับความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามทัศนะของกรรมการหมู่บ้าน ในกิจกรรม 5 ด้าน และข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

3.1 จากบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองและการปกครอง ท่านเห็นว่าบทบาทด้านใดมีความสำคัญมากที่สุด โปรดเรียงอันดับความสำคัญมากที่สุด ไปจนน้อยที่สุด โดยให้ลงตัวเลข 1, 2, 3, 4, 5 ในวงเล็บ

- () ด้านการศึกษา
- () ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ
- () ด้านสาธารณสุข
- () ด้านสังคมและวัฒนธรรม
- () ด้านการเมืองและการปกครอง

3.2 โปรดให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น (ชุมชน)

.....

.....

.....

.....

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นายจักรพงษ์ ปรารักษ์วิเศษ
วัน เดือน ปีเกิด	3 มิถุนายน 2493
สถานที่เกิด	ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอลาดยาว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอลาดยาว ที่ว่าการอำเภอลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
สถานภาพครอบครัว	สมรสกับ นางจิตรา ปรารักษ์วิเศษ (เรืองงาม) ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดคงพลับ สำนักงานประถมศึกษาอำเภอตากถ้ำ อำเภอตากถ้ำ จังหวัดนครสวรรค์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2509	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ.3) โรงเรียนสันติราษฎร์บำรุง พญาไท ดุสิต กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2513	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2519	ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม) กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2530	ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ) วิชาเอกบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2541	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม) วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2519 ครู 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ช่วยปฏิบัติราชการ
สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตากดี อำเภอตากดี จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ. 2521 อาจารย์ 1 ระดับ 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
ช่วยปฏิบัติราชการสำนักงานศึกษาธิการอำเภอตากดี อำเภอตากดี
จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ.2526 อาจารย์ 1 ระดับ 4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
ช่วยปฏิบัติราชการ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอไพศาลี อำเภอไพศาลี
จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ.2531 อาจารย์ 1 ระดับ 5 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
ช่วยปฏิบัติราชการ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตากดี อำเภอตากดี
จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ.2534 นักวิชาการศึกษา 5 สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตากดี
อำเภอตากดี จังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ.2539 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอคลองคลุ้ง อำเภอคลองคลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร
- พ.ศ.2540-2541 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์